

ქართული ხალხური დღეობები
(რაჭა-ლეჩხუმი)

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია

ივ. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტი

ვაჟალა გარდაფხაძე-ძიძოძე

ქართული ხალხური
დღეობები

(რაჭა-ლეჩხუმი)

თბილისი
„მეცნიერება“
1995

ნაშრომში ახახულია ღერხუმიხა და რაჭის რელიგიური წეს-ჩვეულებები, რიტუალები, დღესასწაულები. ამ მხალას დიდი მნიშვნელობა აქვს როგორც უშუალოდ კონკრეტული რეგიონის, ისე ხაერთო ქართული რელიგიური შეხედულებებისა და რწმენა-წარმოდგენების შესწავლისათვის, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და მისი კრის სამსახურში ჩავენებისათვის.

ნაშრომი განკუთვნილია ეთნოგრაფიით დაინტერესებული ფართო მკითხველი საზოგადოებისათვის.

ხარდაქცითი კოლეგია: ნ. აბეხაძე, ნ. აზიკური, ვ. ითონიშვილი, თ. ონიანი, თ. ონიაური, [აღლ. რობაქიძე,] ჯ. რუხაძე (მთავარი რედაქტორი), ი. ხურგულაძე, ნ. ვიფიანი (მდივანი).

რედაქტორი ისტ. მეცნ. დოქტ. ჯ. რუხაძე
რეცენზენტები ისტ. მეცნ. დოქტ. თ. ონიანი
ისტ. მეცნ. კანდ. მ. შაკალათია

0505000000

ბ ————— რეზერ. 92

M607(06)-95

© „მეცნიერება“, 1995

ISBN 5-520-01425-6

რ ე ლ ა ქ ე ო რ ი ს ა ვ ა ნ

ქართული ხალხური დღეობების ავტორი ფაფალა გარდაფხაძე-ქიქოძე ორი ათეული წლის მანძილზე, 30-იანი წლებიდან ემსახურა ქართულ ეთნოგრაფიას. მან ეთნოგრაფიული მასალის მოძიება პროფესორ ვერა ბარდაველიძის მიერ შედგენილი პროგრამა-კითხვარით და მისი უშუალო ხელმძღვანელობით მაშინ დაიწყო, როდესაც აკადემიკოსმა გიორგი ჩიტაიამ ჩვენი დიდი მოღვაწეების — ილია ჭავჭავაძისა და ივანე ჯავახიშვილის — მიერ დაწესებული საქმე ხალხური მასალის დაუნჯებისა უპირველეს მოთხოვნად გადააქცია. ეს ღონისძიება საშურ საქმედ მიაჩნდათ, რადგან ხელაუდნენ როგორი სისწრაფით იკარგებოდა ქართველი ხალხის მიერ საუკუნეების განმავლობაში შექმნილი მდიდარი ცოდნა და გამოცდილება.

ფაფალა გარდაფხაძის მიერ წარმოდგენილი მასალის უდიდესი ნაწილი ლიტერატურაში დღემდე უცნობია. იგი შეიცავს მეცნიერულად ღირებულ ეთნოგრაფიულ ცნობებს, რომელთაც ახლა ვეღარ მოვაკვლევთ.

ამ მასალის დიდი ღირებულება ისიც არის, რომ იგი დღესასწაულების და რელიგიური წეს-ჩვეულებების შესრულების დროს, საქმის მცოდნე უშუალო დამკვირვებლის მიერ არის ჩაწერილი. ამიტომ, რაც დრო გავა, იგი კიდევ უფრო მეტი ღირებულების იქნება სულიერი კულტურის სხვადასხვა მხარეების მეცნიერული შესწავლისათვის. აღნიშნული მასალა საფუძვლად დაედო როგორც ავტორის რამდენიმე გამოკვლევას, ასევე ქართველ ეთნოგრაფთა არაერთი თაობის სამეცნიერო ნაშრომს.

თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს აღნიშნულ მასალას ქართველთა რელიგიური შეხედულებისა და რწმენა-წარმოდგენების შესწავლისათვის, ამის საილუსტრაციოდ ერთ-ორ მაგალითს დავასახელებ.

ლენხუმსა და რაჭაში, თედორობის დღესასწაულის დროს, სხვადასხვა რიტუალურ პურებთან ერთად ცხვებოდა „საცეხველა ტაბლა“ (ლენხუმი), „საცეხველა განატები“ (რაჭა), რომელსაც ხელკავის გამოსახლება ჰქონდა და რიტუალში თაჯანისცემის მთავარი საგანი

იყო; შესაწირავს მას მიუტანდნენ, თხოვნით მას მიმართავდნენ და ტა-
ბუც ამ კვერის სახელზე იყო დადებული. მას ქალები და უცვლელად
მამაკაცები ვერ შეჭამდნენ.

ამ მონაცემების საფუძველზე, გამოითქვა მოსაზრება, რომ საცხ-
ველი, მასში მონაცეხვი პროდუქციის მსგავსად, რომელთა განსაკუთ-
რებული სიძველე და საკულტო მნიშვნელობა ცნობილია, ქართველების
უძველესი მონაპოვარია.

მნიშვნელოვანია რაჭაში ხვავისა და კალოს ბარაქისათვის განკუთ-
ვნილი მასალა პირველი და მესამე ტაბულობის სახელით ცნობილი
დღესასწაულის შესახებ, რომელთა რიტუალშიც მამალი ფიგურირებს.
მამლის საკულტო მნიშვნელობა ლეჩხუმში პეტრეპავლობის დღესასწა-
ულის დროსაც გვხვდება. აღნიშნული მასალის მიხედვით მამალი შხისა
და ნაყოფიერების კულტს უკავშირდება. ჩანს, ფრინველის ძალა მიწათ-
მოქმედებასთან დაკავშირებული საქმიანობის კარგად ჩატარებისათვის
იყო განკუთვნილი.

ვ. გარდაფხადის მასალას, როგორც ყოფისა და სულიერი კულტუ-
რის ამსახველ ეთნოგრაფიულ წყაროს, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება
ქრისტიანობის გავრცელების ადრეული პერიოდის რწმენათა შესწავ-
ლის საქმეში.

ეთნოგრაფიული მასალა რაჭული და ლეჩხუმური დღეობების შესა-
ხებ შეკრებილია 1937 წლის ზაფხულში. იგი გამოიცემა უცვლელად
იმ დედნის მიხედვით, რომელიც დაცულია ივ. ჯავახიშვილის სახელო-
ბის ინსტიტუტის და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის მატერიალური კულ-
ტურის და სამეურნეო ყოფის ეთნოგრაფიული შესწავლის განყოფილე-
ბაში. დღეობები კალენდარული წესით არის დალაგებული, იგი რვე-
ულის 223 გვერდზეა დაწერილი. „რაჭული დღეობები“ 56 სა-
კითხისაგან შედგება. „ლეჩხუმური დღეობები“ როგორც უქმეებს
ისე არასაუქმო დღეებში შესრულებულ რელიგიურ წესებს ეძღვნება
და 4 თემას და 66 საკითხს მოიცავს. ხელნაწერს — „ლეჩხუ-
მური ხალხური დღეობები“ — აკლია 33-ე და 34-ე გვ., ანუ § 16,
ხოლო „რაჭულ ხალხურ დღეობათა კალენდარს“ 27-ე და 28-ე
გვ., ანუ § 31.

მასალა ჩაწერილია თითოეული კუთხისათვის დამახასიათებელი
ენობრივი თავისებურების დაცვით, ამიტომ განსაკუთრებულია მათი,
როგორც დიალექტოლოგიური წყაროს, მნიშვნელობა. მთხოვ-
ლების ინდივიდუალური გამოთქმები, ზოგჯერ ოდნავ და-
შორებული საზოგადოდ მიღებული საგან, დატოვებულია უცვლელად

ლად. დედანში მხოლოდ აშკარა კორექტული შეცდომები
 ბული. უცვლელადაა დატოვებული, აგრეთვე, მთხრობელის მოყოლის
 წესი. ტერმინები ტექსტში ავტორის მიერ არის განმარტებული, ხო-
 ლო ზოგიერთი მათგანი, რომელიც ავტორისათვის ნათელია, მაგრამ
 მკითხველისთვის დამატებით განმარტებას საჭიროებს, ჩვენ დავაზუს-
 ტეთ. ზოგიერთ ტერმინს, რომლებიც ხეობებისა და თემების მიხედვით
 სხვადასხვაგვარად გამოითქმის, სინონიმური ფორმებიც მივუწერეთ.
 ჩვენ მიერ შეტანილი განმარტებები და ასოები დამატებით ნახევრად-
 კვადრატულ ფრჩხილებში ჩავესვით.

მასალა მანქანაზე ნაბეჭდი ტექსტის 111 გვერდს შეადგენს.

ფ. გარდაფხადის მიერ შეკრებილი მასალა-„რაჭისა და ლეჩხუმის
 ხალხურ დღეობათა კალენდარი“- ერთი ნაწილია დღეობათა კალენ-
 დრის მთლიანი კორპუსისა, რომლის სამი ტომი გამოცემულია, მომ-
 დევნო ტომი უახლოეს მომავალში გამოვა.

ეთნოგრაფების დიდი ხნის მიზანი იყო არქივის სრულად გამოქვეყ-
 ნება, მაგრამ ეს არ მოხერხდა. მიუხედავად სიძნელეებისა, 1980-იანი
 წლიდან შესაძლებელი გახდა, გარდა ხალხურ დღეობათა კალენდრისა,
 არქივის ორი ხელნაწერი გამოგვეცა - ლ. ოჩიაურის „სტუმარმასპინ-
 ძლობა ხევსურეთში“ (თბ. 1980 წ.) და მ. ბალიაურის და ნ. მაკალათიას
 შესაქონლეობის წესები ფშავ-ხევსურეთში - სათაურით „მასალები აღ-
 მოსავლეთ საქართველოს მთიელთა სამეურნეო ყოფის ისტორიისათ-
 ვის“ (თბ. 1989).

საარქივო მასალის გამოსაცემად 1990 წელს საგანგებო დადგე-
 ნილება მიიღო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმთან
 არსებულმა სამეცნიერო-საგამომცემლო საბჭომ (თავმჯდომარე აკად.
 წ.-კორ. როინ შერვაშვილი), რომელმაც ამისათვის ყოველწლიურად
 გამოყო 15 თაბახი.

1990 წელს ეთნოგრაფიის სექტორმა შექმნა სარედაქციო კოლეჯი
 შემდეგი შემადგენლობით: ნ. აბესაძე, ნ. აზიკური, ვ. ითონიშვილი,
 თ. ონიანი, თ. ოჩიაური, ლ. რობაქიძე, ჯ. რუხაძე (მთავარი რედაქ-
 ტორი), ი. სურგულაძე, ნ. ყიფიანი (მდივანი).

ამ მასალის გამოქვეყნება ხელს შეუწყობს ქართველი ხალხის ძვე-
 ლი მსოფლმხედველობის კვლევას, დღესასწაულთა წარმოშობისა და
 ფორმირების შესწავლას, მდიდარი ხალხური ტრადიციების გამოუ-
 ლენახს, რასაც, მეცნიერულ ღირებულებასთან ერთად, პრაქტიკული
 მნიშვნელობაც აქვს.

ტექსტზე იმუშავა განყოფილების უფროსმა მეცნიერ-თანამშრომელმა ნანული აზიკურმა; კონსულტაცია გაგვიწია პროფესორმა ბენო სილაგაძემ. მათ და ვველა იმ პირს, ვინც საძიებლის შედეგებში დაგვეხმარა, დიდ მადლობას მოვახსენებ.

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

ჯ უ ლ ი ე ტ ა რ უ ხ ა ძ ე

ლენხუმური ხალხური ღღერებები

1. ბარბალოზა

ბარბალოზა ოთხ ქრისტეშობისთვეში არის და ყველა დიახწვლების [დღესასწაულების] დასაწყისად ითვლება. ამ დღეს განსაკუთრებით უქმობენ ქალები და კაცებისათვის კი უქმი არ არის. დილიდან ქალები შეუღებოდნენ სახლ-კარის დასუფთავებას; მთელი ჭურჭელი უნდა გაერეცხათ. კურვა, ჭრა და ქსოვა არ შეიძლება. ამ დღეს ადრინადად — სადილობისათვის — უნდა მოეწვიათ საახალწლო მკლოვიარე — [მკველე]. სადილზე დასტოვებდნენ — გამოუცხობდნენ ლობიანებს და უსათუოდ ღვინოს დააღვინებდნენ და ისე გაისტუმრებდნენ. თუ ეს მკლოვიარე კარგი ფეხის გამოდგა, ე. ი. ოჯახში წლის განმავლობაში ადამიანის სული არ დააკლდა, ბევრი გოჭ-ქათამი დაიბადა, მაშინ ყოველ წელს ის არის მკლოვიარეთ და მისი გამოცვლა არ შეიძლება, წინააღმდეგ შემთხვევაში მკლოვიარე უნდა გამოეცვალათ. ზოგიერთ ოჯახებში კი გარეშე მკლოვიარე არც იცოდნენ და მათ თავის ოჯახიდან კაი ფეხის ვინმე უნდა აერჩიათ; იმას ბარბალოზის წინა ღამეს საბძელში ან სხვა ბურულში დააწვენდნენ და ბარბალოზა დილას ადრე ის შემოვიდოდა შინ და ის იყო მკლოვიარე საახალწლოდ მინწული ბარბალოზა საღამოს, ვახშობისათვის უფროსი ქალი გამოაცხობდა სამ ტაბლას, ჯვარდასახულს, შიგ უსათუოდ უნდა ყოფილიყო ჩართული ლობიო ან ნივოზი. ეს იქნებოდა „სართვი“. ტაბლა „გულცარიელი“, ხმელა, ე. ი. უსართვო (ლობიო ან ნივოზი) არ უნდა ყოფილიყო, რადგან ბარბალოზა დღეს უსართვო, ანუ „გულცარიელი“ საჭმელების გამოცხობა ნიშნავს მთელი წლის განმავლობაში ოჯახში სიცარიელეს. ტაბლები რომ გამოიცხობოდა, ვახშობის წინ უფროსი ქალი ლოცვას შეუღებოდა: პატარა კეცზე დააყრიდა ნაკვერჩხალს, ზედ საკვეცელს მოაკვეცდა. ამ კეცს დასდებდა პატარა სუფრაზე, იქვე სამი ტაბლა — „საბარბალო“ ტაბლა — ედვით, ჭიქას ღვინით გაავსებდა — ცალ ხელში სუფრა და ცალში ღვინიანი ჭიქა. უფროსი ქალი კერასთან ამ სუფრას ურთბელ, შეიძლება სამხელაც, შეატრიალებდა და ამღაგვარად შეილოცებდა: „ღმერთო, გავვი-

კეთე ნათეს-ნამუშევარი, გვამყოფე ტანთელად, გულმხიარულად. დამკრთი იყო — რაც ძალა იყო გვიშველე, ნუ წაგვახდენ“. ამის შემდეგ ეს სამი ტაბლა უნდა გაენაწილებინათ ყველა ოჯახის წევრთაშორის და ვახშობამდე უნდა ეჭამათ. შემდეგ კი შეუდგებოდენ ვახშობას და მანამდე ველი დიახწველის თავი იყო ბარბალობა.

2. საბობა

ბარბალობის მეორე დღეს იყო საბობა. ეს დღეც ისე როგორც ბარბალობა, ქალების უქმედ ითვლებოდა. არც კერვა, არც ქსოვა ქალებს არ შეეძლოთ. ეს დღე ბარბალობა დღის საბატვისაცემოდ იუქმებოდა. რაიმე ტაბლის გამოცხობა ან ლოცვა ამ დღეს არ იცოდენ.

3. ნიკოლოზობა

ბარბალობის მესამე დღეს — ანუ საბობის მეორე დღეს — ნიკოლოზობა იყო. კაცები ამ დღეს არ უქმობდენ და ქალები კი უქმობდენ. ეს დღეც, ისე როგორც საბობა, იყო ბარბალობის საბატვისცემო დღე — მხოლოდ ლოცვა და ტაბლების გამოცხობა არც ამ დღეს სცოდნიათ.

4. ჭანტილობა

შობის წინა დღეს ეძახიან ჭანტილობას — [წანდილობა]. ეს დღე ქალებისთვის დიდი უქმეა, კაცები კი ხარებს არ აუღლებდენ, თორემ სხვა სამუშაო შეეძლოთ შეესრულებინათ. კერვა, ქსოვა ამ დღეს ქალებს არ შეეძლოთ. შობის ამოსვლისას ქალებს უნდა გაურჩიათ პურის კაკალი და მასახარშავად ჩაეღვათ, თან ამავე ქვაბში ჩაიყრებოდა სამ-სამი კაკალი ყველა მარცვლეულისა: ლობიო, სიმინდი, ცერცვი, ღომი, ფეტვი, ქერი, სამი კაკალი პური — ეს ყველაფერი საჭირო იყო მოსავლის სიუხვისათვის. ყველა ეს რომ ჩაიდგმებოდა, ამის შემდეგ, უკვე ამ დღეს ოჯახიდან არაფერი გაიცემოდა; ვინც დაახწვებდა საჭანტილეს ჩაღვამდე რაიმეს წაღებას, სესხებას, თორემ შემდეგ კი არ შეიძლებოდა ვინმეს რაიმე წაეღო. ეს კაკალი საღამომდე იხარშებოდა; მოხარშვის შემდეგ, ქვაბს რომ ჩამოეღამდენ, უნდა აეღოთ ნახარში ქაფი და ყველა ხეხილისათვის მოეცხოთ, შემდეგ კი ამ მოხარშულ კაკალს გობში გადმოყრიდენ და გობშივე შეაზავებდენ ნივგზით და ხახვით — ან

ნიგეზის მაგიურ შექმლოთ ექნათ თაფლი. ამ შეზავებულ პურის კვებას ეძახიან „ჭანტილა“-ს; ამგვარად, ჭანტილას დასტოვებდნენ გობში და შელოცვამდე არავის არ შექმლო იმის შექმა „სნები“-ს შექმნის შემთხვევაში სადამოს, ვახშობისათვის, უფროსი ქალი გამოაცხობდა სამწიკთა კერს, ჯვარდასახულს. „ხველის ტაბლა“-ს ეძახდნენ ამ კერებს; შიგ „სართვ“-ად უნდა ყოთილიყო ნიგოზი და ხახვი. ჭანტილიან გობში ჩააწყობდნენ ამ სამ კერს, ჭიქით ღვინოს, გობის კიდეზე, ნაკერნხალზე საკმევლს დააკმევდნენ, ან სახთელს აანთებდნენ და უფროსი ქალი კერიათ ძირში მარჯვნივ სამჯერ შეატრიალებდა და ამგვარად შელოცებდა: „ღმერთო, დაგიფარე ხველისაგან, სნებისაგან; მოგვეცი სიმთელე, საქონელს, კაცის სულს, რაც ხარ გვიშველე და მოგვეხმარე“. ამის შემდეგ ეს ჭანტილა და ტაბლებიც შეიჭმებოდა ამ ვახშობაზე. თუ ამ დამეს ჭანტილა გადარჩა, მაშინ იმას შობას, ანუ მეორე დღეს არ გამოაჩენდნენ, რადგან იმ დღეს იმის ჭამა არ შეიძლებოდა. შობის შემდეგ კი ყველას შექმლო იმისი შექმა.

5. შობა

ჭანტილობის მეორე დღეს ეძახიან შობას. ეს დღე ყველასათვის დიდი უქმი იყო. „ჩიტის აზვრამდე“, ისე რომ, გათენებული არ იყო, უნდა დაეკლათ ორი მამალი — ერთი იყო „საანგელოზო ყვინჩილა“ და მეორე „ხარების სალოცი“. საანგელოზო ყვინჩილა ითვლებოდა ადამიანის — ოჯახის წევრების — მფარველად სნება-ბატონებისაგან; თუ ვინმეს ოჯახში რაიმე სნება სჭირდა, იმას შემოაველებდნენ თავზე ყვინჩილას და შეულოცავდნენ: „ღმერთო, დეიფარე ხველისაგან, სნებისაგან, ყოველი უნებელისაგან“. ამ ყვინჩილას ჭინჭორს ცოტას ამოაცლიდნენ და შობამდე გაუშვებდნენ, შობას კი დაიკვლებოდა ისე ადრე, რომ ჩიტსაც არ გაეგო. ოჯახის წევრების მეტი, საანგელოზო ყვინჩილას ხორცს ვერავინ შესჭამდა, ის დაკვლისთანავე შეიწებოდა და შეიჭმებოდა გათენებამდე; არავითარი ლოცვა ამის დაკვლასე არ იცოდნენ. მეორე მამალი, „ხარების სალოცი“-ც ჩიტის აზვრამდე დაიკვლებოდა, მხოლოდ ის უნდა შეჭმულიყო სადილისათვის. მაისის დამლევს მთაზე გარკვეულ ხარებს და სწორედ ამ დროს ყვინჩილას შემოვლებენ თავზე და ამგვარად შეულოცავენ: „ღმერთო, დეიფარე ნადირისაგან, ჭირისაგან, ფათარაკისაგან; მშვიდობით ჩამოიყვანე, რაც ძალა ხარ, მშვიდობით გვაჩვენე ჩვენი პირუტყვი“ — ამოაცლიდნენ პატარა ჭინჭორს, რომ კარგი ხაცნობი ყოფილიყო, გაუშვებდნენ და შობას იმასაც დაეკვებდნენ. ამ მამლის ხორცის

შეჭმა გარეშე კაცსაც შეეძლო, მხოლოდ თავი, ფეხი, კუჭ-ფილტვი არავის გარეშეს არ ეჭმებოდა — ისეც ჩიტის აზურამდე უნდა შეეჭმათ. თუ ოჯახში ერთი ან ორი წლის შვილი იყო, მაშინ, როდესაც იმას „სუფრას წოდებდნენ“ — მოხარშავდნენ შამხს, კანკანებს, ყველიანებს, პურებს, ღვინოს დასდგამდნენ სუფრაზე ღოჭით, სავსე ჭიქებით, უფროსი ქალი ღვინოს პურზე წოუსხამდა (ანთებული სახთელი სუფრაზე იღვა) და იტყოდა: „ღმერთო, გაინათე ჩემი ახალი შვილი“, შემდეგ კი სადილს მიიერთებდნენ. მიწვევა ამ დღეს არ იცოდნენ.

6. შობის დღეა

შობის შორეულ დღე არის „შობის დღეა“ და წინა დღის, ე. ი. შობის საპატივსაცემო დღეა. ამ დღეს კაცები კი საქმიანობენ, ხარების დაუღლება იცოდნენ, მხოლოდ ქალები კი უქმობდნენ.

7. კალანდა

ახალწლის წინა დღეს უძახიან კალანდას. ეს დღე კაცებისათვის უქმე არ იყო: ის ამ დღეს შეშას ჭრის, ხარსაც აუღლებს; ქალს კი არც კერვა, არც ქსოვა არ შეეძლო, ის მხოლოდ უზადება „სადიანწელიად“. ძალიან ადრე (უფრო ძველად), „ჩიტის აზურამდე“ უნდა დაეკლათ საკალანდო ღორი. ეს ღორი უნდა ყოფილიყო უხათუოდ ნეხვი — მხოლოდ ბოლო წლებში უკვე არ არჩევდნენ ნეხვს და ტახს ამ დღეს, თორემ ძველად სავალდებულო იყო ნეხვი ღორის დაკვლა. მისი სასუქში შეყვანა იწყება გიორგობისთვიდან. ეს დამოკიდებული იყო შეძლებაზე; ვინც „სუმიანი“ [შემდებელი] იყო, ის „სუმიან ღორს“ დაკლავდა; ყოველ შემთხვევაში, უკანასკნელიც რომ ყოფილიყო შეძლებით, საკალანდო გოჭი მაინც უნდა ჰყოლიდა. საკალანდო ღორს აჭმევდნენ დილასადამოს: პირველ ხანებში კაკალს და მერე კი — უკანასკნელ კვირებში — ცომს. თუ ღორი დიდი იყო და ოჯახიც შედარებით შემდებელი, საკალანდო ღორისათვის ხანუქად დაიხარჯებოდა ორი გორი [საწყაო] (2 ფუთი) სიმინდი მაინც. ეს ნეხვი — საკალანდო — სახურველი იყო ყოფილიყო საოჯახო. შესამდებელია ნაშნითვი გოჭი შეყვანათ საკალანდოდ სასუქში, მხოლოდ ეს შემდეგ უხათუოდ უნდა აენახლაურებით, რადგან რძლის ნაშნითვი მისივე — რძლის — საკუთრებას შეადგენდა და არა საოჯახოს.

დილას, კალანდა დღეს, „ჩიტის აზურამდე“ გამოიყვანდნენ საკალან-

დოს და მიიყვანდენ საღორეს კარებთან. იქ, მარჯვენა მხარეს შეუწუ-
ჯავდა ნიკუზლით [მუჯუზალი] და იქვე ახლოს უფროსი კაცი დაკლულ
და დაკლულ ღორს შემოიტანდენ სახლში; იქ ცხელი წყლით დაბანა
ენიან" — გაასუფთავებენ, მორწყავენ და მერე მოსჭრიან თავს. ეს საკა-
ლანდოს თავი უსათუოდ ცალკე უნდა ჩამოვიდათ ცხვენზე, მაგრამ ისე,
რომ არ გარყვლიყო და არავის დაეხვრია. ეს თავი ამგვარად გაუნძრვე-
ლად უნდა ყოფილიყო ნათლიდებამდე. ამ დღეს ერთი კაცი უნდა წასუ-
ლიყო ტყეში წარებით და მარხილით შეშას მოიტანდა: მარხილი უსა-
თუოდ სავსე უნდა ყოფილიყო შეშით, ზედ შეშაზე დაკრული იყო დიდი
კონა „ბაძგარი“ [ველიანი მცენარე]. ამ „ბაძგარს“ ოჯახის წვერი ვეღა
„ბურულ“-ს გაუყუთებს [გადახურავს]: სახლს, სახაბაზოს, ბუღელს,
ნალიას — კალოში, ვენახში და ყანებში. აგრეთვე შეშის მომტანი
მოიძღვანდა ტყიდან თხილის წენელს და გააკეთებდა ჩიჩილაკს, მაგრამ
უფრო მიღებული იყო „გვერგვ“-ის გაკეთება: უფროსი კაცი მოსჭრიდა
ღერწს, მოღუნავდა რგოლად და თავში დაამაგრებდა; ამ რგოლში,
აქეთ-იქით, ჯვარის სახით წვეტიანი წენლები უნდა ჩაერჭოთ; ამ წვე-
ტებზე აანცობდენ ვაშლებს, შუა გულზე ჩაასობდენ ბაძგარს, ბაძგარზე
„საოჯახო“ ტაბლა, ტაბლაზე ფული და რაც შეიძლებოდა ყოველნაირი
ტკბილეულობა. ამრიგად მორთული „გვერგვ“-ი დაიდებოდა საფუარზე
(მარხილი შეშით სავსე შუა კალოში უნდა მდგარიყო, „ფეხის დაწნამ-
დე“ — იხ. ქვემოთ). კალანდა სადამოს უნდა გამოეცხოთ ექვსი „საოჯა-
ხო სალოცავი“ ტაბლა და მეშვიდე — უფრო დიდი — „ღორის სალოც-
ვი“. ეს ტაბლები უსათუოდ ღობიანები, ქონნარკვი უნდა ყოფილიყო და
ჯვარსახიანნი. „ღორის სალოცვი“ იყო „დატოჭიალებული“ [დაჭრე-
ლებული] ღორის მარჯვენა ფეხით. „ღორის სალოცვი“ — ტაბლა —
მოხარმული მარჯვენა ღვიძლი და მალა, ჭიქით წყალი, ნაკვერჩხალი
საკმეველდაყრილი — ყველას ამაებს წაიდებდა უფროსი ქალი საღორის
კართან (ვახშმობამდე) და შეულოცავდა: „ღმერთო, გაამრავლე ჩენი
ღორები, დეიფარე ჭირისაგან, ფათარაკისაგან“, წყალს გადააქცევდა,
მარჯვენა ღვიძლს ჩამოათლიდა, იქვე შემჭამდა და სახლში შემოვიდო-
და. პატარ-პატარა ნათალი მარჯვენა ღვიძლისა ყველა ოჯახის წვერს
უნდა შეეჭამა. ისე კი საკალანდო ღორის ხორცს არავის ატყვედენ. ნარ-
ჩენ გულ-ღვიძლისა და მაჭიკისგან გააკეთებდენ წვადებს, იმდენს,
რამდენიც ოჯახში კაცის ხული იყო და ჩასდებდენ კალათში (ზოგი კი
ცხვენზე პირდაპირ გაუყრიდა). ნათლიდება დილას ამ წვადებს თვითე-
ული წვერი ოჯახისა შესჭამდა, შამფურებს კი შეინახავდა. „ფეხ-
ვასულს“, პირველად რომ საქონელი გაირკება საბაღახოდ, თითო

შამფურს დაარტყამენ გადენისას საქონელს: „ჩვენი საქონელი დეიფობი ნადირისაგან“ — შესძახებენ.

საღორესთან რომ ლოცვა გათავდება, შემდეგ, ვახშობამძღვრებულნი ხო ლოცვა იწყება; გობი ხავსეა პურებით, ლობიანებით: ექვსი ტაბლას, გობის კიდებზე ჯვარედინად ანთებული სამი სახთელი; ამ გობს უფროსი ქალი წახოქილი სამჯერ წაღმა შეატრიალებდა მარჯვენა კერიასთან და შეილოცებდა: „ახალწლის მობრძანებაჲ, გამიბედნიერე ჩემი ქმარ-შვილი, ჩემი ოჯახი; გამჩენო ძალა, შენ ხარ მაშველი ყველა გაჭირვებულის, საწყალის, მიშველე.“ შემდეგ შეუდგებოდენ ვახშობას. კალანდა ღამეს ლოცვამდე თუ ვერ მოახწრეს ფეხების დაბანა, მერე უკვე არ შეიძლებოდა, საქონელს ავენებსო. ზოგიერთ ოჯახებში საოჯახო ლოცვა უწინ იცოდენ და შემდეგ კი უფროსი ქალი გაიტანდა „ღორის სალოცავ“ ტაბლას — ლობიანს, მოხარშულ ღორის კუდას, ღომის თაველს, ანთებულ სახთელს, საღორის კართან წაღმა შეატრიალებდა ტაბლას და ასე შეილოცებდა: „ბახილ კალანდა, გაამრავლე ჩვენი ღორი და კაცის სულს შშვიდობა მოგვანიჭე“. ღომის თაველს დაფშვნის და მარცვლებს საღორეში შეაყრის: „ამდენი გოჭი, ამდენი ქათამი“ — იტყვის და შინ შემოვა, რის შემდეგაც დასხდებოდენ ხავახშობდ. ნავახშმვეს, ოჯახის მოფხე — მკლოვიარე — გავიდოდა მეორე „ბურულ“-ში [სადგომი, ნაგებობა]; თან წაიღებდა (ზოგიერთ ოჯახებში) ერთ ტაბლას, ზედ დაყრილი იქნებოდა პურის ან ღომის კაკალი, ზოგიერთების ოჯახში კი — შინაური მოფხე გაიტანდა „გვერგვი“-ს. ზოგიერთებმა კი „გვერგვი“-ს მაგიერ ჩიჩილაკი იცოდენ — ამას მოაწყობდენ სხვადასხვა ხილით და ზედ ხილზე ფულები უნდა ყოფილიყო ჩასმული; შბოლოდ კალანდა ღამეს ჩიჩილაკს გარეთ არ გაიტანდა მოფხე — ის საფუართან უნდა მდგარიყო, ის გაიტანდა ან „გვერგვი“-ს, ან და ერთ ტაბლას, ზედ ღომის კაკლებით.

8. ახალწულიწადი

ახალწულიწადს გათენებამდე — ჩიტიც რომ არ დაძრულა — შინაური მოფხე, ტაბლათი ხელში ან და „გვერგვი“-თ კარებს მოადგება და დაიძახებს: „კარი!“ — რა მოგაქვს? — შიგნიდან პასუხობენ: — „ღადიანის თეთრი და ქონება!“ — კიდევ მეორეჯერ დაიძახებდა: „კარი!“ — კიდევ ასევე უპასუხებდენ, მესამეჯერ კი მოფხე შემოვიდოდა სახლში, პურის ან ღომის მარცვლებს მიმოაბნევდა „სოხანეში“ [მიწის იატაკი] ტაბლით შემოუ[ა]რდა კერიას სამჯერ, შემდეგ ამ ტაბლას დასდებდა

სასაფუარზე, დაჯდებოდა ცეცხლთან, ნივთსაღს შეუხუ[ნი] (რ)ხურებდა და შესძახებდა: ამდენი გოჭი, ამდენი ქათამი. შემდეგ უფრთხილდებოდა: ყველა წვერს ღვინით ხელს დააბანებდა, დაბანის დროს მწვერს მწვერს შეუდგამდა და ხელზე მარილს წააყრიდა. ასე აგრძელებდნ ხელნაბან ღვინოს ჯამში. ხელების დაბანის დროს ქალი იტყოდა: „ღმერთო, ტკბილად დამიბერე ჩემი ქმარ-შვილი — უტკივრად მიმოიფე“. შემდეგ ღვინიან ჯამს და ჩინილავს შუა კალზე გაიტანდა, ჩინილავს დაასობდა, ღვინოს კი ჩინილავის თავს ზემოდ ასხამდა, რაც შეიძლება მაღლა უნდა ასხმულიყო და შესძახებდა: „ამ სიმაღლე ხვალი, ამ სიმაღლე ხვალი!“ შემდეგ შინ შემოვიდოდა. თუ მოფეხურს „გვერგვი“ შემოქონდა შინ, მაშინ შემოსვლისთანავე ის კერძის შემოუარდა, ოჯახის ყველა წვერი „გვერგვი“-ს ხელს შეაფლებდა — „ბვერი კაი ახალწელიწადი მოგვასწროს ღმერთმა“-ო. ამ „გვერგვი“-ს საფუარზე დასდებდნ და ღვინით ხელის დაბანის შემდეგ, სუფრას მიუჯდებოდნ. ზოგიერთ ოჯახებში (გარეშე მკლოვიარეს მოსვლამდე) უფროსი კაცი ადგებოდა ჩიტის ასერამდე და მამულში ჩავიდოდა. იქ, მამულში ის ხმამაღლა დაიძახებდა: „ანგურამ ჩამეიარა, ჩვენი მამული ჩეიარაო, წივი შეიტეხაო, ღვინის ღვარი ააყენაო: ისხა, ისხა, ისხა... გამოღმა კვირის თავი, გაღმა ვირის თავი, გამოღმა ყურძენი — გაღმა ურცელი“. ამის ძახილით შემოვილიდა ვენახს და მერე შინ შემოვიდოდა — ყველა ამების შემდეგ ჯდებოდნ საუზმისათვის. იყო ბვერი ოჯახები, რომელთაც მარტო შინაური მკლოვიარე ჰყავდათ და გარეშე კი არა. მარა ბვერსაც გარეშე მკლოვიარე მოსდიოდა, რომელსაც უნდა მოეტანა თან ერთი ტაბლა ღობის ან პურის მარცვლებით. ისიც კერძის შემოუ[და] რდა, ტაბლას ყველას ხელს შეაფლებინებდა, და მერე მას სუფრას გაუშლიდნ. დილის საუზმეზე მოხდებოდა ხელის აშვება, ე. ი. ერთიმეორეს მისცემდნ რაშხს. — ფულს, ვაშლს, ჭიქით ღვინოს; საუზმის გათავებისას დიასახლისი პურის ნატებს გადუდებდა ძაღლს, ქვასანაყს ზურგზე გადუსვამდა სამჯერ და ეტყოდა: „აბრამმა გარჩინოს“-ო.

თუ ახალწელიწადი კვირა დღეს არ მოეტნეოდა [არ დაემთხვეოდა], მაშინ ამ დღეს კაცები ღერწს მოსხლავდნ, „ღვიმთვარებდნ“ — [სამუშაოს დაწყება მთვარის ფაზების მიხედვით] კარგი არისო. ზოგიერთ ოჯახებში ახალწელიწადს, ნაშუადღევს უფროსი კაცი ზურგზე „მოიკოტრებდა“ [აიკიდებდა] ოჯახის წვერს — კაცს — ხელში მქონდა ტაბლა — ბადჯადაცმული ღობის გული შემწვარი, ჭიქი(თ) ღვინო, ჩასამკვი სახთელი, ერთი ზანდურის „თავსკნელი“ (რამდენიმე თავ-თავი ერთად შეკონილი). ამგვარად, შვიდოდა თუ არა ეს კაცი ვენახში, იტ-

ყოდა: „ღუზ, ღუზ, ღუზ!“ — [სიუხვის აღმნიშვნელი შეძახილი] — ჩემს
ჩამოსვამდა ზურგიდან, ნაკვერჩხალზე საკმეველას დააკვდა, ტაბლას
წაღმა შეატრიალებდა და ამგვარად შეილოცებდა: „ღმერთო, მოგვეწყურ
უხვად საზრდო და ულუფა, გაუმარჯვე ჩვენ ვენახს, ააცილე კობი
[სეტყვა], შოთი, მოგვიყვანე ბვერი მოსაწური“. ამ „თავსკვილას“
მიიტანდა ხარდანზე [დაბლარი ვახის სყურდენი ჭიგო], „ღუზ, ღუზ,
ღუზ“-ის ძახილით; მერე ტაბლას დაღორის გულს შესჭამდენ, ღვინოს
დალევდენ და შინ წამოვიდოდენ. ამ დღეს ქალები „ხანღუჯს“ თავს არ
ახდიან, სავარცხალს ხელს აწ ახლებენ — მგლები შევევიჭამს საქონელ-
სო.

ცავერში — ახალწელიწად დილას ადრე — უფროსი ქალი გამოაც-
ხობდა პატარა კვერებს — სამს, ეს იქნებოდა „ხარის სალოცვი“ კვერი,
ჯვარსახიანი; შიდ უნდა ქონოდა დაკეპილი ხორცი. უფროსი ქალი ამ
კვერებს კერიასთან წაღმა შეატრიალებდა, დაილოცებდა: „ღმერთო,
ნადირისაგან დეიფარე ჩემნი ხარები“; „აო; ეს კვერები, „ხარის სალოც-
ვი“ იქვე უნდა შევეჭამათ კერიასთან, მხოლოდ „უვეირვენიო“ [გაუთხო-
ვარი ან დაუქორწინებელი] ვერ შეჭამდა. ყველა ნაფქვენი, ნატქი ამ
სალოცვისა, უბათუოდ ცეცხლში უნდა შევეარათ.

9. შხის დაწნა

ახალწლის მეორე დღეს ეძახიან ფეხის დაწნას. ამ დღეს, ძველად,
მოიწვევდენ ახლადშეძენილ მოყვრებს, ახალ დობილს, ახალ ნათლიას.
ამ დღის სტუმრებს ეძახდენ „ფეხიდააწნის წოული“-ს. ოჯახში შემოს-
ვლისას თვითმულ მომსვლელს ხელზე ღვინოს გადაახხამდენ და ზედ
მარილს მოაყრიდენ — ამას ეძახიან „ხელის აშვება“-ს. ხელეზუ რომ
ღვინოს გადაახხამენ, თან ამრიგად მიულოცავენ: „ბვერი ახალი წე-
ლიწადი მოგსწრებიო“. ვინც ამ დღეს ხელს მბანს სტუმრებს, ის იქ-
ნება ამ დღის „მოხელადე“, ის ითვლება კარგი ხელის პატრონად, ის
დგამს სურას, ის სთავაზობს საჭმელს ყველას — ხელის გულზე დაი-
დებს სავსე ჭიქას და თვითმულს აწვდის. ძველად საკალანდო ღორის
ხორცს „წოულებს“ [მოწვეულებს] არ აჭმევდენ — მათთვის სხვა ღორი
ან გოჭი უნდა დაეკლათ. შენაძლებელი იყო, რომ ამ დღეს არც მოწვიათ
სტუმრები — მხოლოდ ფეხის დაწნისათვის მაინც უნდა წახულიყო,
ანდა მასთან მოსულიყო ხელის ასაშვებად, თუკი კარვად ექნებოდა
გაკვებული, ე. ი. მთელი წლის განმავლობაში რამე უბედურებას, აღამიან-
ნის სულის დაკლებას ადგილი არ ექნებოდა და თვითონ ტანთელად

იქნებოდა, წინააღმდეგ შემთხვევაში კი არ წავიდოდა, ან არ მოვიდოდა. ფეხის დაპწნა შეიძლება გავრძელებულიყო ნათლილებამდე. ამ დღეს ძალიან ხშირი იყო ქვიფი, ღვინო, მაგრამ ცდილობდნენ სახსრის გონებრივ მათხრობას არ დარჩენილიყო, რადგან რასაც დეიხვლადებ — [დღისგან] ფეხი დაპწნას, იმას გაატარებენ იმ წელიწადს, ამიტომაც ვრიდებოდნენ ძალიან მაგრად დათრობასაც. წასვლისას თვითოეულ [ი] „ფეხი დაპწნის წოული“ დებულობდა საჩუქარს: ბამბას, გაშლილ კანაფს, ფულს. ბამბის ან კანაფის მიცემისას ეტყოდნენ: „რამდენი ცვარი წვიმა ამას დასცემოდეს, იმდენი კარგად ყოფა გქონებოდეს; უტკივარი წელიწადი გქონებოდეს და სულ შემენაში ყოფილიყო; იმისთანა ხელის ვყოფილიყო, რომ სულ ჩემთან მოსვლა გავხარებოდეს და მე შემძლებოდეს შენი პატივისცემა“. უფრო საპატიო სტუმარს, ახალ მრეწარეს, მაგალითად, უფრო მეტი საჩუქარი სჭირდებოდა, მაგ. ფულად 5 მ, ან საკაბე, თუ ქალი იყო და საახალუბე, თუ კაცი იყო. რომ არ ქონებოდა, სირცხვილის გულისათვის საჩუქარი მაინც უნდა გაეღო.

ამ დამეს (ზოგიერთნი წინადღეს — ახალწელიწადს), ვახშობამდე, უფროსი კაცი აიღებს კოროლს¹, [ხანდურის (პურია) ღეროები], გაუჭრელ ღორის გულს — შემწვარს, პატარა ტაბლას — ჯვარსახულს, ჭიქით ღვინოს და ანთებულ სანთელს; ამათ ყველას მიიტანს ვახის ძირში: კოროლს ვახს თავზე წამოაყვამს და ამგვარად ილოცავდა: „ღმერთო, ბვერი მოაბმევე იქმს მამულს: ააცილე კობი, მავნებელი.“ ღვინოს იქვე დალევდა, ღორის გულს, ტაბლას შესჭამდა და შინ შემოვიდოდა; შემოსვლისას კარში უნდა დაეძახა: „ღუზ, ღუზ, ღუზ“, შინაურებიც შესძახებდნენ: „ღუზ, ღუზ, — ჩვენ მამულს ბვერი მოუბამს“. ამის შემდეგ დაჯდებოდნენ ვახშობად. ვახშობის დროს უფროს კაცს (უფრო ხშირად იმას, ვინც ვახის ძირში ღოცულობდა) უწინდან მოადგებოდა ბავში — თუ ყოლებოდა ბიჭი, თუ არა და გოგოც შეიძლებოდა, ჯერ მარჯვენა მხრიდან უნდა დაეღვე [ი]ნებინა ბავშვისათვის ღვინო — ღვინის მიწოდების დროს კაცი ეტყოდა: „ლოცვაა მამულისა“, ბავში უბასუხებდა: „ბვერი მოაბმევე იქმს მამულს“. მერე მარცხენა მხრიდან — იმავე შემახილით და ბავშვის პასუხით. ბავშვს ორივეჯერ ღვინით ხავსე ჭიქა უნდა დაეცალა.

წახილავნა (სომ. ორავლი)

ახალწლის მეორე დღეს იცოდნენ. ყოველ ოჯახს თავისი „მკვლევარი“ ეავდა და ამ დღეს ისინი მიდიოდნენ ოჯახში და კალანდას უღოცავს.

¹ უთავთავი პურის ღეროთი მღოცვა არ შეიძლებოდა, თავთავიანს კი კოროლი არ ჭეია (რედ.).

ნაახალწლეს, მეხუთე დღეს იყო ნათლიღვის მარხვა და უხი. დღე დიდ უქმედ ითვლებოდა და თან დიდი მარხვაც იყო. ამ დღეს და უხი ღვთისმეტყველებს უხათუოდ წირვაზე უნდა წასულიყვნენ; თან წაიღებდნენ „ტონჭში“ [ძონძში] გამოხვეულ ყოველგვარ თესლეულს: პურს, სიმინდს, ლობიოს და სხვ. ამ თესლს წირვას „მოაყურებიანებდნენ“ [მოასმენინებდნენ], ნაკურთხ წყალს ბოთლით წამოიღებდნენ. ამ სხვადასხვა თესლს — „ნაკურთხს თესლს“ — ცალკე შეინახავდნენ, ისეთ ადგილას, რომ თავი არ შესწვდენოდა, მოტანილი, ნაკურთხი წყლით მოცომავედნენ „ნაცარწმენდილ“-ს და კვერბად დააცხობდნენ და ამ კვერბს შეინახავდნენ. როდესაც თესვას დრო მოაწევდა, ახალ „ფეგასულ“-ს [გაზაფხულს] თესლში აურევდნენ „ნაკურთხ“ თესლს, „ნაცარწმენდილ“-ის კვერს დაფშვნიან, ყველას ამათ ერთიმეორეში აურევდნენ და თან შეულოცავდნენ: „ღმერთო, დაგვიცვე ჩვენი მოსაუალი თავვისაგან, მჭრელისაგან, კოხისაგან“. ამ დღეს ლახანას (კომბოსტოს) არ გამოაჩენდნენ, რადგან, თქმულებით, ლახანაში დამალული იქნა ქრისტე — როდესაც ურიები გამოიკვინებნენ, ლახანამ იპატივა ქრისტე ურიებისაგანო.

11. ნათლიღვა

მეორე დღეს, ე. ი. 6 იანვარს, არის ნათლიღვა. ამ დღეს, ძალიან ადრე, „ჩიტის ახვრამდე“ უფროსი სხვენზე დაკიდებულ ღორის თავს ჩამოიღებს, მარჯვენა კერძის ღორის ტუჩით დოუჩანქუნებს, მორჯავს, გაასუფთავებს და შერე მოსახარშავად ჩაადგამს. ამავე დროს, ქალი მოხელს პურს, გამოაცხობს პატარა სამ ტაბლას — ჯვარსახიანს, შიდ ჩოურვედა ღორის ქონს — ამ ტაბლებს ეძახიან „ცეროიან ტაბლებს. ღორის თავს, ამ სამ ტაბლას დასდებს ხელგობზე, კეცხე ნაკვერჩხალს დააყრის, ზედ ხანთელს მოაკმევს, ჭიჭა და დოქს შოაშხადებს, და ყველა ამას უფროსი კაცი გაიტანს მარანში დაგოზილ ჭურთან. აქ ჭურთან ხელგობს დასდებს, ჭურს თავს მოხდის, ჭიქით ღვინოს ამოიღებს, გობს წაღმა შოატრიადებს (ჩაჩოქილი ცალ მუხლზე) და ამგვარად შეილოცავს: „ღმერთო, დეიფარე ჩემი ჭურის თავი უწმინდურობისაგან, სლივანებისაგან [ერთგვარი მატლი], ყინვის გატებისაგან.“ შემდეგ ჭიქით ღვინოს დაღვს, ტაბლას შესჭამს, ღორის თავს ჩამოათლის და შესჭამს. ჭამას რომ გაათავებს, დოქს ღვინით გაავსებს, ჭურს ხელახლა დაგოზავს, დააწყობს ყველა ამათ ხელგობზე და შინ შემოვიდოდა. ეს ყველაფერი უნდა მომხდარიყო შხის ამოსვლამდე. ქალი, რომელიც არ

უნდა ყოფილიყო, ნათლილება დღეს ჭურხე ვერ მივიდოდა „ჭურხის
 ლოცვის“ შემდეგ ოჯახში საუნხმოდ დაჯდებოდნენ, ნასაუნხმვეს კვლავ
 ში წავიდოდნენ, მხოლოდ უფროსი ქალი, დიასახლისი მინ დაჩრებლდა,
 სადილის მოამზადებდა, გამოაცხობდა „სულის პურებს“ და ამ დღეებში
 მომავალ ხუთშაბათამდე მიცვალავს სუფრას წოუდგამდა დღეში თი-
 თოჯერ, სადილობის დროს. ამ დღეებს ნათლილებიდან მომავალ ხუთ-
 შაბათამდე ეძახიან „სული დღეები“-ს. წირვიდან დაბრუნებულნი სა-
 დილს შეეცქვიან.

12. სულის დღეები

სულის დღე იწყებოდა ნათლილებას. წოუდგამდნენ სუფრას დღეში
 ერთხელ — სადილად — მკვდრებს არ შემოადამდესო (თუ ნათლილება
 დღე დაემთხვა ხუთშაბათს, მაშინ ამ დღიდან დაწყებული სულის დღე
 გრძელდება მომავალ ხუთშაბათამდე). გამოაცხობდნენ სამ სულის ტაბ-
 ლას, თითო ჩხირ სანთელს აანთებდნენ, და რაც სადილად ექნებოდათ,
 იმას წოუდგამდნენ. ღვინო უსათუოდ უნდა ყოფილიყო. თუ სულის დღე
 მოეწინააღმდეგებოდა ოთხშაბათს ან პარასკევს, იმ დღეს გააკეთებდნენ „ოგრა“-ს,
 ე. ი. მოხარშავდნენ დაღერდილ სიმინდს ან ღომის კაკალს ისე, რომ არ
 ყოფილიყო სქელი, ზედ მარილს მოაყრიდნენ და ამას წო[უ]დგამდნენ.
 ამასთან, არც პური იყო საჭირო. „ოგრა“ ძალიან სასარგებლო არის
 მკვდრებისთვისო.

13. სულის გაღებობა

ნათლილების მომდევნო ხუთშაბათს იქნებოდა სულის გაღებობა-
 ნება. ამ დღისათვის საკალანდო ღორის ჭიღვი [ბუჭის ან თქმოს სახ-
 სრიანი ხორცი] და სამი გვერდი [ნენი] უნდა შეენახათ. სულის პუ-
 რებს გამოაცხობდნენ და სუფრა უნდა წავდგათ მხოლოდ ვახშისათ-
 ვის — ცოტა აღრიანად. ამ დღეს დიასახლისი, ხაბაზი ქალი ვერც რაი-
 მეს შეკვრავდა და ვერც მოქსოვდა — მკვდარს არ ურგება საკურთხიო.
 მკვდარმა სთქვაო: „მისტო-მოსტი [რაიმე ხელსაქნარის (ქსოვა, ჭრა,
 კერვა და სხვა) გაკეთების აკრძალვა] მომეწიე — მიკერ-მოკერ მომე-
 წიეო“-ო და ამიტომ ამ დღეს ცოცხალ ქალმა არც უნდა კეროს და არც
 ქსოვოსო. ამ დღეს სუფრაზე უნდა ყოფილიყო სამი ტაბლა ვკელიანი ან
 ღობიანი, სა(ბ) [მ] ი სულის პური (სულის პურს შუაში სამი თითის და-
 ნახომი აქვს), ღორის ჭიღვი და სამი გვერდი, ღვინო და ერთი ჩხირი
 ნთელი. უფროსი ქალი სამჯერ ღვინოს წოუსხამდა — „გამინათე ჩემი

მიცვალებული სული“-ო; ამის შემდეგ რომელიმე ოჯახის წევრი აიღებს ერთ სულის პურს, შემწვარ სამ გვერდს, ჭიქით ღვინოს და ერთ ნხირ ხანთელს ანთებულს, კარს გააღებდა და იძახოდა: წამობრძანდით წამობრძანდით — თან ღვინოს ცოტ-ცოტას ასხამდა — ამგვარად გავიდოდა ჭიშკრამდე; იქ, ეხოში ამას ყველას შეინახავდა — უფრო ხშირად ხალიაში შესდებდა — ისეთ ადგილას, რომ არაფერი მისწვდებოდა და დილას კი რომელიმე ბავში ადრე ადგებოდა — ხალიასთან მივიდოდა: ხორცს, ტაბლას შემჭამდა და ღვინოს კი დალევდა.

14. მინსარობა (თვალის ლოცვა)

სულის გადაბრძანების სწორზე, შაბათს იქნება მეისარობა. ეს დღე უქმია და ითვლება თვალების სალოცავ დღეთ. დილას ადრე უფროსი ქალი მოხელდა პატარა პურს და იქვე მაშინვე ცეცხლზე კეცს ააუღებდა გასახურებლად, თვითონ კი ამ პურის ცომიდან იმდენ პატარ-პატარა, მრგვალ „კურკუშალებს“ გააკეთებდა, რამდენიც ამ ოჯახში თვალი იყო. მაგ., ხუთი სულია ოჯახში — უნდა 10 „კურკუშალა“ გააკეთებია. ამ პატარა პურის რგოლებს კეცზე დააცხობდა — ეს ყველაფერი დილას, სხვის ადგომამდე უნდა ექნა. ოჯახის წევრები რომ ადგებოდნენ, ხელპირს დაიბანდნენ — დიასახლისი ქალი თვითიველს მიაწვდიდა ორ-ორ „კურკუშალა“-ს და ყოველი მათგანი ორივე ხელებით — მარჯვენა ხელით — მარჯვენა თვალს და მარცხენათი — მარცხენა თვალს — კურკუშელებით ამოისობდნენ და ამგვარად შეულოცავდნენ: „თვალის ლოცვის გამწნო, შენ ააცილე ჩემს თვალებს თვალში ქუქუ [ჯიბლიბო], თვალში ტეხა, თვალში ჩხელემა [ჩხელეტა], ფარჩხი [ფინჩი], კოდო, ფუნცრუე [წვრილი] ბუზი და ყოველი აუადმყოფობა“ — და უკან ორივე ხელებით ამ კურკუშალებს გადააგდებდნენ. ამის შემდეგ დიასახლისი ქალი მისცემდა უმ კვერცხს, რომელსაც ამოისობდნენ თვალში და იტყოდნენ: „ასე კვერცხით მთელად ამოფეე ჩემი თვალებიო“. ეს კვერცხი შეინახებოდა — მხოლოდ კურკუშალებს კი არ შჭამდნენ. თვალის ლოცვის შემდეგ კაცებს შეუძლოთ ესაქმათ, ქალები კი ვრიდებოდნენ საქმიანობას.

15. მინსარობა ხეობა

ხანათლიდების ორშაბათს ორბელის თემის სოფ. კურცობში იციან „კურცობ ხეობა“. ეს დღე შეწირული იყო ვაჟიშვილის „ბარობაზე“ — ბედზე. ძველად, ამ პატარა სოფელში მომკვდარა ცხრა ვაჟიშვილი და ამ

დღეს ცხრა აკვანი შეუტანიათ ეკლესიაზე და ხალხს შეუწირავს ეს დღე ვაჟიშვილის სახელზე დაუქმდესო. და ყოველ ამ დღეს ამ სოფლის თეთულ ოჯახში გამოაცხობდნენ ყველიან ტაბლას — ერთს ეუწეს უფო ჯიშვილის „ბარობაზე“. ყველიან პურებს, ლავაშებს, ტაბლასს წინასწარ წაიღებდა ერთი კაცი ოჯახიდან — უნდა ახელიყონ ფარცის (პატარა მთაა ორბელის თავზე) წვერზე რომ ცაცხვია — ამ ხის ძირში შეიკრიბებოდა ოჯახიდან თითო კაცი. ამავე ხის ძირში დაჯდებოდნენ სუფრად და საღამომდე იყო ლხინი და თამაში. ამ დღეს თუ რამე მოსწებოდათ აქ, სახლში ვერ წაიღებდნენ — ცაცხვის ძირში უნდა დაეტოვებიათ.

16. აბი პარასკევი (ღორის ლოცვა)

მარიაშენობის (ქათმის ლოცვა) სწორზე, პარასკევს არის კაი პარასკევი. ეს დღე უქმია — მეტად ქაღებისთვის, კაცები კი საქმობენ. ამ დღეს ქაღებს რეცხვა, კერვა და ქსოვა არ შეეძლოთ, რადგან ყველა ამ საქმემ თვალდაფსებული გოჭის მომრავლება იცისო.

ამ დღის საღამოს, ვახშობამდე, დიასახლისი გამოაცხობდა ჯვარსახიან ტაბლას ერთს — ქონიანს. ეს იყო „ღორის სალოცი“. ვახშობამდე ქალი ამ ტაბლას, ერთ ჭიქა ღვინოს, ნაკვერჩხალს, სანთელდაკმეულს, კაცების უწუმრად გაიტანდა, საღორის კარებთან გაჩერდებოდა, ღვინოს და ტაბლას წაღმა შეატრიალებდა და შეილოცავდა: „წმინდა ბასილა, გაამრავლე ჩემი ღორებიო“. ღვინოს იქვე დაღვედა და ტაბლას კი შინ შემოიტანდა, დასჭრიდა და ყველა ოჯახის წევრს უნაწილებდა. მიცემისას უნდა ეთქვა: „ლოცვა ღორს“ — ნაწილის მიმღები კი უპასუხებდა: „ამრავლოს წმინდა ბასილამ“. შემდეგ ივანშებდნენ (ქალის საღორესთან ლოცვის დროს, მამაკაცი ახლოს არ გაივლის).

17. ბოსლობა

„ღორის ლოცვას“ (კაი პარასკევი) მეორე დღეს — შაბათს — ბოსლობა არის. ეს დღე დიდი უქმეა და მიკუთვნილია ხარების ჯანიერებისათვის. ამ დღის სიძლიერის გამომხატველად დარჩენილია. „ბოსლოკოტრო“ ბრძანებდაო: „ქალო, ნუ სტავ ჩერაისა, ზე შევამხოვა ხელიასა, ზე დაგაკლავ კერაისა“. ნაშუადღევს, დიასახლისი ქალი შეუდგებოდა სამზადისს: პურს მოცომავდა, ცერცვს ჩაადგამდა; ცოტა რომ პური აიწვეოდა (აფუფედებოდა), სახელდახლოდ ერთ პატარა ტაბლას — მარილიანს — გამოაცხობდა, ეს ტაბლა ითვლებოდა საოჯახო სალოცავად. კერაისთან, ნაკვერჩხალზე სანთელს დააკმევდა, ტაბლას მარჯვნივ შეატრიალებდა და ამგვარად ილოცებდა: „ღმერთო, დეიფარე ჩემი ოჯახი

ცეცხლისაგან, სახადისაგან, დეიფარე ჩემი ქმარ-შვილი ყოველი მხარე
ბლისაგან“. ამ დროს მამაკაცი (ქმარი) მივიდოდა და ეტყოდა: „ბოსლა-
კოტრა მომკოტრე, მომკვიდე ზურგზე“. ამ ქალს შეიკოტრეს და ზურგზე
და კურიას გარშემო სამჯერ შემოივლიდა. (არსენა გვიდიანის [წმ.] წიგნი)
გადმოცემით — მას ძველებიდან გაუგონია, რომ ამ დროს ქალი და კაცი
სულ ტიტლიყანა იყვნენ). ბოსლა-კოტრა-ს დროს სახლში არვინ არ
უნდა ყოფილიყო. ამის შემდეგ ეს ცოლ-ქმარი პატარა საოჯახო ტაბლას
შეჭამდნენ... ეს ყველაფერი სამხრობის დროს უნდა მომხდარიყო. შემ-
დეგ ვახშმის სამზადისი იწყებოდა: უნდა გამოეცხოთ სამი ცერცვიანი
ტაბლა — საოჯახო სალოცი და სამი უფრო პატარა — ცერცვიანი, ეს
ხარების სალოცი იყო. დადამებისას, სანამ ვახშამს დაიწყებდნენ, უფრო
მამაკაცი და შეძლებული ვაჟკაცი წაიღებდა ხარების სალოც ტაბლებს,
ერთ ჭიქა ღვინოს, იმდენ უმ კვერცხს, რამდენიც ხარი იყო ოჯახში, და
ანთებულ სანთელს ბოსელში და მიიტანდა მუშა ხართან, რამდენიც არ
უნდა პყოლოდა ხარები, ყველას წაღმა შემოავლებდა თავზე და ასე ეტ-
ყოდა: „მუშა ხარის გამჩნეო, მიმყოფე კარგად ჩემი ხარები, ნურაფერს
გაუჭირებ, დეიფარე ჭირისაგან, ყოველი ფათარაკისაგან; ამყოფე ჯანზე
და ღონეზე“. ამ ლოცვას რომ გაათავებდა, ხმამად [ლ] ადაიძახებდა: „მა-
მანემო, რომელს ურქნო?“ — „ნიკორას ურქინე, შვილო, ნიკორას“ —
სახლიდან გამოსმახებდა მამა ან სხვა და ეს კაცი მარჯვენა მუხლს წოუ-
ჯიკვინებდა ნიკორას და თან ეტყოდა: „ჩემო ნიკორა, ჯანიერად მყო-
ლე“ — შემდეგ წაღმა მობრუნდებოდა, კვერცხებს მარჯვნივ ბაგაში და-
მაღავდა ბუხუროში, რომ ხარებს არ გაეტქბა, და თვითონ ტაბლებით და
ღვინით შინ შემოვიდოდა და ყველა ამით სტოლზე დასდებდა. კაცი რომ
ხარებს ულოცავდა, იმავე დროს უფროსი ქალი საოჯახო ტაბლებს გობ-
ზე დააწყოებდა, სანთელს აანთებდა, ღვინოს ჭიქით გობშივე ჩადგამდა,
ამ გობს კურიასთან მარჯვნივ წაღმა შეატრიალებდა და ამგვარად ილო-
ცავდა: „ღმერთო და გამჩნეო ძალა, ჩემი ოჯახი მიმყოფე კარგად, ჯანიე-
რად; დეიფარე ჩემი ქმარ-შვილი ბოროტისაგან“ — ღვინოს დალევდა,
ბოლომდი დასცლიდა, ჭიქას დააპირქვაებდა და იტყოდა: „როგორც ეს
დავცალე, ისე გაჭიერებისაგან დასცალე და დეიფარე ჩემი ოჯახი“.
ამის შემდეგ უკვე დაჯდებოდნენ ვახშამად. ეს ტაბლები, როგორც საოჯა-
ხო, ისე ხარების, აქვე უნდა შეეჭამათ ყველას — ხარების თავზე შემო-
ნავლებ ღვინოს შოლოდ ის დალევდა, რომელიც ხარებს შემოავლებ-
და. ბაგაში რომ კვერცხებს ინახავდნენ, იმას მეორე დღეს ოჯახის პატარა
ვაჟიშვილი დაეპატრონებოდა, მაგრამ თუ არ იყო ასეთი, მაშინ ის წავი-
დოდა და შეეჭამდა კვერცხებს, ვინც წინა დამეს ხარებს თავზე შემოავ-
ლებდა ტაბლებს. ოჯახის ქალიშვილი კი ამ კვერცხებს ვერ შეეჭამდა.

ხორციელის დაურწყების² კვირაში ოთხშაბათს ეძახიან მკვლელობის ოთხშაბათს. ამ დღეს უსათუოდ ვეკლას უნდა ეთმო. შეიძლება ვეკლა ოთხშაბათებს ეჭამა კაცს სახსნილო, ამ დღეს კი ბავშვსაც არაუინ აჭმევდა სახსნილოსო. ამ დღეს იმდენად დიდი მარხვა ყოფილაო, რომ ძაღლისათვის რომ დაგვგდო რაიმე სახსნილო, პირს არ მიაკარებდაო. ისე უქმი არ იყო.

19. ძაღლის პარასკევი

ძაღლის ოთხშაბათს რომ პარასკევი მოსდევს, ის იყო ძაღლის პარასკევი. ისევე თმობდნენ, როგორც წინა ოთხშაბათს.

20. სულთა შაბათი

ძაღლის პარასკევის მეორე დღე იყო სულთა შაბათი. ამ დღეს ქალები უქმობდნენ: ქსოვა და კერვა არ შეეძლოთ, მამაკაცი კი ხარებსაც აუღლებდა. დილაზე ადრე დიასახლისი ქალი მოაშხადებდა „ხარჯს“ სუფრის წასადგამად. თუ ახალი მკვდარი პყავდა ოჯახს, ის უფრო მეტად მოეშხადებოდა. გამოაცხობდა „სულის პურებს“ — შუაში სამი თითით ამობურცულს, ჩიდ-[შივ] უნდა ყოფილიყო ვეკლი ჩართული. დაკლავდნენ ქათამს ან ბატს. ახალი მკვდრის პატრონი ქალი საფლავზე წაიღებდა მთელ ქათამს, სამ სულის პურს, ერთ ბოთლ ღვინოს და სანთელს. იქ მღვდელი აკურთხებდა ამ საკურთხეს, მერე კი ნახევარ ქათამს, ორ სულის პურს და ერთ ბოთლ ღვინოს ღვდელი წაიღებდა, დანარჩენს კი შინ წამოიღებდა. თუ ახალი მკვდარი არ პყავდათ, სულის დღე მაინც იცოდნენ ოჯახში ამ შაბათს. სამი სულის პური, ღვინო და სხვა, შეძლებიხდავკარად, (ი) [უ] სათუოდ უნდა წაედგათ სადილობამდი. სუფრის წადგმის შემდეგ სადილად დაჯდებოდნენ.

21. დაურწყება

სულთა შაბათის მეორე დღეს, კვირას, დიდმარხვის ხორციელის დაურწყება იყო. ეს დღე განსაკუთრებით „მიკუთვნებული“ იყო სახლის „ბარახე“. სადილთან ერთად დიასახლისს უნდა გამოეცხო ერთი პა-

² დაურწყება — მარხვის დღეების წინა დღე, როდესაც სახსნილოს ჭამა შეიძლებოდა. თუ ორშაბათს მარხვა იწყებოდა, კვირას დაურწყება იყო (რედ).

ტარა ტაბლა — ჯვარ-სახიანი, შიდ უნდა ჩაერთო მარილი, შეიქმნა ბოლა ნიგოზიც, ყველიც; უფრო ხშირად მარილს ხმარობდნენ ეს ტაბლა იყო „სახლი თავი სალოცი“. მამაცი კაცი მიაყუდებდა სახლს სახლში, თან კიბეს (სხვა გზით არ შეიძლებოდა) და სახურავზე უნდა აეტიხა „სახლი თავი სალოცი“ — ტაბლა, ჭიკით ღვინო და ანთებული სანთელი. სახლის თავზე კაცი ტაბლას წაღმა შეატრიალებდა და ილოცავდა: „ღმერთო, დეიფარე ჩემი სახლი ცეცხლისაგან და ყოველი გაჭვირები-საგან“ — იქვე ტაბლას შემჭამდა, ღვინოს დაღვდა და ძირს ჩამოვიდოდა კიბესე — მხოლოდ ჩამოსვლისთანავე კიბე სხვა ადგილას უნდა გადაედგა, რადგან ცუდია, რომ კიბე დარჩენილიყო იმ ადგილას მიყუდებული. ვახშად, დაურწყება ღამეს უნათუოდ ხორცი — შაშხი — უნდა ჩაუღვათ. ხორციელის დაურწყების სამშობათს ცაჯრში ქალები იჭერენ კაცებს: პატარა ბაწარს ან ღვედს გადააცვამდენ თავზე და უცვებ შესახებდენ: დაჭირული [დაჭერილი] ხარ! — დაჭირული კაცი ვალდებული იყო რაიმე ხარჯი გაეღო, უფრო ხშირად საჩუქრით გაისტუმრებდა ქალს: ან ფულადი საჩუქრით ანდა კაბით. ეს უფრო ხშირად ახლო მეზობლებში იცოდნენ.

22. თხილი რეზაბაბი

ეს დღე დიდ უქმედ ითვლებოდა და ამ დღეს ორბელის თემში დიდი დღეობა იცოდნენ. ამ თემში შემავალი სოფელი — სუნანიური, ქოლბანი, კურცობი, ჩრალი — თავთავიანთ სოფლებში აწყობდნენ დღეობას. წინდაწინ აირჩევენ რომელიმე ოჯახის დიდ სახლს და ამ სახლში მოიყრიდა ხალხი თავს. ისეთი ოჯახი მკირად იქნებოდა, რომ ამ დღისათვის არ გამოეცხო ერთი ბათმანი პური თავისი ყველიანებით და თან ერთი მენახვერე ღვინოც უნათუოდ უნდა გაეღო (15 ბითლი). ეს ღვინო მამულის შესაწირად ითვლებოდა — კოხის საწინააღმდეგოდ. ჩვეულებრივი ყველიანების გარდა, კიდევ უნდა გამოეცხოთ ამ დღისათვის სამი „სამშვიდონო ტაბლა“ — ყველიანები. ეს დასახელებული უნდა წაეღოთ თვითოეულ ოჯახიდან არჩეულ დიდ სახლში; ოჯახიდან სამი მაინც წავიდოდა — რაც მეტი წავიდოდა, თან მეტიც უნდა წაეღოთ, მხოლოდ ღვინო კი ერთი მენახვერე სავალდებულო იყო. ყველა რომ შეიკრიბებოდა, მოვიდოდა მღვდელი და თვითოეულ ოჯახის წევრს მიჰქონდა მასთან ერთი ტაბლა და მენახვერე ღვინო. მღვდელი ტაბლას აიდებდა ხელში და ამგვარად დაილოცებოდა: „დეიფაროს ღმერთმა ბოროტისაგან, კოხისაგან შენი ვენახი; დეიფაროს ღმერთმა შენი ოჯახი სნებისაგან,

გაჭივრებისგან, გამრავლოს ღმერთმა!“ მენახვერებაც შემდეგ აიღეს და და ხმაბაღლა განაცხადებდა: „ეს მენახვერე ღვინო შემოსწირა თვამე/ პეტრემ ან სხვ. — დაღოცოს ღმერთმა!“ — ხალხიც იგრიადლებდნენ და ცოს ღმერთმა, დაღოცოს ღმერთმაო. ასე, ამ წესით თვითმეტყველებდნენ ხის წვერი მოიტანდა თავის წვლილს, დააღოცვინებდა მღვდელს და ხალხს და შემდეგ კი ყველა სუფრას გააწყობდა: სადილობას გააჩადებდენ. სანამ სადილზე დაჯდებოდენ, გაისტუმრებდენ მღვდელს: უნდა მიეცათ ერთი ყველიანი ტაბლა, ორი ან სამი ღვაში და თითო ბოთლი ღვინო. შემდეგ სუფრას მიუჯდებოდენ; შეიძლება თავ-თავისი სუფრა მოეტანათ, ყოველ შემთხვევაში, თვითოეული ოჯახი თავის წვერებში იჯდა და წინ თავის „ხარჯი“ ეღვა. ყველა რომ სუფრას მიუჯდებოდა, აირჩევდენ „ტოლიბაშ“-ს. კინც ყველაზე უფრო „უხრებელი“ მიანნდათ, იმას აირჩევდენ „ტოლიბაშად“, რომ ჩხუბი და რაიმე ბოროტი არ მომხდარიყო ამ დღეს. ღმერთის ხსენება პირველ სასმისზე ყველასათვის სავალდებულო იყო, და მერე კი ჩამოჰყვებოდენ თითოეულ ოჯახს და დაასახლებდენ ოჯახის უფროსს [ს]. სადილობაზე ერთი მეორეს მიაკითხავდა, ე. ი. შესთავაზებდა ყველიანს, ერთ ჭიქა ღვინოს, გვარჯილის ნაჭურს (სულგუნის). შეიძლება საღამომდი დარჩენილიყვენ, რადგან სიმღერა, ცეკვა ამ დღეს ძალიან მიღებული იყო. საღამოს, როცა ხალხი დაიშლებოდა, ოჯახის ქალი შეავაროებდა ნარჩენებს, თუ ასეთი რამ დარჩა, და შინ წამოიღებდა. საღამოს ოჯახის დიასახლისი გამოაცხობდა „ძროხის სალოც“ ტაბლას — ყველიანს; ამ სალოცს გაუკეთებდა ძუძუებს: თან ჯვარის სახეც უნდა ჰქონოდა. ამ ტაბლას, ჭიქით წყალს და ჩასაკმევე სანთელს გაიტანდა დიასახლისი ძროხასთან და წადმა შემოავლებდა თავზე და ამგვარად შეულოცავდა: „ღმერთო და ძროხის გამწენო ძალა, გამიმთავნე ჩემი ძროხა, დეიფარე ყოველი ჭირისაგან“ — ამ ტაბლას ძროხის ზურგზე შუაზე გადატეხს და იტყვის: „ღმერთო, ჩემი ძროხა გააკეთე, ცარიელს ნუ დატოვებ“. ცავერში მითხრეს ასეთი ლოცვა ძროხის: „ღმერთო, მიეც ჩემს ძროხას კაი ძუძუ, მკერდი, კაი მოღავი, ისკვილა თავარანგულოზო, გამიმრავლე ჩემი საქონელი“. ამ ტაბლას მხოლოდ გათხოვილი ქალი შემტამდა, კაცი კი — ვერა.

23. მსვლიერი საშვამათი (სამაგმროვა) (მამარი)

ამ დღეს კაცები იჭერენ ქალებს: ღვედს ან თოქს გადააცემენ კისრზე და შესძახებდენ: დაჭირული ხარ! — ქალი ვალდებული იყო გამოეცხობ მისთვის ყველიანი, ქათამი შეეწვა, ღვინო მოეტანა. ახლო მეზობლობაში შეიკრიბებოდენ და ცდილობდენ მკტი დაეჭირათ ქალები, რომ მათ ხარჯი გადაეხადათ.

ყველიურის შიდა სკეპხიან სულს აცაიანოს. ამ დღეს ქალები უმობენ და კაცები კი არა. რაც უნდა ძველი მიცვალებული პედიკორის ოჯახს, დღეს მაინც სავალდებულო იყო სუფრის წადგმა სადილობად. არც არ უნდა ღარიბი ყოფილიყო ოჯახი, ამ დღეს ერთი კვერცხი მაინც უნებოდა და სუფრა უნდა წაედგა.

25. ახალი წლის აღნიშვნა

უქმა. სადილ-ვახშმად ცდილობენ რაც შეიძლება მეტი ყველი ვაშლით. ამ კვირას ყველიურს კბილის საწმენდს ეძახდენ, რადგან ყველი სწმენდს კბილებს ხორცის ნამცეცებისაგან. დაურწყებას, სადილის სავახშმოდ ადრევე ეზადებიან; რადგან ვარსკვლავების ამოსვლის შემდეგ უკვე დიდი მარხვა იწყება. ვახშმად რაც შეიძლება მეტი ყველი, უსათუოდ ღომი და კვერცხი უნდა პქონებოდათ. ნავახშმვეს ღომის, ყველის ფინხები — ნამცეცები და კვერცხის ღენჭეჭო უნდა შევეროვებიათ და საინით შეენახა დიანახლისს. ზოგიერთ ოჯახებში კი ამგვარად იცოდენ: დაურწყების ვახშამზე ნარჩენ ფინხებს თითოეული ოჯახის წევრი მოაგროვებდა და კვერცხის ღენჭეჭოში ჩაყრიდენ — ამასაც მეორე დღისათვის შეინახავდენ. ამ დამეს პირს გამოირეცხავდენ, ხელ-პირს დაიბანდენ და ადრინადა დაწვებოდენ. სუფრის წადგმა არ იცოდენ ამ დღეს.

26. შავი ორშაბათი

მეორე დღეს შავი ორშაბათია. ამ დღეს უფროსი ქალი ძალიან ადრე ადგებოდა, დასწმენდ [ღ]ა ყველაფერს, დამდულრავდა, რომ ყველის ნამცეცი არ შეკოლოდა. ამ ხნის განმავლობაში ოჯახის წევრებიც წამოდგებოდენ. მეორე კი დიანახლისი გამოიტანდა წინა დამის — დაურწყების — დანარჩენ „ფინხებს“ [ნამცეცები], რომელიც საინში პქონდა შენახული, გადუყრიდა ქათმებს და ბავშვს ეტყოდა: დაგორდი ზედი ბავში, სულ ერთია ბიჭი იქნებოდა თუ გოგო, დაგორდებოდა ქათმებს და შესძახებდა: „გამიმრავლე ქათმები, დეიფარე ჭირისაგან და ფათარაკისაგან!“ მეორე ვერსიით, ამ ნაფნხვენებზე უნდა დაგორებულიყო სქელი ქალი და დაეძახა: „ჩემ სისხვანი დედალყვერული, ჩემ სისხვანი დედალყვერული“. ზოგიერთ ოჯახებში კი — კვერცხის ღენჭეჭოში რომ პქონდათ შენახული დაურწყების ნარჩენი ნაფნხვენები, იმას შავ

ორშაბათს დილას ერთი ბავში წაიღებდა სახლიდან ისე, რომ უკან არ მოეხდინა და რაც შეიძლება შორს უნდა წასულიყო და შორსავდა დაეძინა როლა, რომ შელა შორს იქნეს და ახლოს არ მოგვეკაროსო. ეს იქნებოდა „მელის არჩივი“. შავი ორშაბათი დღე დიდ უქმედ ითვლებოდა. ამ დღესვე იწყებოდა თმობა. უფროსები სულ არაფერს სჭამდნენ საღამომდი, განსაკუთრებით უფროსი დიასახლისი. საღამოს ლოცვაზე წავიდოდნენ. ოჯახში დარჩენილი ქალი გამოაცხობდა ორ ტაბლას მარილიანს. ერთი ტაბლა იყო „ვიბეიას და ვაჟიას ხალოცი“ და მეორე „საბეწაო ტაბლა“. „ვიბეიას“ ტაბლას რომ დააცხობდა კეცზე, ზედ საღვინე ჭიქას დაამხოდა ჯერ პირით, მერე ზურგით — საბეწაო და ასე გამოაცხობდა. საღამოს ლოცვიდან რომ დაბრუნდებოდნენ — სუფრას მიუხებდებოდნენ, დიასახლისი ამ ტაბლას გადასცემდა ოჯახის წევრს — უფრო მამაც(ს) კაცს და თან ჭიქით ღვინოს. ეს კაცი შეილოცებდა ამგვარად: „ვიბეიას და ვაჟიას შოუნდოს ღმერთმა“, — დასჭრიდა ამ ტაბლას იმდენად, რამდენიც ოჯახში სულია, თითო ნაწილს ჩააწებდა ღვინოში და ისე მისცემდა ოჯახის წევრს, რომელიც ეტყოდა: „ვიბეიას და ვაჟიას შოუნდოს ღმერთმა“-ო და შესჭამდა. ამგვარად, ეს ტაბლა, ღვინოში ჩასველებული, ოჯახის ყველა წევრის მიერ შეიჭმებოდა. ხარჩენ ღვინოს კი უფროსი კაცი დაღვდა. ამის შემდეგ იწყებოდა ვახშმობა... „საბეწაო ტაბლა“-ს კი დიასახლისი მზის გადახრის შემდეგ გამოაცხობდა: ის უნდა ყოფილიყო ჯვარსახიანი. ამ ტაბლას, ჭიქით წყალს, ნაკვრჩხალზე დააყრიდა საკმევებს და ყველა ამას დასდებდა თუეშზე და მიადგებოდა კუთხეს, სადაც ბუჯური (სახლის კუთხეში დატანებული თარო) იყო. ამ თუეშს ბუჯურზე დასდგამდა, თითონ აიღებდა ძაფს, თითონ, საჩვენებელს წყლით სავსე ჭიქაზე გადისდებდა, და ძაფს ამ თითზე ნელ-ნელა დაახვევდა და ამგვარად შეილოცებდა: „რაფარც მე განწმენდილი ვარ დღეს სმისგან, ჭამისგან, ჩქისგან, პენტისგან, რეცხისგან, კერვისგან — ისე განწმინდე, ღმერთო, ჩემი ნაშხალი ყველაფერი უწმინდურობისაგან“. მერმე ამ ძაფს დასწავებდა ნაკვრჩხალზე, წყალს ყველა კუთხეში მიმოასხამდა და ტაბლას შეშეჭამდა. კაცებს ამ ტაბლას არ აჭმევდნენ, დანარჩენ ქალებსაც შეეძლოთ იმის ჭამა... „ვიბეიას და ვაჟიასთან“ დაკავშირებით ასეთი თქმულებაა დარჩენილი: ერთ დროს გველეშაპს წყალი მოუსპია, ისე ძვირი გამხდარა წყალი, რომ კაცს ჰყიდდნენ, ოღონ წყალი ეშოვნათ. სადაც გაჩენილან ეს ორი კაცი „ვიბეია და ვაჟია“. „რა(შ) [ღ] აცა მხეცი გამოჩნდა“ — მხეცისა მტერი ვიბეია-ვიბეია და მის შვილს ვაჟინას შოუნდოს“ — ამ ორ კაცს ოუშვიათ წყალი და ამის შემდეგ ყოველი შავი ორშაბათი მათ სახსენებლად არის

განკუთვნილიო. ამ დღეს ხელს არ ახლებენ რკინეულს: დანას, ცულის; სანდუკს თავს არ ახლიან და არც სავარცხალს იხმარენენ, რკინეულს აუნებს და ამიტომ გვაქვს შეწირულიო.

27. თედორობა

შავი ორშაბათიდან დაწყებული შაბათამდე თმობის კვირაა, შაბათი დღე კი — თედორობა. ამ ერთი კვირის განმავლობაში, დილა-საღამოს საღოცავად უნდა ვვლოთ. ათი სული რომ ყოფილიყო ოჯახში, შვიდი ან რვა მაინც მთმობელი იყო. თედორობა დღეს კი აიღებდნენ ზიარებას. თუ ოჯახში ახალი მკვდარი იყო, მაგ., ორი ან ერთი წლის, ამ დღისათვის უნდა მოეშადებინათ ხარჯი: კვახის კაკლის საჭამადი, ლახანა, ქართ [ო] ფილი; გამოხდებდა ნიგვზის ზეთს ქართოფილისათვის, გამოაცხობდა სამ სულის პურს, ღაფაშებს. ყველა ეს ჩამოთვლილი საჭამადი თავისი პურით, ღვინით — ერთი დოქი — უნდა წაეღო საფლავზე და ზედ საფლავზე დააფენდა. წირვა რომ გათავდებოდა და მთმობელები [მარხვის შემნახველი] ზიარებას მიიღებდნენ, გამოვიდოდა მღვდელი და ყველა საფლავებს ჩამოივლიდა, დააკურთხებდა, მიიღებდა თავის წილს: ერთ სულის პურს, ერთ ღაფაშს და ერთ ჭიქა ღვინოს — ყველასაგან. დანარჩენ საკურთხის ჭირისუფალი შინ არ წაიღებდა — მოზიარებებს დაურიგებდა: „მოუნდეთ ჩემს მკვდარს“ — ეტყოდა. თუ ოჯახი შეძლებული იყო, ამ დღისათვის უკანასკნელი ერთი ბათმანი პური უნდა გამოეცხო თავისი საჭამადით და ღვინით — ამას ყველას მთმობელებს ატყვევდა: ჩემ მკვდარს შინდობა შეუთვალეთო. საღამოსათვის ოჯახის უფროსი ქალი მოხელავდა პურს, გამოაცხობდა სამ ლობიოჩართულ ტაბლას — „ნათეს-ნამუშევარის საღოცი“ და მეოთხე — ესეც ლობიანი — „საცეხველი ტაბლა“; „საცეხველი ტაბლა“-ს იმდენი ხელ-კავის გამოხატულება უნდა აქონებოდა, რამდენიც ქალი იყო ოჯახში. ამით გარდა გამოაცხობდნენ: სახნისს, თოხს, ნაჯახს, ნამგალს, ცელს, ბარს; ყურძნის მტკვანი, ტარო, ლობიოს პარკი, ცურცვის პარკი, პურის თაველი — ყველა ეს დამზადებული იყო ვახშობამდე და დიასახლისი ცალკე გობით დადგამდა. ჩამოქნიდნენ სანთელს, გობს მიაკრავდნენ. ზედ გობზე ჭიქით ღვინოს დასდგამდნენ და უფროსი ოჯახის ქალი, დანოქილი მარჯვენა კრიასთან ამ გობს წაღმა მოაბრუნებდა სამჯერ და ამრიგად შეიღოცავდა: „ღმერთო, ნუ წამიხდენ ჩემ ნათეს-ნამუშევარს, დეიფარე მატლისაგან, ცუდი მოქმედობისაგან; მიმყოფე კარგად ჩემი ქმარ-შვილი — ჩემი ოჯახი; სანამ ცოცხალი ვიქნე არ დავაგლო შენი შეხვე-

წილი და ღვთის ეკერება“. ამ ლოცვის შემდეგ, გობს დადგამს სურათს ღვინოს თვითონ დაღვს და ვახშამს შეუდგებიან. სამ ტაბლათ — „ნათეს-ნამუშევრის“ — ყველა შემჭამდა და სხვა დანარჩენებიც დაღვს. მეს, „თედორობას“ არ შემჭამდნენ. ყურძნის მტკვანის გამბხვანს პატარა ბიჭი გაიტანს გარეთ, ვენახში და თან იძახის — „ლუხ, ლუხ — დიდი მტკვანები შეიბი“. — რამოდენიმეჯერ; ვენახში ამ მტკვანს — პურისას, ეს პატარა ბიჭი გადამაღავს კოროლში, რომელიც ამ დღეს ხარდანზე ჩამოაცვებს და მეორე დღეს თვითონ შემჭამდა. დანარჩენი გამოხატულებანი იმ დამეს რჩებოდნენ შინ — გობში შენახული. მხოლოდ მეორე დიდას, უფროსი ქალი გამოიტანს „საცეხველა“-ტაბლას, ჭიქით წყალს, მივა საცეხველასთან, ამ ტაბლას სამჯერ შემოავლებს და შეილოცავს: „ღმერთო, მომეცი ამაში მოსაცეხვი პური, მახა, ხანდური; ნუ დამიღვე შენ წყალობას, გამწერო ძალა, რაც ხარ კაცის მწყალობელი“. ჭიქით წყალს გადააქცევდნენ და ამ ტაბლას ყველა ოჯახის „ნავეირგვინებ“ წყერს აჭმევდნენ — ქალებს. უვეირგვინოს რომ „საცეხველა“ ტაბლა ეჭამა, დიდი „დრიხი“ [საჯდომი] გაეხრდებოდაო და ამიტომ არ აჭმევდნენო. დანარჩენ გამოხატულებებს ამ დღეს ყველა შემჭამდა: ქალი, კაცი და ბავშვი.

თქმულებით — თედორე დიდი მუშა იყოო და წმიდა მუშა თედორეს ეძახდნენო.

28. შუა მარხვა

სამკვირანახვეარი მარხვისა რომ გაივლიდა, შუა მარხვა დადგებოდა. ეს დღე სამუშაო დღე იყო, მხოლოდ ქალებს სამი თავი რამე სამუშაო უნდა შეესრულებიათ, მაგ., რეცხვა, კერვა, ქსოვა. თუ ერთ თავს საქნარს დააწვეი — უბარაქობა იცისო, შუათ გაიყოფა და ამ საქმეს ხეირი არ მოუვაო.

29. მხრა მარტი

მარტს ეძახდნენ „თვეთ ბატონი“-ს, რადგან იმას მუდამ ფერება უნდა, თორემ ანჩხლია და გაავება იცისო. ამ დღეს, ცხრა მარტს, უქმობდნენ. სადილის დროს გამოაცხობდნენ ერთ ჯვარსახიან ტაბლას: „მარტის სალოცი“-ს, ნმგვზიანს ან მარილიანს. სადილის წინ, ოჯახის უფროსი კაცი აიღებდა ტაბლას, ღვინით სავსე კულას ხელში დაიკავებდა, ღვინიან ღოქს გვერდზე მოიდგამდა, მარჯვნივ კურიასთან დაჯდებოდა და ასე დამჯდარი ტაბლას წაღმა შეატრიალებდა და ამ რიგად შეილოცავ-

და: „თვეთ ბატონო მარტო, ნუ გავვიმანწინარდები; არც ნაკარი გავარყოთ, არც ჯარჯი დავწვათ, არც ნაკილი გავიტანოთ, არც ქვეშაგებელი გავიტანოთ დღემდი; თვეთ ბედნიერო, შენი შეხვეწილუარ დავაგდო, გვაძოფე კარგად და ბედნიერად“; იმ კულას გმობს ცხრა სადილობაზე უნათოდ ცხრა კულა დვინო უნდა დაეღია. ცხრა მარტამდე არც ქვეშაგებელს გამოიტანდენ საშუალოდ, არც ნაკელს გაიტანდენ, არც თესვა შეიძლებოდა, არც ჯარჯას დაწვა; თვეთ ბატონი გამაწინარდებო.

30. ხარება

25 მარტს ხარებაა. სულ ძველად ეს დღე უქმი არ ყოფილა, მხოლოდ ამ ბოლო ხანებში დიდ უქმედ გადაიქცა. და ყოველ საქმიანობას ვერიდებოდით. დარჩენილია თქმულება ამ დღის შესახებ: ერთ ოჯახში რძალი უჯდა ქსელს; დედამთილი ეხვეწებოდა: ნუ ქსოვ, დედა, ხარებაა დღეს. რძალმა უპასუხა: „ხარება და ხარხარება, ჩემს ქმარ-შვილსა გახარება; მოუქსოვ ქსელსა, ჩემ ქმარ-შვილსა გავახარებ“. განაგრძო ქსოვა; დედამ სამჯერ გააფრთხილა, რძალმა სამჯერვე ასეთი პასუხი მისცა, მაგრამ უცებ მაჯა გაუწერდა, ქსოვა ვერ შესძლო; ამჟღიდა რძალი ქსლიდან და სთქვა: „დედას ქვე სცოდნია და მე კი არ დაუჯერო“. ამის შემდეგ ამ უქმეს მაგრად ვინახავდითო. ლოცვა, ტაბლების გამოცხობა ამ დღეს არ ვიცოდითო.

31. გზობის შხაბი

ამ დღეს შუადღემდი მუშაობა შეიძლებოდა, მხოლოდ ნაშუადღევს დაიუქმებდენ. ოჯახის ქალი დააღამაზებდა, დასწმენდა კარ-უურეს, ეზოს, თუ რომელიმე ოჯახს ახალი შეძენილი „კერძი“ [მოკეთე] ჰყავდა, მაშინ ეს ოჯახი ეშხადებოდა „ხალათი“-ს გასაგზავნად. მაგ.: შემოდგომანზე ოჯახები დამოყვრდენ, ქალს ქორწილში ძმობილად ვინმე სასურველი პირი ოჯახისათვის გაჰყვა და ამის შემდეგ ერთიმეორისათვის დობილ-ძმობილად ითვლებოდენ. ამ გზობის შხაბისათვის დობილს ვვალებოდა მოეშხადებია ძმობილისათვის „ხალათი“. „ხალათში“ შედიოდა: ახალუხი, საცვლები, პირსახოცი, ქ(ე) [ი]სა და ცხრა შედებილი კვერცხი. ვველა ამას დობილი თანდათან ამზადებდა, იძენდა, აგროვებდა, რომ გზობის შხაბის შხად ყოფილიყო. ამ დღეს, თუ ახალი ძმობილი ძალიან საბატევეცემულო იყო, მაშინ დედამთილი შეხვევდა ფუთაში

და თვითონ წაიღებდა, თუ არა და მული იქნებოდა „ხალათი“-ს წამდები, ყოველ შემთხვევაში, მამაკაცი ვერ წაიღებდა — თუ დედამთილს ან მულს არ შეეძლო, მაშინ სხვა ოჯახის წევრი ქალი მაინც უნდა წამდებოდა. ძმობილის ოჯახში „ხალათი“-ს მომტანს შემდეგს უნდა გეარად, დაუხვედებოდნენ და წამოსვლისას უსათუოდ საჩუქარიც უნდა მიეცათ. რაც უნდა უკანასკნელი ოჯახი ყოფილიყო, სამ მანეთს მაინც აჩუქებდა „ხალათი“-ს მომტანს. დედამთილი ან მული იმ დამეს უსათუოდ შინ უნდა დაბრუნებულყვნენ.

32. ბზობა

ეს დღე უქმი იყო. ღოცვა, ტაბლების გამოცხობა იმ დღეს არ იცოდნენ. კლესიაში წავიდოდნენ და იქედან მოიტანდნენ ბზეს. შინ მოსვლისას ამ ბზას თვზე შემოვიღებდნენ და მერე ნაჯერჩხალზე დასდებდნენ: თუ აპუტკუნდებოდა ცეცხლზე — ეს ნიშნავდა, რომ ბვერ ხანს ვიცოცხლებო და თუ მალე დეიშრიტებოდა — მალე სიკვდილს ნიშნავდა.

33. დიდი ხუთშაბათი

დიდ ხუთშაბათს რაც შეიძლება ადრე უნდა ამღგარიყვნენ უბრად ქალი და კაცი. ქალი აიღებდა ჩერიას და შავ ნართს, უბრად შესტავდა და მარჯვენა ხელის მაჯაზე ყველა ოჯახის წევრს შეაბამდა. ამ ძაფს ეძახიან „ნაუბარი ძაფს“. საქონლისათვის კი მეშს — ტყავს — გამოკერავდა და ნალოც ბალახს ჩასტენიდა. ამის მოშხადებაში ქალი თან უღოცავდა კიდევაც: „სახელითა, ღვთითა, ძითა, მამითა, სულითა, შვილოცავ თვალღმისასა [თვალისასა], ყოველივე ქვეყნისასა, შინაურისასა, გარეუბანისასა, შავთვალისასა; ვინც იყოს შენი მოღაბნიელი [ცუდი თვალის მქონე] დამოხარბიელი — თვალთა ნაცარი, გულსა დადარი — ვინც შენი გამთვალავი იყოს და გამღალავი; გამოსკდა წითელი კლდე, გამოჰყვა წითელი გველი, გადაუკრავთ სიძსა ქვასა; ის რო სკდება, ის რო გჯება [სკდება] — ისთე გული გოშჯება, ვინც ავი თვალის და ავი გულის იქნეს; შენ ჯვარი დაგწეროს, მისი გათვალოს, მისი გაღალოს“. ნათვალის წამალს შეაბამდა მეწველ ძროხას და მუშა ხარს. შემდეგ ქალი უბრადვე მიდის წყალზე — კოდზე, შემოიტანს — ეს იქნება „ნაუბრ წყალი“, ამ „ნაუბრ წყალ“-ს მოახურებს სახლის ყველა კუთხეს, შემდეგ ამ წყლით მოხელს ცოტა სიმინდის ცომს და (უბრად) აჭმევს გოჭ-ქათამს და წერილფება საქონელს. ამავე დროს, დილაადრიანად, უფროსი კაცი, უბრად ისიც,

წასულია ტყეში ვერხვის ან შწარე ბაღის ტოტის მოსატანად. ეს ტოტი რაც შეიძლება გრძელი უნდა ყოფილიყო, თან შოიტანდა ასკილს, ვერხვის ან ბღის ტოტს წვერში ჩასჭრიდა, შედ პორიზოტრად უნდა ასკილს ჩაარტობდა და ამგვარად დიდ ხუთშაბა[თ] დიდებს უნდა წაახობდა. ამას ეძახდენ „ნაუბარი საყე“-ს. [უბრჯდ მოჭრილი ხარი]. ეს „ნაუბარი საყე“ დიდ ხუთშაბათიდან ივანობადღე იქნებოდა კალო-ზე. ყოველივე ამის შემდეგ ლაპარაკი შეიძლებოდა. შუადღემდე მიწის „განძრევა“ ე. ი. დამუშავება შეიძლებოდა, მხოლოდ ნამუადღევს დაქუქებული იყო. მიწის „განძრევა“ პარასკევ და შაბათს და კვირა-საც, რასაკვირველია, არ შეიძლებოდა.

34. წითელი პარასკევი

ამ დღეს მიწის მუშაობა არ შეიძლებოდა, თორემ დანარჩენი საქმიანობა — ე. ი. მხოლოდ ოჯახში ერთი ქალი — უფროსი — თმობდა: არც სასმელი, არც საჭმელი არ უნდა მიეღო და ყოველგვარი საქმიანობა აკრძალული ჰქონდა. საღამოს — საძრობის დროისათვის — ეს ქალი გამოაცხობდა ტაბლას — მარილიანს, „ჭრის ბარახე“ [ჭიხისაგან დასაცავად, რომ მარცვალი არ გაუფუჭებინა], მარჯვენა კერიასთან და ამგვარად შეულოცავდა: „ღმერთო, დეიფარე ჩემი სიმინდები, ჩემი ყანები ჭრისგან, მახრისაგან, თაგვისაგან, მჭრელისაგან და ყველა მავნესაგან“. ამ ტაბლას ყველა გაინაწილებდა, მხოლოდ ქალი, რომელიც დილიდანვე თმობდა, „ოუშობდა“ თმობას და საჭმელს შემჭამდა. ამ დღეს ღვინის დაღვრა არ შეიძლებოდა.

35. აღდგომის შაბათი

შაბათს, მიწის დამუშავების ვარდა, შეიძლებოდა ყველაგვარი მუშაობა, მხოლოდ ნამუადღევს უკვე დაიუქმებდნენ. თუ ოჯახში ამ დიდ მარხვის განმეღობაში ვინმე მოკვდა, მაშინ იმის ჭირისუფალი ვალდებული იყო აღდგომის შაბათს დაემზადებინა დიდი ხარჯი „ჩამოსარიგი“. უკანასკნელი დარიბი ოჯახიც რომ ყოფილიყო, „ჩამოსარიგი“ უსიკვდილოდ უნდა დაემზადებინა. „ჩამოსარიგი“-ში შედიოდა: ღორი, 4-5 ბათმანი პური და სამი მენახვერე ღვინო (3 ფუთი). ღორი შაბათს უნდა დაკლულიყო, ნახვეარი უნდა მოეხარშათ, ნახვეარი შეეწვათ, პური გამოეცხათ, ერთი სიტყვით, მეორე დღისათვის ყველაფერი მზად უნდა ჰქონებოდათ. შესაძლებელია ოჯახმა ამ დიდ მარხვაში ორი წვერი დაკარგა, ან სამი, მაშინ ჭირისუფალი ვალდებულია „ჩამო-

სარიგი“ გააორკვეოს, გაასამკვეოს, ე. ი. ორი ან სამი ღორი დაკვლას და პური და ღვინოც გაადიდოს. ღორი(ს) [ც] დაიკვლებოდა, კვდებოდა ცხვარი; იმდენი, რამდენიც ამ მარხვას მიცვალებული ჰყავდა, მხოლოდ ეს ცხვარი „ჩამოსარიგი“-ში არ შედიოდა — ეს „ხელის განახსნელი“ იყო. „ჩამოსარიგი“-ს გამძლები გამოაცხობს ერთ მიცვალებულზე შეიდ სულის პურს; დანარჩენი ოჯახები, ე. ი. ვისაც „ჩამოსარიგი“ არ ევალებათ, მაინც ეშადებებიან სახვალთოთ, ე. ი. სააღდგომოთ; თუ ერთი წლის მკვდარი ყავს, იმასაც ევალება ცხვარის დაკვლა და სულის პურების გამოცხობა. ამის გარდა, სააღდგომოთ იშვიათი იყო ოჯახი, რომ სააღდგომო გოჭი ან ღორი არ დაკვლა — ორი თვით ადრე შეუდგებოდენ იმის სუქებას; ღორის გარდა, ქათამი, გვაჯილები, ეს ევალაფერი აღდგომის შაბათს უნდა მომზადებულიყო.

36. აღდგომა

აღდგომას აღიონზე, ცისკარზე წავიდოდენ. იქ მისვლისას, სულ ერთია ძველი და ახალი მკვდრის პატრონი იქნებოდა თუ არა, საფლავზე ერთ ჩხირ სანთელს დაამთებდა — „მკვდრის გულზე“. კვერცხებს გაავორებდა — „გავვიხათუ ჩემი მკვდარიო“; ზოგი დატოვებდა ამ კვერცხებს (შედებილს) და ზოგიც წამოიღებდა შინ. შესაძლებელი იყო, რომ ცისკარზეც არ წასულიყონ, მხოლოდ შინ კი უსათუოთ სუფრა უნდა წაედგათ. ამ დღეს სუფრისთვის სამი სულის პური იყო — ყელიანი, ხორცი, წითელი კვერცხები, ღავაშები; ჭიქები სავსე ღვინით და ერთი ან სამი ანთებული სანთელი. ჯერ უფროსი ქალი წოუდგამდა ღვინოს, მერე უფროსი კაცი, შემდეგ კი დანარჩენი ოჯახის წევრები. სანამ სუფრას არ წოუდგამდენ, ისე ვერ წეიხსნილებდენ. „ჩამოსარიგი“-ს გამძლებს კი დილის ცისკრისათვის დამზადებული უნდა პქონოდა და ხარებით გაიტანდა კვლესიაზე. იქ, მომზადებულ სუფრაზე; საფლავთან დახედებდენ გობებით მოხარშულ და შემწვარ ღორის ხორცს; მთლიანად, აუქნელად უნდა ყოფილიყო შემწვარი ცხვარი, შეიდი სულის პური — ღავაშები, ღვინო და სხვა. სტოლზე, ყოველ კუთხეში თითო ანთებული სანთელი უნდა ყოფილიყო. ამ დამზადებულ სუფრასთან მოვიდოდა მღვდელი, აკურთხებდა, ჭირისუფალი აქნიდა ცხვარს, თითონ მღვდელი მარჯვენა გულ-ღვიძლს დათლიდა, ოჯახის ყველა წევრს დაურიგებდა, შენდობას შეუთვლიდა მიცვალებულის და თავის წილს — სამ სულის პურს, ცხვრის მარჯვენა ბეჭს, სათბილოს³

³ სათბილო — დაკლული ხარის ან ძროხის ნაწილი თქმისა და შუა წელს შორის (რედ.)

და ერთ ბოთლ ღვინოს — მიიღებდა და მეორე სუფრასთან სხვა ოჯახს
მიადგებოდა. ეს ცხვიარი ხელის გასახსნელი იყო და „ჩამოსარივი“-ში
არ შედიოდა. „ჩამოსარივი“-ს ხორცი (ღორის), კური და ღვინო სუფ-
რის კურთხევის შემდეგ ცისკარზე მოსულ ხალხს დაუროგებდნენ.
ხელგობზე ერთ მოხრდილ ნათალ ხორცს, თითო ლავაშს და ერთ ჭიქა
ღვინოს სულზე დასდებდნენ და ამრიგად ოჯახის წევრი დაივლის და
ჟველას მიაწვდის. „ჩამოსარივი“-ს მიმღები ხმამაღლა, ისე რომ ჟვე-
ლას გავეო, მიცვალებულს შენდობას შეუთვლის. ცისკარზე მყოფთა-
გან ერთიც არ უნდა დარჩენილიყო, რომ „ჩამოსარივი“ არ შეხვდნო-
დეს და შენდობა არ შეეთვალა. ჟველას რომ დაურიგებდნენ, ნარჩენს
აკრეულა ჭირისუფალი და შინ წაიღებდა. ცისკრის შემდეგ ხალხი თავ-
თავიანთ ოჯახებში მიდიოდა (ეს გაათენებამდი იყო). ამ დღეს კელესია-
ზე ძველად დიდი თემობა იცოდნენ. თითოეულ ოჯახიდან უნდა წავლთ
ხორცი (ღორის), 10-15 ლავაში, ღვინო 3-5 ბოთლი, ან ერთი თუნგი
(5 ზ). ჟველა სოფლიდან (ორბელის თემიდან) მოვიდნენ და პურის
ჭამად ერთად დასხდებოდნენ — მხოლოდ სანიკიმეები ერთად, ბურჯა-
ლიანები ერთად, გვიშიანები ერთად და ასე სხვა. მხოლოდ ისე, რომ
თავისი ხტრჯი — წილი — თითოეულ ოჯახს ჰქონებოდა. ამ დღეს მოსა-
კითხის მიგზავნა იცოდნენ ერთიმეორესთან. სიმღერა, ცეკვა, ფერხული
საღამომდი ვასტანდა; საღამოს კი, თუ რამე დარჩებოდათ, თავ-თავი-
ანთ სახლებში წაიღებდნენ.

37. ბურჯოღობა

აღდგომის მეორე დღეს ეძახიან გორგოთობას და აღდგომის სა-
პატივცემულო დღეთ ითვლებოდა და დიდი უქმი არის. სოფ. სპათავორ-
ში, ღვირაშში კი დღეობა იცოდნენ ამ დღეს. საგორგოთოდ ორი-სამი
თვით ადრე ემზადებოდნენ. თუ „ღონიერი“ ოჯახი იყო, თავმოშწონენ
ამ დღისათვის ის სხვა წვრილ საკლავებთან ხარსაც დაკლავდა. ჟვე-
ლა მოკეთე მისი ამ დღეს მოვიდოდა მოწვევის შემდეგ, რასაკვირველია:
მოჯარე, ნათლია-ნათლული, ძმობილი ან დობილი ოჯახის და სხვ.
მოსაწვევ პირებთან კაცო გაიგზავნებოდა აღდგომას — საუზმის შემ-
დეგ. შესაძლებელი იყო, რომ რომელიმე ოჯახს შორეულ სოფლიდან
ვერ. მოეწვია მოკეთე, მაშინ ამ ოჯახის ქალიშვილი (შორეულ სოფელ-
ში რომ არის გათხოვილი) მაინც მივიდოდა ამ დღეს კელესიაზე, მიი-
ტანდა შესაწირავს შეძლებისდაგვარად — 50 კ. — 1 მან., იქ მღვდელი
ხმამაღლა გამოაცხადებდა: ამა და ამ კაცის ქალიშვილმა შემოსწირა ამ-
დენით; ხალხი იგრიადებდა: დალოცოს ღმერთმა, დალოცოს! — შემ-

დღე ხალხიც დაიშლიებოდა თავ-თავიანთ სტუმრებით, და ეს დაუპატრონებელი ქალიშვილებიც მივიდოდნენ „თავისახლს“. ძვირად იყო, რომ სტუმრები ორშაბათ, ე. ი. გორგოთობა დღესვე, საღამოს დაშლილიყვნენ: სავალდებულო ყოფილა, რომ სამშაბათიც მივლოდნენ და თუღნა სულ ახალი შემენილი მოყვარე-მოკეთე იყო — ოთხშაბათსაც არ გაუშვებდნენ. ამ დღეების განმავლობაში სოფელში ერთიმეორეს გადაიპატივებდნენ თავ-თავიანთ სტუმრებით. ამ დღეს, გორგოთობას ოჯახში თავს იყრის ქალიშვილი და სახლიშვილები და კიდევაც მათი საპატივცემო დღეთ ითვლებათ.

38. შაბუობა

ადღგომის მეოთხე დღეს — ოთხშაბათს — ჭაბუკობაა. ეს დღე უქმეა და შეწირულია „სამარგილო“ პურის „ბარახე“. დილას უფროსი ქალი გამოაცხობს ერთ ყველიან ან ღობიან ტაბლას, წაიღებს პურის ყანაში — ტაბლას წაღმა შეატრიალებს და შეულოცავს: „ღმერთო, გაგვიკეთე ნათეს-ნამუშევარი“. შულოცვის შემდეგ პურს დაუწყებს მარგვლას. იმ ტაბლას თვითონვე შემჭამს. პირველი პურის მარგვლა უსათუოდ უნდა დაწყებულიყო ჭაბუკობა [ა] დღეს. პურის მარგვლასთან დაკავშირებით შენახულია შემდეგი თქმულება: ერთხანობას ძალიან მოკვიდა პურის ყანებს სარკველა ბალახი — „გლიხორხა“. პირველად რომ ქალები გავიდოდნენ სამარგვლადად, უფროსი ქალი გაიხდიდა ნიფხავს, გადააფრიალებდა ამ „გლიხორხას“, თვითონ ზორტში ხელს მოკიდებდა და უკან-უკან თრჯით დაივილიდა ირგვლივ მთელ ყანას, თან ხმამაღლა უნდა ეძახა: „ვირმა... გლიხორხას და გლიხორხეის წინამძღვარს“ — ასე უნდა შემოეკვლო სამჯერ და ამგვარად უნდა ხმამაღლა ეკვირა. ამის შემდეგ დაიწყებდნენ მარგვლასო. ამ ბოლო დროს „გლიხორხა“ უფრო ნაკლებად არის, რადგან იმ ქალის ვინების შექმინდაო.

39. გიორგობა

გიორგობა ერთი გაზაფხულის არის — 23 აპრილს, მუორე გიორგობისთვის. აპრილის გიორგობა დიდი უქმეა. მხოლოდ საკლავი და წვეულება არ იცოდნენ. სადილისათვის უნდა გამოეცხობთ „საგიორგო ტაბლა“, ყველიანი ან მარილიანი („გულზე დოუდებელი ტაბლა არ ვარგაო“). უფროსი ქალი, სადილისათვის რომ ყველაფერს მოამზა-

დებდა — დაჯდომამდე, აიღებდა ხელში ტაბლას, ნაკვერჩხალოზე საბ-
თელს ჩააკმევდა, მეორე ხელში ჭიქით ღვინოს დაიკავებდა და ცალ
მუხლზე დახოქილი მარჯვენა კერიასთან ასე შეილოცავდა: „წმინდა
გიორგის ძალა და მადლო გვიშველე, მოგვეხმარე, უტყუარად გვაძ-
ყოფე; სანამდის ვიქნეთ ცოცხალი, შენს ბრახე ტაბლის გამოცხობა
არ დაგაკლოთ, შეგებვეწოთ“. ამ ღვინოს თვითონ დაღვვდა და ტაბლა
კი ყველას შეეძლო ეჭამა. შემდეგ დასხდებოდნენ სადილადა.

40. ახალკვირის შაბათი

აღდგომისა და ახალკვირის შუა დღეებს ეძახიან ორშუას. აღდგო-
მის მომდევნო კვირა დღეს კი ეძახიან ახალკვირს. ახალკვირის შა-
ბათს იწვეება საშხადისი, ახალკვირის საპატრივცემულოდ დაუქმებული
იყო. ამ დღეს მოიტანდა კაცი შეშას, ე. ი. თუ საჭიროება მოითხოვდა,
ხარებს დააუღლებდა და შეშას მოიტანდა; მეორე კაცი უსათუოდ
საახალკვირო ღორს დაკლავდა. ეს ღორი, სულ ერთია ნეზვი იქნებოდა
თუ ტახი, სამი თვით ადრე აიჩნეოდა და სასუქში შეიფხანდნენ — დააყე-
ნებდნენ. ამ ღორს დღეში სამჯერ აჭმევდნენ, რადგან დღე მომატებულია
და ორჯერ ჭმევდა არ შეკლის. ღორის დაკვლის შემდეგ, იმის ხორცს
მაშინვე საუხმისათვის იხმარენ, შემდეგ კი, მეორე დღისათვის ყოველ-
გვარ საშხადისს შუუღებოდნენ: უნდა გამოეცხობთ პურები — ლავაშები.
საახალკვირო პური წინდაწინ გათვალისწინებული იყო: რაც უნდა
ღარიბი ოჯახი ყოფილიყო, ერთი-ორი ბათმანი პური საახალკვიროდ
შემონახული ექნებოდა (ღწევის დროს არ აიჩნეოდნენ) და რაც მეტად
ღონიერი, „სუმიანი“ ოჯახი იყო, მეტიც დასჭირდებოდა — ყოველ შემ-
თხვევაში ხუთ ბათმანს არ აღემატებოდა. ხორცი — ღორის — მოხარ-
შული, შემწვარი; ქათამი, ინდოური და მისი „საწებელი“ — ეს ყველა-
ფერი შაბათს უნდა დაშხადებულიყო. ერთი-ორი ქალი რომ საჭმელს —
„ნაშად“-ს — აკეთებს, მეორე ეხო-გარემოს ასუფთავებს, სახლს
სწმუნდს, ჭურჭელს რეცხს და სხვა. მამაკაცი კი მიდის სხვადასხვა
სოფლებში სტუმრების მოსაწვევად. ახალკვირის სტუმრებს შეადგე-
ნენ: ქალიშვილი, სახლიშვილი, მოყვარე — ძველი და ახალი; ნათ-
ლია, ნათლიდედა, ნათლიმამა, ძმობილი-დობილი და სხვ. მაგრამ, თუ
ამ დასახელებულ მოკეთებების სოფლებშიც დღესასწაულობენ — დღეო-
ბას იხდიან, მაშინ ამ მოყვრებს აღარ იწვევენ, და თუ თვითონ მოვა —
ეს უკვე მათი ნებაა.

ახალკვირე დღეს მოდიან წვეულები. ამ დღილას ოჯახში არაკვირად არე ლოცვა არ იციან. სტუმრები ზეზუელად წვისაუხმებენ, ორ-სამ ჭიქა ღვინოს დაღვვენ და კვლესიაზე — წირვაზე — წაულენ. ამ სტუმრებში ზოგს ამ დღისათვის შესაწირავი მოაქვს კვლესიაზე შესატანად: აბაზი, ათი შაური, სანთელი, ან თავის სიმაღლე ჩამოქნილი სანთელი და სხვ., რაც შეწირული ექნებოდა. ოჯახში თუ ვინმე მწარე ავადმყოფი ელოდებოდათ ძველად, უფროსი ქალი „თილას [ფთილას] დაახხამდა“ ჩერიაზე — ავადმყოფის ბარაზე, ე. ი. ამგვარად მოიქცეოდა: მოიტანდა ახალ წყალს, ტუტურზე [ტუნზე] მოჰუდებელს, დაახხამდა თუფშუ და დასდგამდა მაგიდაზე. შემდეგ აიღებდა სუთთა, უჭმარ ბამბას, გააგრძელებდა ძაფის მსგავსად და ჩერიაზე შუაზე გადასდებდა, ბოლოში თავებს ერთად მოჰრეხებდა და წაღმით ჩერიაზე თითისტარს დაახვევდა, თან შეულოცავდა: „წმ. გიორგის ძალდიდებულო, თუ რამე შენით უჭირდეს ჩემს ავადმყოფს, გასჭერი და გამაგებინე“. შემდეგ აიღებდა მეორე ბამბას, იმასაც გააგრძელებდა, ჩერიაზე გვერდზე — ნაპირისაკენ — გადასდებდა, ბოლოებს ერთად მოჰრეხებდა — დაახვევდა და შეულოცავდა: „მთავარ-ანგელოზო, თუ რამე შენით უჭირდეს ჩემს ავადმყოფს — გასჭერი და გამაგებინე; თუ რამე ღმერთმა შემადლებინა შენი შესაწირი — მოვიდე შენ წინ და მოგიტანო“ — შესაწირს აქვე დაახხვლებდა: ან თავის სიგრძე (ავადმყოფის) სანთელს, ან ფულს, ანდა ცხვარს და სხვ. მესამეჯერ მაცხოვარს ახსენებდენ, ჩერიაზე მეორე კიდევ ბამბის ძაფს გადასდებენ და ამ ბამბაშემოხვეულ ჩერიაზე თუფშუ, შიდ რომ წყალი იყო ჩახსმული, გადასდებდენ; ასე აცლიდენ რამოდენიმე ხანს, ერთ საათს. შემდეგ იგოვე ქალი აიღებს ამ ჩერიაზე, დახვეულ ბამბას ძაფს ხელით ჩამოსწევს და თუ ბამბის ძაფი ჩერიიდან ორკეცად გადმოვიდა, მაშინ ხატი უწყრება და შესაწირს მოითხოვს, და თუკი ბამბა, ხელით ჩამოსწევს შემდეგ, ჩერიაზე გადადებული დარჩებოდა, მაშინ ხატი არ სწყრებოდა და არც შესაწირს მოითხოვდა. ასე, ამგვარად გრძელდებოდა სხვა ხატების მიმართ (სამი ძაფი იყო დახვეული — წმიდა გიორგი, მთავარანგელოზი და მაცხოვარი); რომელი ხატიც უწყრებოდა და სჯიდა, იმ ხატისთვის უნდა წაეღო შესაწირი სანთელი იქნებოდა, ფული, თუ ცხვარი ან სხვა. ამას ეძახდენ „თილის დასხმა“-ს.

ახალკვირე დღეს — ორბელში რომ მოვიდოდენ წვეულები — ამათ ექნებოდათ შესაწირი მისატანი მთავარანგელოზის ხატისთვის, რომ-

ლის სახელზეც ორბელში ეკლესია არის... წირვა რომ გაიკეთდებოდა, მღვდელი დაიძახებდა: არ დეიშალოთ, შემოწირულობა არას მსამსაჟს ხადებელიო, და თვითული შემოწირველი მოიტანდნ მღვდელთან თავის შესაწირს. მღვდელი ხმამაღლა დაიძახებდა: „ამა და ამ კაცმა შემოწირა ეს – (დაასახელებს), დალოცოს ღმერთმა!“ – ხალხი ხელს მაღლა ასწვდა და დაიძახებდა: „დალოცოს ღმერთმა – დალოცოს ღმერთმა!“ წირვის და შემოწირულების გამოცხადების შემდეგ, ხალხი თავ-თავიანთ სტუმარ-მასპინძლებით იშლება და ოჯახებს უბრუნდებიან. ოჯახში უკვე მზად არის ყველაფერი. ყველა რომ ეკლესიაზე იყო წასული, დიასახლისი შინ იყო დარჩენილი და ახალკვირას სუფრა მზად დაუხვდათ წვეულებს. სადილობა იწყება, ჯდებიან კაცები ერთ შწკრივად, ქალები კი ერთად – ერთ სუფრაზე. თუ სტუმარი ბევრია და ერთ სუფრაზე ვერ ეტყვიან, მეორეს მიუხსდებიან – ერთ გვერდზე ქალები, მეორეზე – კაცები. ღვინით პირველად სახსენებელი დღეს არის ღმერთი: „ღმერთი ვახსენოთ და პური ვჭამოთ“ – იტყვის ოჯახის უფროსი კაცი, აიღებს ხაგსე ჭიქას (დიდს) – ძველად კათხა იყო, ეხლა კი ჩაის ჭიქას ხმარობენ – და ამგვარად დაიწყებდა: „ღმერთო, გვიშველე და მოგვეხმარე – გაისი მოგხწრებია სტუმარს და მაინძელს“ – დაღვს, ჭიქას დასდგამს, გააუხსებს და მეორე უფროს კაცს – სტუმარს – დაულოცავს. ღვთის სახსენებელ პირველ ჭიქას ყველა – ქალი და კაცი – გამოცლის, მხოლოდ შემდეგ შეუდგებიან პურის ჭამას. მეორე სასმისით „ტოლიმბაშ“-საც ირჩევენ და იმავე დროს „ორ სახარება“-საც ახსენებენ. „ტოლიმბაში“ სასურველია ოჯახში თვითონ მასპინძელი ყოფილიყო, თუ შეეძლო სმა, ან სათანადო სიტყვა-პასუხი (აზრიანი) ექნებოდა; თუ ასეთი ოჯახში არ ხიანდა, მაშინ წვეულებაში აირჩეოდნ და ეტყოდნ არჩეულს: „გაგწიოს ამ სუფრის მართველობა, ბერი ეს დღე მოგასწროს ღმერთმა“ – და ყველა შესვაძდა. შემდეგ უკვე სუფრის მმართველი შეუდგებოდა თავის მოვალეობის შესრულებას. პირველი სადღეგრძელო უსათუოდ ოჯახის უფროსი ქალის იყო და ყველას უნდა დაეღია: „ოჯახის უფროსო ქალო, ნუ მოგშალოს ღმერთმა ამ ოჯახში უფროსად – შენიანობის საპატივცემოდ, შენი ქმარ-შვილისათვის გამყოფოს უფალიმა ღმერთმა კარგად, სულ სახელი ნუ მოგშლ(ი)ოდეს მტერსა და მოყვარეში, როგორც დღეს ხარ პატიოსანი, ისე ბრძანებულიყო სიკვდილის დღემდე“. შემდეგ ჯერი იყო უფროსი კაცის და ასე ჩამოჰყვებოდნ თავმოყვარეს – უფროსობით. ამგვარად, ღვინი – პურის ჭამა – კვირა დილას დაწყებული ორშაბათ საღამომდე (ხშირად ოთხშაბათ დილაამდისაც)

გრძელდებოდა. ამ დღეების განმავლობაში სუფრა არ [ი]ღებოდა/ არც დღე და არც ღამე; თუ რამეს შეუძატებდენ, თორემ სუფრის ღებვა არ შეიძლებოდა — სამი დღე-ღამე გაშლილი უნდა ყოფილიყო მესამე ძღველია ღამე მოსახვეწებლად უმეტესობა დაწოლილიყო, ყველაც — სუფრა მაინც გაშლილი და სანოვავდაწყობილი უნდა ყოფილიყო. პირველ დღეს, ე. ი. კვირას, წესად იყო მიღებული მოსაკითხის მიგზავნა-მოგზავნა: ახლო მეზობელი, ვინც არ უნდა ყოფილიყო ის, გამოუგზავნიდა მეორეს ერთ ბოთლ ღვინოს, ორ ღვინოს, ხორცს — შექვივარს და ერთ ყველიან პურს. შეზარხობებული სტუმრები მიდი-მოდოდენ ერთი ოჯახიდან მეორე ოჯახში, მაგრამ ღამე კი შენი სტუმარი უსათუოდ შენთან უნდა ყოფილიყო, რომ არაფერი ბორბტი არ შეხვდებოდა ნადვინვეს. ამ წვეულებში თუ ახალი ნათლიდედა არის მოწვეული, ან ახალი დობილი, ისეთი, რომელიც დღემდე ამ ოჯახში არ მოსულა, მაშინ მასპინძელი, შეძლებისდაგვარად, ასანუქრებს მას: ან კაბით, ან ფულით და სხვ. შეძლებულ ოჯახებში ახალკვირის წვეულები ოთხშაბათ დილაამდე რჩებოდენ; მაგრამ საჯალღებულო კი იყო ყველასათვის ორშაბათ საღამომდე შეენარჩუნებიათ თავ-თავიანთი სტუმრები.

42. შირტობა

შუა აპრილს, ორშაბათ დღეს, კვირტობა არის. ეს დღე შეწირულია კოხის საწინააღმდეგოდ. ამ დღეს მთელი ორბელი(ი)ს თემი უქმობდა თავ-თავიანთ სოფლებში: სუნანიური ცალკე, ქოდიბანი ცალკე, ჩერალი და სხვ. ამ დღისათვის თვითეულ სოფელს უსათუოდ უნდა შეეძინათ 5-6 კვირის ხბო-მოხვერი, თუ არა ვერძი. „საკვირტობო ხბო“-ს შეიძენდენ ერთ მოსახლისაგან. შესაძლებელი იყო ფულზე გარიგებოდენ და მაშინ ორი კვირის განმავლობაში ხბოს ვალი უნდა გაესტუმრებიათ; უფრო მიღებული იყო პურზე გარიგება — მაშინ კი თითო მკომური თავ-თავის წილს ლეწვის შემდეგ გადაიხდიდა. ორშაბათ დილას ხბოს პატრონი და ოჯახიდან თითო კაცი ამოიყვანდენ საჯვარზე ხბოს (ეს სუნანიურში), თითოეულს უნდა ამოეტანა ერთი ჩხირი სანთელი. ხბოს დაკვლამდე ანთებდენ ყველა სანთლებს, ერთი უფროსი კაცი მარჯვენა ბეჭს სანთელით შეურუჯავდა, მერე წალმა შემოატრიალებდა, ხბოს ხელში აიყვანდა, მალღა ასწვდა და ამგვარად შეილოცებდა: „იესო მაცხოვარო საჯვარისა, დეიფარე ჩვენი მამულები კოხისაგან, ყოველი უბელისაგან; საბამდის ვიქნეთ, შენი შეხვეწილი არ დაუგდოთ“. შემდეგ, აქვე აირჩვედენ შარეულს, რომელიც ხბოს

ჩაიჯვანდა იმ სახლში, რომელშიდაც გადაწვეტილი იყო ღვთისმშობლის
 გადახდა, ე. ი. სადაც უფრო დიდი სახლი იყო და მეტს დაიტევდა. აქ
 მზარეული ხბოს დაკლავს, აამზარეულებს, დაასუფთავებს (დასწმენდას)
 ხბო უნდა მოეხარშა: შიგნეული, თავი, ფეხი და სხვ. მოხარშოს შემდეგ
 დეგ, უნდა დაეშაადებინა იმდენი შამფური, რამდენი მკვომური იყო
 სოფელში. თითო შამფურზე უნდა წამოესხვა ხორცი იმგვარად, რომ
 ხბოს ყველა ნაწილიდან ცოტ-ცოტა ყოფილიყო; მაგ., თავის, გულღვი-
 ძლის, წელეების, ფეხების, ტანის ხორცის, სათფილოსი და ა. შ. ერთი
 სიტყვით, შამფურების გარეშე ხბოს ხორცი არ უნდა დარჩენილიყო.
 სოფ. სუნანიურში 40 კომლი იყო, მაშასადამე, ორმოცი შამფური,
 „საკვირტობო ხბო“-ს ხორცით ასხმული, უნდა დამ[ხ]ადებულყო.
 მზარეული რომ ყველა ამას ამზადებდა, ამის გარდა, ოჯახიდან თვი-
 თოეულს მოჰქონდა შამხი, შემწვარი ქათამი, გვაჯილი — სულგუნი,
 ყველიანები, ღვინო, ლავაშები. რაც მეტი წავიდოდა ოჯახიდან, მეტი
 უნდა წაეღო თავისი ხარჯი. ყველა რომ თავს მოიყრიდა ამ სახლში,
 გააწყობდნენ თავ-თავის ხარჯს, მიუჯდებოდნენ სუფრას და ამ დროს
 მზარეული და მისი შემწე ჩამოივლიდნენ სუფრასთან (მზარეულს გობ-
 ში შამფურები ვლავა) და ოჯახის — კომლის — წარმომადგენელს თი-
 თო შამფურს მისცემდნენ და თან ეტყოდნენ: „მიღებული ყოფილიყოს
 ჩვენი შესაწირი და ჩვენი მამულები დეიფაროს კოხისაგან იესო მაც-
 ხოვარმა“. ასე ჩამოუვლიდა ყველა იქ მყოფს, თითო წვადს მისცემდა
 მკვომურს და კიდევ მიამახებდა: „მიღებული ყოფილიყოს ჩვენი შესა-
 წირი“. წვადები რომ დარიგდებოდა, უფროსი კაცი წამოდგებოდა,
 ხელში დიდ ჭიქას დაიკავებდა და დაილოცებდა: „იესო მაცხოვარო,
 დეიფარე ჩვენი მამულები კოხისაგან, შმოთისაგან! ბედნიერებაში
 მოგვხმარებოდეს და მოგვსწრებოდეს მამულის მოწვევა; არაფერი მავ-
 ნებელი დასცემოდეს ჩვენ მამულს.“ ყველა ერთხმად დაიძახებდა:
 „ამინი ქნას მაცხოვარმა“ — და ყველას უნდა დაეღია ეს ხალოცავი.
 ამის შემდეგ ირჩვედნენ „ტოლიმბაშს“, რომელიც გამოადგებოდათ და
 ხალხს ასიამუნებდა. „ტოლიმბაში“-ს პირველი სადღვერძელო ასე
 იწყებოდა: „ღმერთო და იესო-მაცხოვარო, რის ბარობაზეც ჩვენ აქ
 ვართ მოსული, იმ ძალამ გავგიმარჯოს და დავგიფაროს კოხისაგან,
 და ყოველი მავნესაგან ჩვენი მამული და ჩვენი თავი“. ამ დღეს სუფ-
 რაზე განსაკუთრებით მიღებული იყო ერთიმეორისადმი მოსაკითხის
 მიგზავნა-მიცემა: ყველიან პურს, გვაჯილის ნაჭურს, ქათმის ბარკალს,
 ჭიქით ღვინოს დასდებდნენ მოკეცილ ლავაშზე და ამ სიტყვებით მიარ-
 თმვენ ერთიმეორეს: „ჩემი ხელისოული გავიხარდება, გაის ამ დროს

უკეთ მხიარულად დავმჯდარიყავით ერთმანეთში! მხოლოდ მისი კრი-
ხში ხბოს ხორცი — მწვადი — არ შედიოდა, ის ოჯახის ყველა წევრ-
ზე უნდა გაენაწილებინათ: სახლში რომ დარჩენ — იმათთვისაც მსგავსი
ნა სავალდებულო იყო. დღეს ეს ლხინი სადამომდეგრძელდება — კაცე-
ბი ლხინოს შევეცდებიან, უფრო ახალგაზრდები ცვეკვა-სიმღერას გამარ-
თავებ, მხოლოდ დადამებისას თავ-თავიანთ სახლებში წავიდ-წამოვი-
დოდენ და ხარჯის ნარჩენსაც შინ წამოიღებდენ.

43. შვილი მამის ან კონსერვა

ეს დღე ორნაირ(ი) უქმედ ითვლებოდა: ერთი იმიტომ, რომ შვიდი
მაისი იყო და მეორე კი, კოხის საწინააღმდეგოდ შეწირულ დღეთ ით-
ვლებოდა დაბლა ლეჩხუმში. ამიტომაც ორბელის თემი ამ დღეს უქმობ-
და მხოლოდ კოხის შიშით; ისე ლოცვა ან განსაკუთრებული წესები
ამ დღეს არ იცოდენ.

44. ტილიშვილები (სულიწმიდისთვის) ან რვა მაისი

უქმე დღეა, როგორც რვა მაისი და როგორც სულიწმიდას მოფე-
ნის დღე. ლოცვა და განსაკუთრებული წესები ამ დღეს არ იცოდენ.

45. ამაღლება

დიდ ხუთშაბათიდან ექვსი ხუთშაბათი რომ გაივლიდა, მეშვიდეზე
ამაღლება დღე იყო. ძალიან დიდი უქმეა. ამ დილით, ძალიან ადრე,
უფროსი კაცი უბრად წაეა და მოიტანს კურხვის ტოტს, რაც შეიმღლება
გრძელს, და უბრადვე დაასობდა შუა კალოზე. ამას ეძახდენ „სახუნ-
დურ“-ს (კალოობის დროს ბზის და პურის განსაკუთრად იხმარება).
ამის შემდეგ დიასახლისი ეხო-გარემოს დახვეტს, დაასუთავებს
სახლს, დაიბანს და შეუდგება პურის ზელას. პურის ზელას რომ მორ-
ნება, უნდა ჩაედგა ლობიო. ამის შემდეგ ბავშვებს გაარკვინებს წერილ-
ფება საქონელს: ღორს, ცხვარს, ხბოს, თუ ეყოლება ბატებსაც გააყო-
ლებდა — უსათუოდ ეს წერილფება საქონელი დღეს ჭიშკარგადადმა,
მინდორში უნდა გაერკვათ ამ დღეს ბავშვებს და სადილობამდი იქ უნ-
და პეოლოდათ. ქალი სადილისათვის შეეშაბადებოდა: გამოაცხობდა
სამ ლობიან ტაბლას — „საოჯახო“-ს და მეოთხეს — ერთს — ყველიანს,
„საქონლის ტაბლა“-ს. ბავშვები რომ წერილ საქონელს გადენიდენ,

დედა დაუბარებდა: თხილის ჯოხები დააჭოჭიალეთო (დააჭრელებო).
 ბავშვებიც მოსჭრიდენ ორ თხილის წკხელს — თითო არშინიანს და
 დააჭრელებდენ, ე. ი. კანს ალაგ-ალაგ გამოაცლიდენ, რომ ჭრელი
 დარჩენილიყო; კიდევ ორი ასკილის ტოტიც უნდა მოეჭრა, ბავშვებზე
 რომ სადილობას მოიწამებდენ, გამორკვედენ წვრილ საქონელს: ერთი
 ბავში წკხელებით ხელში დაწინაურდებოდა, ჭიშკარს რომ მიუახ-
 ლოვდებოდა, შუაზე (ჭიშკარში) სიგრძეზე დააწყობდა ორ წყებათ ას-
 კილის დაჭრილ ჯოხებს; ამავე დროს სხვა ბავშვები მორკვენ საქონელს
 და ამ ჯოხებზე გადაარებინებდნენ; როგორც კი საქონელი გა-
 დააბოჯებდა ამ ჯოხებზე, ბავშვები აიღებდენ და ჭიშკარში აქე-იქით
 ჩაარჭობდენ, თან ბავშვები შესძახებდენ: „ამაღლების გამჩენო ძალა,
 ჩენი საქონელი დეიფარე ნადირისაგან და ყოველ მავნებლისაგან“.
 ამის შემდეგ ბავშვები გაჩერდებოდენ ჭიშკართან, დედა გამოუტანდა
 „საამაღლო საქონლის ტაბლა“-ს, ჭიქით ღვინოს, ნაკვერჩხალს, სან-
 თელს ჩაემუღს, დასდებენ ჭიშკართან, ტაბლას ბავში ხელში აი-
 ღებს და შეილოცავს: „ღმერთო, დეიფარე ჩენი საქონელი ნადირი-
 საგან, სახადისაგან.“ ტაბლას ბავშვები შემჭამდენ და ღვინოს კი
 შექლოცველი დაღვედა. ამის შემდეგ სახლში შემოვიდოდენ. შინ უფ-
 როსი ქალი აიღებს სამ ხაოჯახო ტაბლას (ლობიანებს), ჭიქით ღვი-
 ნოს (ნაკვერჩხალზე სანთელს ჩაემუღს კურიასთან), წაღმა შეატრია-
 ლებს ტაბლას და ამგვარად დაილოცება: „ღმერთო, დეიფარე ჩემი
 ოჯახი; მოგვეხმარე, კარგად, უშმოთრად გვაყვოფე, ვაისი ამაღლობა
 მშვიდობით მოგვასწარი“. ამ ტაბლებს ყველა ოჯახის წევრი შემჭამ-
 და სადილის დროს.

46. ხვამლობა

ამაღლობის მომდევნო შაბათს ხვამლობა იქნება. ეს დღე შეწი-
 რულია ხველის „ბარაზე“ და დიდი უქმე დღეა. ძველად ყოველ ოჯახს
 ერთი ნიგვზის ხე შეწირული ჰქონდა ხველის „ბარაზე“ — სახეამლი-
 ოდ. ხვამლობამდი ამ ხის კაკალს ხელს ვერ ახლებდენ — ჩამოპყრი-
 დენ თუ არა კაკალს, ხვამლობამდი მისი ხმარება არ შეიძლებოდა.
 ამ დილას უფროსი ქალი ადრე ადგებოდა, პურს მოხელავდა, „სახეამ-
 ლიო“ ნიგოზს გასტეხდა, გაარჩვედა, დანაყავდა და გამოაცხობდა
 ნიგვზიანებს — სამ ტაბლას „სახომლობო ტაბლა“, მასთან ერთად, სამი
 ძალიან პატარა ჯვარსახიანი (+), „ჯვარედინი“ უნდა გამოეცხო; უნდა
 მოეხადებინა სამი ჯვარსახიანი სანთელი, სამი კაკლის ღენჭეჭო [კაკ-

ლის ნაჭუჭი], ისე, რომ შიგ ღვინო ჩასხმულიყო. ყველა ამიტომ დაშადების შემდეგ, დააწყობდა ხელგობზე, ერთ ბოთლ ღვინოს წაიღებდა და „სახომლობო“ ნიგვზის ქვეშ მიიტანდა. მას შემდეგ მისი ყველა ოჯახის წევრები. ნიგვზის ქვეშ უფროსი ქალი ხელგობზე იტანდა ლებს წაღმა მოაბრუნებდა, ნიგვზს შემოუარდა და შეილოცებდა: „ხეალობის გამწენო, ლებახის გამწენო ძალო და მადლო, გამიბედნიერე ჩემი ქმარ-შვილი, დეიფარე ხველისაგან, სნებისაგან; სანამ ცოცხალი ვიქნე, მე შენ ძირში მოძკლა და შეხვეწილი არ დავადო“. ამის შემდეგ ნიგვზის სამი ღენჭეჭო უნდა გაეკვსო ღვინით, ამ ღენჭეჭოზე პატარა „ჯვარედინი“ (ჯერი) უნდა დაედვა და ხელ კი ჯვარედინი ხანთელი — ამ სამ ღენჭეჭოს ეს ქალი ამგვარად გაანაწილებდა: ერთს, ნიგვზის ერთ ტოტქვეშ, მიწაზე დასდებდა, მეორეს — მეორე ტოტქვეშ და მესამეს — მესამე ტოტქვეშ, ისე, რომ ჯვარედინად გამოხულიყო. ამის შემდეგ სადილს ნიგვზის ქვეშ შემჭამდნ და სამ ტაბლასაც ყველა შემჭამდა. ნასადილვეს ოჯახის უფროსი ქალი ამ ნიგვზის ქვეშ სამ მტანიახ იზამდა [თავს დახრიდა, თავჯანს სცემდა]: „დამიფარე ხველისაგან, სნებისაგან ჩემი ოჯახი“. წაღმა დატრიალდებოდა და შინ შვეილოდა.

47. ივანობა (ლომი ღოცვა)

24 ივანობისთვის ღომი ღოცვა დღეა. ეს დღე შეწირულია ღომი (რ) [შ] ის „ბარაზე“ და ამიტომ დიდი უქმეა იმისათვის, ვისაც ღომი ბლომად ეთვისა. დიასახლისი ქალი გამოაცხობდა ერთ ტაბლას: ტაბლა ან ნიგვზიანი ანდა ყველიანი უნდა ყოფილიყო; წაიღებდა ღომის ყანაში, სადაც შეილოცებდა ამგვარად: „ღომის გამწენო ძალო, შენ დეიფარე ჩვენი ღომი ჩიტის დანთქნისაგან, ჭირისაგან“. ტაბლას წაღმა შეატრიალებდა და იქვე ყანაში შემჭამდა. მამაკაცს ეს „ღომი სალოცი“ ტაბლა არ ეჭმეოდა. ვისაც ღომი არ ეთვისა, ის ტაბლას არ აცხობდა, მხოლოდ კი უქმობდა.

48. პატრიალოზა

ეს დღე 29 ივანობისთვის არის. უქმეა, მხოლოდ ითვლებოდა მიცვალებულის სახსენებელ დღეთ. ამ დღეს დიასახლისი სახლს დაასუფთავებდა, მერე სადილის საშხადისს შეუდგებოდა: პურს მოხედა, სადილი მოადრიანად უნდა გაეკეთებინა. სამ ყველიან ხულის პურს გამოაცხობდა, ქათამს დაკლაუდა, შესწავადა, გვაჯილს გააკეთებდა,

ღვინოს აიღებდა და სუფრას წოუდგამდა, მიუხედავად იმისა, ~~ქვედა~~
 ახალი მიცვალებული თუ არა.

ამ დღეზე იტყოდენ ხოლმე: სადილობამდი პეტრეო, ~~მანძილქუნი~~
 კი კვირიკეო, რადგანაც მალე კვირიკობისთვე იწყებოდა ~~ბიზანტიის~~

49. მახიკრების ჰაბუკობა.

პეტრებალობის შემდეგ ორშაბათს ეძახიან მახიკრების ჰაბუკობას. ეს დღე უქმი არ იყო, მხოლოდ ამ დღეს იწყებოდა მახის კრევა. ქალები დილას წავიდოდენ მახის საკრევად, საღამოს მოადრედ შინ წამოვიდოდენ. ოჯახის დიასახლისი გამოაცხობდა ერთ ნიგეზიან ან მარილიან ტაბლას, უსათუოდ უნდა დაეკლათ მამალი და მოეხარშათ. ყველა ეს რომ შხად იქნებოდა, უფროსი ქალი ამ ტაბლას და მამლის ხორცს წადმა შეატრიალებდა და შელოცავდა: „ღმერთო, გაგვიკეთე ჩვენი ნათესი, მოგვაწვეინე შახა, პური; ნუ დაგვიბნევ და ბედნიერებაში მოგვახმარე“. ამ ტაბლას და მამლის ხორცს ყველა ოჯახის წევრი შემჭამდა.

50. წიფთაელიობა

წიფთაელიობა უსათუოდ კვირა დღეს უნდა შეხედებოდა — 20 კვირიკობისთვეს. ეს დღე იმდენად დიდ უქმედ მიანნდათ, რომ ამბობდენ: დღეს მსხალქვეშ შწიფე მსხალი არ აიღებათ — ისეთი დიდი დღეაო. მთელი ორბელი ამ დღისათვის შეიძენდა ერთ ხარს, — „საელიო ხარი“ იქნებოდა ის. დილას ადრე ხარების პატრონები, რომელთაც უნდოდათ გაეყიდათ ხარი, შედენიდენ კვლეხისი ეზოში — მთავარ ანგელოზზე — იქვე იქნებოდენ თითო სოფლიდან თითო კაცი. ეს კაცები წირვამდე გაურიგდებოდენ ხარის პატრონს, ან ფულად ან მოსაველზე: სიმინდზე, პურზე და ღვინოზე. ხელ ორბელის თემში ამ ოციოდე წლის წინად ორასი კომლი იყო; ყოფილა შემთხვევა, რომ „საელიო ხარი“ — ს გადასახადად მკომურს გადაეხადოს ორი თუნგი ღვინო (დორა — ნ თუნგი, ანუ ორი ფუთი). „საელიო ხარი“ რომ ნაყიდი იქნებოდა (თითო კუთხიდან თითო კაცი არის მყიდველი), სოფლის უფროსი კაცები — არჩეულები — ამ ხარს წადმა შეაბრუნებდენ და ერთი ასე შეილოცებოდა: „მთავარანგელოზო, შესაწირად მოგართვით ეს ცალი ხარი ჩვენდა სამშვიდობოდ საყოფად“. იქვე დაეკლადენ, ააშხარეულდენ, და ხორცს ისე დაანაწილებდენ, რომ თითო მკომურს თა-

ნახვორად შეხვდებოდა. ხორცი იქვე დაურიგდებოდა კვლავითი წვერს, თუ იქ იყო, თუ არა და თითო სოფლის წარმომადგენელი ჩაიბარებდა თავის კუთხის ნაწილს. კვლავიაზე მოხარშვა უნდა დაჯდომა არ იცოდენ. ხარის ტყავი საერთო იყო და უნდა დაეჯდნენ ყო, ფასი კი ხარის ფასში შედიოდა.

51. მარიობის დაურწყება

მარიობის დაურწყება უქმე არ იყო, მხოლოდ საღამოს ისეთი ოჯახი არ იქნებოდა, რომ „სადაურწყო“ ქათამი არ დაეკლა, ან შამხი არ მოეხარშა, რადგან მარიობის მარხვა დიდ მარხვაზე „უფრო ძნელია“-ო. სუფრის წადგმა არ იცოდენ.

52. მარიცვალობა

მარიობის თვის კვებს ფერიცვალებაა. ეს დღე დიდი უქმეა, მხოლოდ ლოცვა არ იცოდენ. თუ ამ წლის განმავლობაში ვინმე მოკვდებოდა ოჯახში, იმას ფერიცვალობა დღეს შეეკუბოდა: კაცი თუ დაუვირდებოდა — უსათუოდ ფერნაცვალი იქნებოდაო. ამ დღეს მოხუცი ქალები წავიდოდენ და მაყვალს მოყრუდენ; შინ მოტანისას მაყვალს ჯამში „მოჭყრუდენ“ [მოჭყელუდენ] და იმაში ხმელა პურს ჩააწებდენ და ისე შეშვამდენ: კარგია „დღეიდღეს“ პურის მაყვალში ჩაწებაო.

53. მარიობა

15 მარიობის თვეს იყო მარიობა. ამ დღეს ძალიან უქმობენ. რაც არ უნდა ღარიბი ოჯახი ყოფილიყო, ამ დღეს „ატარა რამით“ მაინც უნდა გაეხსნილებია. დილას დიასახლისი ადრე წამოდგებოდა, ეზო-გარემოს მოხვეტავდა, პურს მოხელდა, სამ სულის პურს გამოაცხობდა, ქათამს დაკლავდა ანდა შამხ [ხ] ჩაადგამდა, ლავაშებს გამოაცხობდა, სანთელს ჩამოქნიდა — რომ სუფრა წაედგა. ყოველ მიზეზის გარეშე მარიობა დღეს სუფრა უნდა წაედგათ — სულ ერთია ახალი მიცვალებული კვადათ თუ არა. ყველაფერი რომ შხად იქნებოდა, სუფრას გააწყოდა, ზემო ჩამოთვლილს დააღებდა და თან სუფრაზე უნდა ყოფილიყო ყველაფერი ახალი შემოსული: სხვადასხვა ხილი, ტარო, ყურძენი. სანთელს აამთებდა — სუფრას მიაწებებდა, ჭიქებს ღვინით გაავსებდა და ამგვარად შეუნდობდა: „მარიობის გამწენო ძალა, განათლებასში მიმყოფე ჩემი მკვდრების სული და მათ დანატოვარს შვილობა მიეცი“. ამის შემდეგ სუფრას მიაღებ-მიაღებდენ და სა-

დიღს შეშკამდენ. სოფ. ლესინდში იცოდენ ამ დღეს დიდი დღესი
წაული. ამ რამოდენიმე წლების წინ ამ სოფელში ორმოცი ძველი
ითვლებოდა და მარიობა დღეს ხშირად ოცი ხარი დაეკლებოდა;
თითო ხარი კომლზე. „სამარიო ხარებ“-ს კიდევ წვრილმან საქონელს
საც დაუმატებდენ. მარიობის წინ დღეს ლესინდში თითო ოჯახში
ფაცი-ფუცია: უნდა დაიკლას სამარიო ხარი (ერთი ორ ოჯახზე ძვე-
ლად), მისი ქათამ-ინდოური, მისი პური, დაახლოვებით, თუ ღონიე-
რი ოჯახი იყო, ხუთი ბათმანი, მისი ღვინო. შესაძლებელია მარიო-
ბა დღეს ზოგიერთ ოჯახებში სამი ღორა ღვინო დახარჯულიყოს.
წინა დღესვე გაიგზავნებოდა მოკეთებში კაცი, წვეულების დასაპატი-
ებლად. რაც უნდა დიდი მოკეთე ყოფილიყო ვინმე, თუ მის სოფელ-
შიც იხდიან ამ დღეს, იმას უკვე ვერ მოიწვევენ. ქალიშვილი, სახ-
ლიშვილი, დობილი, ძმობილი, ნათლიდედა-ნათლიმამა — ეს ყველა
იყვნენ ამ დღის წვეულნი. ამ დღისათვისაც, თუ ვინმეს ემართა „სამა-
რიო შესაწირი“, მოიტანდენ კელესიაზე ჩამოქნილ სანთელს, ფულს,
ცხვარს. ყველა ამას მღვდელი საჯაროდ გამოაცხადებდა, ხალხს
დაალოცვინებდა და შემდეგ ხალხი დაიშლებოდა თავ-თავის სახლებ-
ში თავის წვეულებითურთ. სამარიო წვეულები ხშირად ორ-სამ დღე-
საც დარჩენილან მასპინძელთან. აქ ამ ხნის განმავლობაში სუფრა
დღე და დამე გაშლილი იყო და ცხელ-ცხელი საქმელები ემატებო-
და. მეზობელი, თავის სტუმრებით, გადავიდოდა მეორესთან, მეორე
მესამესთან, მხოლოდ დამე სავალდებულო იყო თავის „მაინძელში“
[მასპინძელში] მიბრუნებულიყო.

54. ჩიტობა

მარიობის შემდეგ რომ პირველი ორშაბათი მოვა, ის დღე იქნება
ჩიტობა, რომელიც შეწირულია ნათესის დასაცავად ჩიტებისაგან. ამ
დღეს აკრძალულია მარცვლის გარჩევა, ყანაში თოხნა (ამ ხანებში
პურს სთესენ და ამიტომაც სთოხნიან) — ჩიტი შეჭამს ჩვენს ნათეს-
სო. სოფ. ჩხუტელში ამ დღეს იციან დიდი დღეობა. სხვა სოფლები-
დან კი, მაგ., ორბელიდან, ჩხუტელში „დღედა-ღვთისას“ სახელზე, ჩი-
ტობა დღეს, ბევრი შემოწირულება მოდის. თუ ოჯახში ბავშვი გახ-
და ავად, ან მელოგინე ქალს გაუჭირდება მოლოგინება — მაშინ შეე-
ხვეწებიან: „დღედა-ღვთისა, გადამარჩინე და ჩიტობა დღეს ფეხშიშვე-
ლა გეახლები და შესაწირ(ი) [ს] მოგართმევო“. დაასახელებს რას
მოიტანს; მელოგინეს ბებია-ქალი შემოავლებს თავზე სანთელს, ჯინ-
ჩილას, შეიძლება სპილენძის ქვაბიც შემოავლოს თავზე ფულს, და
ამ თავზე შემოვლებულს, ჩიტობა დღეს, შემწირველი ფეხშიშველა

წაიღებს „დედა-ღვთისას“ კვლესიაზე ჩხუტელში და თან ერთი ცრუ
ლაც უნდა წაეღო. სანთელს კვლესიაში დაამთებდა, თუ ჯვინილა
ჰყავდა, ლოცვის შემდეგ კვლესიაში გაუშვებდა; თუ ქვაბე (სკიფინო-
მის) მოიტანა, კვლესიაში დასდგამდა, ტაბლას მღვდელს [დასწავლეს]
და და თვითონ კი ამგვარად შეილოცებოდა: „დედა-ღვთისა, ბატონო,
მიშველე, მოგვეხმარე — ყოველ ღოვინობაზე დაგვეხმარე გაჭირვები-
საგან“. შემწირველი შინ დაბრუნებისას ფხვს ჩაიცვამდა და ისე
წამოვიდოდა.

55. ივანე ნათლიანის თავის კანთა

ეს დღე დიდი უქმი და მარხვა იყო. ლოცვა და ტაბლების გამოც-
ხობა არ იცოდენ.

56. ღვთისმშობლის

რვა კენისთვის ღვთისმშობლობა დღე არის. ამ დღეს ძალიან უქმა,
თან კიდევ სულის დღეთ ითვლებოდა. ვისაც ახალი მკვდარი ყავდა
(ერთი წლის), ის ამ დღეს უსათუოდ ცხვარს დაკლავდა და ახლო მესო-
ბლებს მოიწვევდა. თუკი ახალი მკვდარი არ იყო ოჯახში, მაშინაც
სავალდებულო იყო ამ დღეს „სუფრის წადგმა“ [სუფრის გაწყობა
მიცვალებულისათვის]. დილას დიასახლისი პურს მოცომავედა, ამ დი-
ლას უნდა მოეკრიფა ცოტა ყურძენი და მოეჭყურტნა, რომ ერთი-ორი
ბოთლი მაჭარი გამოსულიყო, პატარა ფელამუშიც უნდა გაკეთები-
ნა, სამი სულის პური გამოეცხო, „საღვთისმშობლო“ ვარია დაკვდა,
ველიანი პურები, ლავაშები დაეცხო, ყოველგვარი (რაც შეიძლებო-
და რომ ეშინათ) ხილი, ღვინო, ეს ჯველაფერი უნდა მოეზადებინა.
სადილის წინ სუფრაზე დააწყობდენ სულის პურებს, ვველიანებს, ქა-
თამს, ლავაშებს, ყოველგვარ ხილს, ღვინოს, სანთელს აანთებდენ და
სუფრას წოუდგამდენ. „ღვთისმშობლის გამწენო, მკვდარი გამინათლე,
მის დანატოვარს მშვიდობა მოგვეცი, კარგად გვაყოფე“; ღვინოს პურ-
ზე „წოუნებდაშებდენ“ [დაახსამდენ], სუფრას წადმით მოაბრუნებდენ,
შემდეგ კი ოჯახი სადილობას შეუდგებოდა. ახალი მკვდრის პატრო-
ნი კი ჯველა ამას შეასრულებდა, მხოლოდ ზედმეტად ცხვარი უნდა
დაკვდა და ახლო მესობლები მოეწვია.

57. ჯვანთავალობა

14 კენისთვის ჯვართმადლობა არის. უქმა. ლოცვა და ტაბ-
[ლ]ას გამოცხობა არ იცოდენ.

უქმეა. არავითარი მუშაობა ამ დღეს არ შეიძლებაოდა: არც კერვა, არც ქსოვა ქალს არ შეეძლო იმ დღეს.

59. მოწყობილობა ახლ ორი წიგნობიდან

ეს დღე ორნაირ უქმედ ითვლებოდა: ერთი იყო ორი წიგნობიდანის საბატიოდ და მეორე დავით-კონსტანტინეს დღეობა იყო. არც ქალს და არც კაცს მუშაობა არ შეეძლოთ.

60. შვიდგონის გიორგობა

ოთხ გიორგობისთვის შემოდგომის გიორგობაა. მიწის „რყვეა“ და კერვა ამ დღეს არ შეიძლებაოდა, დანარჩენი წვრილმანი საქმე — კი.

61. მომარაგებლობა

რვა გიორგობისთვის მთავარანგელოზობა არის. დიდი უქმია. დიდიდან ოჯახის ქალი სახლკარს დაასუფთავებს და შემდეგ პურს მოხვოს, უფროსი კაცი კი „სათავარანგელოზო“ — ს დაკლავს. ეს იქნებოდა შეწირული მთავარანგელოზის ბარაზე ცხვარი, თიკანი ან ღორი. შესწირავდენ კი თუ ვინმე ოჯახში ზეად გაუხდებოდა. ავადმყოფის პატრონი თავზე შემოავლებდა ცხვარს, ან თიკანს, ან გოჭს და შესთხოვდა: „მთავარანგელოზო დიდებულო, გქვეყნები, თუ ამ გზობას ამას გადამირჩენ სიკვდილს, მაშინ ეს ცხვარი შენ შემოგწირო და შენ სახელზე ტაბლა მოეაბრუნო,“ ცხვარს და ანთებულ სანთელს თავზე შემოავლებდა, მერე ამავე სანთლით მარჯვენა ბეჭს შეურუჯავდა და მომავალ მთავარანგელოზობამდე გაუშვებდა. ამ შეწირულს ეძახდენ „სათავარანგელოზო თავშემონავლებს“. ავადმყოფის გარეშე, თუ ოჯახს ცოტა მაინც შეეძლო, სათავარანგელოზოდ ყოველთვის ყავდა შეწირული ცხვარი ან თხა და უსათუოდ ამ დღეს დაკლავდა; ამასთან, გამოაცხობდენ სამ ტაბლას — ყველიანს ან ნიგვზიანს, პურებს (ლავაშებს), მოამზადებდენ ხორცს — ზოგს მოხარშავდენ, ზოგს შესწავავდენ და სუფრას გააწყოდენ, ზედ ანთებული სანთელი უნდა მიეწებათ; თან ჭიქა ღვინით უნდა გაეცხოთ და შეუდგებოდენ „საოჯახო კრების წირვას“. ყველა ოჯახის წევრი აქ არის. ოჯახის უფროსი ქალი აიღებს ხელში ტაბლას და ღვინიან ჭიქას, ცალ მუხლზე დაიჩოქებს, ტაბლას სამჯერ წადმა მოაბრუნებს და ასე შეილოცავს: „მთავარანგელოზო, მოეხმარე ჩემს ოჯახს, ჩემს ქმარ-შვილს, კარგად ამყოფე; სანამღი ცოც-

ხალი ვიქნე, შენი ვედრება არ დავავდო“. ტაბლას რომ შემოაბრუნებდა და ამ ლოცვას გაათავებს, ეს ქალი მაშინ ამავე ტაბლებს და ჭიკით ღვინოს გადასცემს მეორე ქალს, მხოლოდ უსათუოდ სხვა ვეფრუფრუფრისეც ამგვარად მოიქცევა, როგორც პირველი — ასევე შემდეგისა. მეორეც ასევე გადასცემს მესამე ქალს, უსათუოდ სხვა გვარისას (თუ ოჯახში სხვა გვარის არ არის, მაშინ მეზობლის რძალი უნდა მოეყვანათ, რომ სამი სხვადასხვა გვარის ქალი ყოფილიყო), ისეც ისევე მოიქცეოდა, როგორც ორი პირველი და შემდეგ კი მთელი ოჯახი სუფრას მოუჯდებოდა სადილისათვის და ამ ტაბლებსაც ჯველა შეშჭამდა. ამ დღისათვის ოჯახი გარემუს არავის მოიწვევდა. ამ დამეს, ე. ი. მთავარანგელოზობა დამეს, თუ აუდარი იქნებოდა, მაშინ ჭიკები წყალში ჩეიყრებოდნენ და თუ დარი იქნებოდა, მაშინ კლდეზე გადაიყრებოდნო. მთავარანგელოზობამდე — ე. ი. პირველი შვიდი დღე ჭინკობის თვეა. ამ დღეებში, მთავარანგელოზობამდე, თოხი, ცელი, ნამგალი ნალიაში უნდა შეენახათ, რომ ჭინკებისაგან დაეცვათ, რადგან ჭინკა სიმინდს „გააუფინდიკებს“ [გაუფუჭებს] და ამისათვის ნალიას დაერკინაუდითო. მთავარანგელოზობის შემდეგ ამ რკინებს ნალიიდან გამოიტანდნენ, რადგან ჭინკები გადაყრილი იქნებიანო. ჭინკებთან დაკავშირებით ორბელში დარჩენილია ასეთი ამბავი: ორბელის თეშში, ს. ქოლბანში ბახსოლიანები ცხოვრობენ. ერთ ბახსოლიანს დაუჭერია ჭიმკა (ჭინკასაც ეძახიან) და გაუშინაურებია. ძალიან შეშჩეკვია (აღამიანის მგზავრი ყოფილა). ერთ აღდგომას ეს ოჯახი, მთელი შემადგენლობით, ცისკარზე გასულა, შინამდეკვად შინ ერთი ბავშვი და ჭინკა დაუტოვებიათ, ცეცხლზე კი დიდი ქვაბით ხორცი ჩაუდგამთ და ასე გასულან ოჯახიდან. ამ ჭიმკას აუყვანია ეს ბავშვი — ბიჭი — ხელში და ხორციან ქვაბში თავით ჩაუყუდებია, თან ამგვარად შეუწვევლია: „ახცო ბახსოლიანო, ნურც ვიკლოს და ნურც აღმატოს“-ო. ამიტომ არის, რომ ეს გვარი არც მატულობს და არც კლებულობს — ჭინკიდან დაწყველილი არიანო.

62. სულთა შაბათი

მთავარანგელოზობას რომ შაბათი მოსდევს — სულთა შაბათი არის. არ უქმობენ, მხოლოდ უსათუოდ სადილობამდე სუფრა უნდა წაედგათ. გამოაცხობდნენ სამ სულის პურს — ჯველიანს ან ნიგვზიანს, დასდებდნენ სუფრაზე, საბთელს ნაკვერჩხალზე ჩააკმევდნენ, ღვინოს წოუზუდაშებდნენ: „ღმერთო, განათლებაში ამყოფე ჩემი ძველი და ახალი მკვდარი“ — სუფრას წაღმა შეაბრუნებდა უფროსი ქალი და შემდეგ კი ისადილებდნენ.

სულთა შაბათის მეორე დღეს, კვირას იყო ქრისტეშობის დღე-
წყება. ამ დღეს, თუ ოჯახს „ანაწყილ“ [ოდნავ] შეძლებდა [ქვეყნად]
სადილზე და ვახშაშზე სახსნილო უნდა ჰქონებოდა. ხშირად [ქვეყნად]
დღეს გოჭიც დაიკვლებოდა. სუფრის წადგმა არ იცოდენ ამ დღეს.

64. ტაძრობა (მადრი)

21 ნოემბერს დიდი უქმეა — ტაძრობა. ეს დღე არის დასაწყისი
„დიახწვლებისა“. საღამოს დიახახლისი გამოაცხობს ექვს ლობიან
ტაბლას — „ტაძრობის სალოცი“-ს, საკმეველს ნაკვერჩხალზე ჩააქ-
მევს, ჭიქით ღვინოს და ტაბლებს ხელგობზე დასდებს, ცალ მუხლზე
წაიჩოქებს, გობს წადმისაკენ შემობრუნებს და შეილოცავს: „ტაძრად
მოყვანილო ძალო და მადლო, შენ მოუშალე ჩემ ქმარ-შვილს ტანში
ზრიალი, გულში წუხილი; მევეცი ქმარსა და შეილს ჩემსას კარგად
ყოფნა და საქონელს გამრავლება“. ეს დღე „წლის სალოციის და
დიახწ(ა)ვლების“ დასაწყისად ითვლება. ამ დღეს ორბელის თემის
სოფლებშიც უქმობენ, მხოლოდ ტაბლების გამოცხვა და ლოცვა არ
იციან.

65. ბოგაშობა (ჩხუტაული)

აღდგომისა და ახალკვირის შუა ხუთშაბათს „ბოგაშობას“ ეძახი-
ან. მთელი წლის განმავლობაში მხოლოდ დღეიდღეს იყო წირვა ამ
ეკლესიაში (ხიდთან, წმ. მაქსიმეს ეკლესია), თორემ დანარჩენ დღესას-
წაულებზე აქ არ სწირავდენ.

სხვადასხვა ცნობები

1. ტირილი

ოჯახში რომ ვინმე მოკვდება, ჭირისუფალი „გვინცხადებს“, ე. ი.
იკივლებენ, იყვირებენ, მოცვივა კუთხე-მუხობელი და ყოველი მათ-
განი ხმაძალდა ტირის, მოთქვამს. „განცხადებ“-ის შემდეგ უკვე მომა-
ვალის თავდარივს შეუდგებიან. მიცვალებული, თუ ბავშვია ერთი-
დან ხუთ წლამდე, იმას ტირილს არ გადაუხდინან: ის ანგელოზი იყო
და რაღა ტირილი უნდაო. სხვა წვერი ოჯახისა, ვინც არ უნდა ყო-
ფილიყო (ძალზე ბებერი, კარგა ხნის დავარდნილი და სხვ.), ტირილი
სავალდებულო იყო. ტირილი არ შეიძლებოდა ორშაბათ და ხუთშა-
ბათ დღეებში. შეძლებული ოჯახი ტირილის დღისთვის უკანასკნელ
სამ გორო პურს მაინც გამოაცხობდა. ამ დღისათვის დაიქირავებდა
ხაბაზს — კაცს და „სატირალ ლავაშებს“ გამოაცხობდა. ტირილის
წინა დღეს ოჯახიდან იგზავნებოდა „გამომცხადებელი“. ეს დაივლის

ველა მოყვარეს, სახლიშვილებს — მოკეთეს, კუთხე-მეზობელს და ტირილისათვის მოიწვევდა. ტირისუფალი ამზადებს სხვადმანვე უნდა მადს: ღობიო, ღახანა, ცურცვი, ქართოფილი და სხვა, თანაღობიო და ღობიო უნდა ეშოვა. ტირილის დღეს ამრიგად დაჯდებოდნენ: მიცვალებული თუ კაცი იყო, ცოლი კუბოს „საფურხეს“ უნდა დამჯდარიყო — თმაგაშლილი, დედა — თავთან და დანარჩენი კი ჩამომწკრივდებოდნენ გვერდზე. პირველად, დილით ადრე კუთხე-მეზობელი დაიტირებს — ქალები თმაგაშლილი არიან, და შემდეგ კი — თანდათან მოდიან დანარჩენი მოტირალნი. მოყვარე, ამ ოჯახის ქალიშვილი, სახლისშვილი თავის უნიდან ამ დღისთვის მოემზადებოდა წინდაწინ — შეაგროვებს მოტირალს, თუ მიცვალებული „გულს ქვის“ — უკანასკნელს 30-40 კაც და ქალს, დაამზადებს იმდენ ხარჯს, რამდენიც ეყოფა მის მიყვანილ მოტირალს: ღვინო, პური (ლაგაშები) და უსათუოდ სამი თავი საჭამადი — ღობიო, ჭარხალი, ქართოფილი ან სხვ. ამის გარდა კი, უნდა წაეღო „საფენი“ — შეძლებისდაგვარად. ეს „საფენი“ უკვე ფულადი იყო. კუთხე-მეზობელი კი უსათუოდ მიიტანდა „შესაწვეს“: ერთ ბათიან პურს (შეიძლება მეტიც — ეს დამოკიდებულია იმაზე, მიცვალებულის ოჯახი რამდენს მიიტანდა ძველად და ა. შ.), ან გამომცხვარს ღაგაშად, ან ფქვილად, მენახვრე ღვინოს (ნახვარი ფუთი) და ორი თავი საჭამადი: ღობიო, ცურცვი (კაკლად ან მოხარშულს). შორიდან მოსული მოყვარე, ან სახლიშვილი, ან ქალიშვილი თავისი მოტირალით რომ შემოვიდოდა, იქ ვეღვა მიიწმინწვედა, კუთხე-მეზობელი გარეთ გამოვიდოდა და ადგილს ახალ მოსულებს უთმობდა. მომსვლელი შორიდან იწყებდა წივილ-კივილს, მას ჯვება ვინმე კუთხე-მეზობლის ქალები, აქეთ-იქეთ ამოუდგებოდა და ხელმოკიდებული შეჰყავთ კუბოსთან. აქ ის დაიბოქებს, ირგვლივ მისი მომყოლი მოტირალნი შემოეხვევიან; ის მოთქვამს, თმას იწვეს, თავს კუბოს ურახუნებს (მაგ., თუ დედაა, ან ძმა, ან მამა), მერე მას წამოაგდებენ, მას შეეცვლება მისივე მოყვანილი, რომელიც უფრო ახლო იყო მიცვალებულის ოჯახთან; შემდეგ კაცები თითო ან ორ-ორი მიუწოქებენ, ორივე ხელს შუბლზე მიიტრყამენ, მათვე სწრაფად სხვა სცვლის და ამგვარად ვრძელდება, სანამ ვეღვა არ დაიტირებს. მოტირალი რომ ვეღვა მოვა და დაიტირებს, მერე სადილად დააჯდნენ. თვითუელს უნდა ჰქონდეს წინ ორი ღაგაში, საჭამადი კი ორს ერთად (ერთი საინი). მოტირალის მომყვანი კი დაჯდება თავის მოყვანილ მოტირალებთან და თითონ უმასპინძლ [დ]ება ამათ. ვეღვა სუფრანზე თავ-თავისი მერიქიფე ჰყავთ, რომელიც აწვდის ვეღვას ღვი-

ნოს. სადილის გათავების შემდეგ სხვა კუთხიდან მოსული თავისი მოტირალით, შინ მიდის და თუ რამე გადაარჩა სადილს მისი მოტირალიდან, უსათუოდ თან წაიღებს, მიცვალებულის კუთხე-მეზობელის ღვაძლემ გაპყვება და დაპარხვის შემდეგ მობრუნდება მიცვალებულს ოჯახში და ვახშმად დარჩება. მოტირალის მომყვანი ვალდებულია თავისი მომყოლი მოტირალი თავის სახლში მიიყვანოს და ვახშმად იქ უნდა დარჩენ. ამათ დასახვედრად ოჯახი შხად იქნებოდა. მათ ეძახიან „მობრუნებული მოტირალი“-ს. დასაფლავების შემდეგ, საშშაბათს ან შაბათს (თუ მარხვა არ არის), უნდა „ხელის ვახსნა“ მოხდეს. თუ მიცვალებული ქალია, მაშინ ხელგახსნის ცხვარი ნეზვი უნდა ყოფილიყო, და თუ კაცია — სულ ერთი იყო. ამ ცხვართან უნდა შეეწვათ გოჭი, ქათამი, უსათუოდ უნდა ეშონათ „პურტყის“ ხორცი; გამოაცხობდნენ შვიდ სულის პურს — სამ ყველიანს და ოთხ ლობიანს ან ცერცვიანს, ღვაძლებს; ყოველგვარი ხილი, რაც რამ შემდეგოდა ეშონათ, საჭმელი, ხილ-ბოსტნეული სულის ვახსნაზე ჭირისუფალს უნდა ეშონა, რადგან თუ კხლა რამე დააკლდა მიცვალებულს, მერე სულ დაკლებული კქ(სე)ნება იმის სულსო. ცხვარი უნდა უსათუოდ შეეწვათ შამფურზე და შამფურითვე უნდა ყოფილიყო სტოლზე მიყუდებული. ამ დღისათვის მოიწვევდნენ მხოლოდ ძალიან ახლო ნათესავ-მეზობელს. ყველაფერი ეს რომ შხად იქნებოდა, სუფრაზე დააწყობდნენ, სუფრის ოთხივე კუთხეში თითო ჩხირ სანთელს აანთებდნენ, სამ დიდ ჭიქას ღვინით გაავსებდნენ და სხვა ბოთლებს. შემდეგ კი ოჯახის უფროსი ქალი ღვინოს „წოუსედაშება“: „ღმერთო, გამინათე ჩემი მკვდრის სული, ამიერში დამკვარგა, იმიერში ნათელში მიმყოფე“. სანთელი რომ სანახევროდ დაიწვებოდა, მაშინ მეორეჯერ უნდა „წაეხედაშებინა“, მესამეჯერ კი, სანთლის სავსებით დაწვამდი, და მერე კი თითოეული ოჯახის წვერი და სტუმარი, დიდი და პატარა, ყველა ღვინოს წოუქცევდა და შენდობას შეუთვლიდა. შემდეგ შხარეული შამფურზე აგებულ ცხვარს აქნიდა, მარჯვენა ღვიძლის თითო ნათალს ჭირისუფალს ყველას ჩამოურთივებდა, ზრეთვე იქვე მყოფს. ისენი ღვიძლის ნათალას ზეზე მღვთმნი შემჭამდნენ და ამის შემდეგ კი ყველა მიუჯდებოდა სუფრას სადილიად. ამითი თავდებოდა ხელის ვახსნა. მეორე ცხვარი ჭირისუფალს ვვალება ან სულთა შაბათს, ან მღვთიშობლობა დღეს — ეს ცხვარი „სულის დღისა“ იქნება. მესამე ცხვარი კი წლის თავზე, ან ორი კვირით ადრე წლამდე ან ორი კვირის შემდეგ, უნდა დაეკლათ. მაშინაც ახლო ნათესავნი და მეზობელნი უნდა მოეწვიათ; ეს იქნებოდა „სუფრის აღება“ — ოჯახის „აშვება“, რადგან სუფრის აღებადმი ოჯახი მგლოვიარება,

და შემდეგ კი ის თავს „ეიშობდა“, ე. ი. სიმღერა-ლხინი თვისივე
ლად შექმლო, რადგან მიცვალებულს „სუფრი აღება“ და წინა სულის
საკმ(ე)ენი გადაუხადა.

2. ლოზინობა და მელოზინა

ქალს რომ მშობიარობა მოუხლოვდება, ცეცხლის პირას საწოლს
გაუშლიან, სახლის დირეზე ბაწარს ჩამოკიდებენ, რომ მელოზინე
ქალს ტკივილების შეტყვის დროს ბაწარისათვის ხელი მოეკიდა.
თუ რამე ძველისძველი არის ოჯახში, მელოზინეს დაუგებენ: ჯერ
მიწაზე ჩაღა ან თივა, ზედ ძველი ტყავი ან ლეიბი, და წენ ქვემოთ კი
უსათუოდ მარტო თივა ან ჩაღა უნდა ყოფილიყო. მშობიარობას უნდა
დასწრებოდნენ სამი ქალი: ერთი ბებია და ორი დამსწრე (სხვა ოჯა-
ხიდან). თუ მელოზინე მეტად შეწუხდებოდა, ლოზინობა გაურთულდე-
ბოდა, დამსწრე-დამხმარეც მეტი უნდა მოეყვანა. დამსწრეს მოვალეო-
ბას შეადგენდა მკლავში ხელის მოკიდება, წელში მიბჯენა, მუხლე-
ბის დაკავება და სხვ. გართულების დროს, ლოცვა, სანთლის თავზე
შემოვლება, ცხვრის თავზე შემოკლება და მერე ამ ცხვრის მარიობას
ან სხვა მისგან შეთქმულ დღეს დაკლავდნენ. მელოზინეს თუ ვაკე
ეუოლებოდა, უსათუოდ თოფი უნდა ესროლიათ, მხოლოდ არა მამას,
რადგან მამა თუ ისროდა თოფს, მამის ბიჭი ურჩი გამოვალ. ქალი
რომ მორჩებოდა, ბებია ბავშვს მოუვლიდა, დაბანდა, დაბანის დროს
„შეუწრუბუნებდა“ და ჭინჭებში გაახვედნენ. „ავაკან“-ში მხოლოდ
მეოთხე-მეხუთე დღეს ჩააწვენენ. ქალი და ბავშვი რომ მოვლილი-
დაბანილი და გასუფთავებული იქნებოდნენ, ბებიას და დამსწრე ქა-
ლებს, შეძლებისდაგვარად, დაპატიებდნენ — შეიძლება მარტო ხმელა
პური და ღვინო მიგვეტანათ, და შეიძლება უფრო „დიდებულად“ გავ-
მასპინძლებოდითო. მესამე დღეს, ბავშვის დაბადების შემდეგ, მელო-
ზინის ოჯახში უნდა მომზადებულიყო „სალოზინო ტაბლა“. გამოაც-
ხობდნენ სამს ჯვარიან ტაბლას, ლობიანს ან ცერცვიანს, დედალი
ან შაშხი უნდა მოეხარშათ, მისი პური და ღვინო და მოიწვევენ ბები-
ას თავის დამსწრეებით. ყველაფერი რომ დაშადდებოდა, ბებია ქალი
აღებს ამ სამ ტაბლას, ჭიქით ღვინოს და საკმველს მელოზინე ქალს
თავზე შემოავლებდა; მერე ბავშვსაც შემოავლებდა თავზე და ამგვარად
შეულოცავდა: „დღდა ღვთისა დედოფალო, გამადლობართ შენს
წყალობას, როგორც მორჩინით გაგვახარე, ისე კარგად გვიყოფე ჩვე-
ნი ბოშიანი ქალი“. სანთელს ნაკურჩხაღზე დასდებს, ტაბლებს და
ჭიქით ღვინოს დამსწრე ქალს გადასცემს, ესეც ამგვარადვე მოიქცევა

და შეილოცავს, როგორც ბებია ქალი, მეორე მესამეს გადასცემს და ასე შემდეგ [33] — რამდენიც დამსწრე იქნება, იმდენჯერვე ქალი და ბავშვს თავზე უნდა შემოავლონ ტაბლა და ღვინო, თან მარწყვს მარწყვი თელი-საკმევი ნაკვერჩხალზე უნდა აკმონ. ყოველივე ზემოთხსენებულ სადილს მიირთმევენ. „სალოინო ტაბლები“ ისე უნდა შეეჭამათ ბებია და დამსწრე ქალებს, რომ ნამცეცი არ გადავარდნოდათ, თორემ ბავშვი მიწის მჭამელი გამოვაო. სადილის შემდეგ დაიშლებოდნენ, მხოლოდ ბებია ქალისათვის ხანუქარი უნდა მიეცათ — უკანასკნელი ერთი მანეთი მაინც.

ღოგინობის მეოთხე დღიდან მელოგინებთან იწყებოდა მოსაკითხვით მოსვლა. ჯვალაზე უწინ უნდა მოსულიყო „თავისახლი“ — დედა ან მამა. თავისახლიდან უნდა მოეტანათ ცხვარი, ან დორი (დაკლული), ცოცხალი ინდოური, „სამი ცხრაკოტოტა პური“, ორი ხმელა პური — ეს მელოგინებათვის, ერთი ან ორი თუნგი ღვინო, ერთი დედალი და ერთი გვაჯილი. თავისახლის შემდეგ ჯვალებოდა მულს, დობილს, ნათლიდელას, ამით კი უნდა მოეტანათ „ორი ცხრაკოტოტა პური“, ორი ხმელა პური, ერთი დედალი, შაშხის ბუჭი, გვაჯილი სამპოთლიანი დოქი ღვინო და ხხვა.

1 — ორშაბათი — ხარბი დღეა; 2 — სამშაბათი — კარგია თესლის გასადებად, სამგზავროდ; 3 — ოთხშაბათი — ნაკიანი დღეა; 4 — ხუთშაბათი — კიდევ ხხვას ჯობია; 5 — პარასკევი: პარასკევს დაბადებულ აღაპიანს ცეცხლი მოსდევს, საქონელს შველი მოსდევს. 6 — შაბათი — ბუნძიერი დღეა და 7 — კვირა — კარგია. ხვნის დაწყება უკეთესია სამშაბათ დღეს ან შაბათს, შვიდის ან ჩვიდმეტის მთვარეზე — ეს დღეები კარგად შეცნობილნი არიან და მატლი არ მოსჭრის. პირველი კვალის გატანა უმჯობესია თებერვალში, თუ შვიდის ან ჩვიდმეტის მთვარეს მოეტანა: ხვნის გარდა, ყოველი საქმის დაწყება სასურველია სამშაბათს ან შაბათს. პირველად რომ კალოს ჩაიდგამენ — სადილობის დროს, როდესაც ხარი და კაცი ისვენებს, დიასახლისი ქალი გამოაცხობს პატარა ტაბლას — მარილიანს. ეს იქნება „კალოობის ტაბლა“. ამ ტაბლას და ჭიქით წყალს, ჩასაკმევე სანთელს გაიტანს კალოს კიდზე, ტაბლას წაღმა სამჯერ შემოაბრუნებს, სანთელს ნაკვერჩხალზე დასდებს და ამგვარად შეილოცავს: „ღმერთო, გამწნო ძალა, ჩემ პურს მიეცი კაი ხვაეი, კაი ბარაქა, კაი ნიაევი მომიყვანე“. ჭიქით წყალს გადაახამს, ტაბლას კი სადილთან ერთად შემჭამს.

როდესაც ახალ მოხავალს, პურს იწყებენ, დიასახლისმა უნდა გამო-

აცხოს „საბარაქო ტაბლა“, ან ნიგეზიანი, ან მარილიანი, და გვირას/ძირში უფროსი ქალი შეილოცავს: „ღმერთო, მიეცი ჩემს რვეულს/პურს ბარაქა, ხეავი, ნუ დამიღვე შენ წყალობას — ბუნდურეთში მამა მამაბარე ჩემი ახალი მოსაჯელი“.

3. ხალხური სხვაობების შენიშვნები, ცნობები

გვალვა-აღდრიანობასთან დაკავშირებით სოფ. დეხვირში, წილა-მიურში, ლესინდში, ცხეთაში უკანასკნელ წლებამდე ასეთ სამუშაოებს მიმართავდნენ: ოცდაათი, ხშირად ორმოცი კაციც ღვლეკებს მოიბამდნენ კისერზე და ჩხუტელში, მურის ხიდთან წმიდა მაქსიმეს სახელობის ცვექსიანზე მივიდოდნენ. აი, როგორ ყოფილა საქმე: სოფ. დეხვირში ქარიაშვილები სცხოვრობენ. ყოველ კალოობის დროს, მთელი სოფელი რომ კალოობის ფაცა-ფუცში იყო და ამინდიც ამისათვის ხათანადო იდგა, ერთ ქარიაშვილის ოჯახში ღვთის რისხვა ტრიალებდა: როგორც კი კალოობას დააპირებდა და პურის კონებს კალოზე გამოიტანდა, ზევიდან, კალოს პირდაპირ მაშართულებით, კაცის გამოხატულების სახით, შავი დრუბელი გამოჩნდებოდა და თან წვიმას ცრიდა. ქარიაშვილის ოჯახი იძულებული იყო კალოობისათვის თავი დაეხებოდა. ასეთი ამბავი გრძელდება რამოდენიმე დღეს. მოთმინებიდან გამოსული ქარიაშვილის ოჯახის კაცი გამოიტანს სახლიდან თოფს, დაუმიხვებს დრუბელს და ესვრის. ძირს, კალოზე, მკვდარი კაცი ვარდება. გამოიყვანა ოჯახის კაცმა გაუხეხველი მოხვრები, შეაბა მარხილს, მარხილზე დაახვეწა ეს კაცი, გაუარდნენ მოხვრები — უკან ეს კაცი მისდევს. სამინელი სისწრაფით გადაიარეს მოხვრებში სოფელი ცხეთა, გადაღახეს ორბელის წვერი, სირბილითვე ჩაიარეს მურის ხიდი და იქვე ახლოს, ჩხუტელის ბოლოში მივიდნენ თუ არა, მოხვრები დაეცნენ ნარბენი — დაიხოცნენ. მოხვრების დახოცვის ადგილზე დასაფლავა ამ მკვლელმა ეს კაცი. აი, აქ აუჯიათ წმიდა მაქსიმეს სახელობის ცვექსია, რადგან ის მოკლული მაქსიმე იყო. ამის შემდეგ, ყოველ გვალვის და აღდრიანობის დროს, სოფ. დეხვირიდან, ლესინდიდან, ცხეთა-წილამიურიდან უფროსი კაცები, ძალიან ხშირად ორმოციც, თავს მოიყრიდა, კისერზე ღვლეკს შეიბამდნენ (ამათ ერთი კვირის განმავლობაში თავი სუფთად უნდა შეენახათ: არ შეიძლებოდა ამ კვირის განმავლობაში ქალთან კავშირი), წინ ღვლეკით კალოზე ქარიაშვილების გვარიდან — თითო კაცი კომლიდან — მოუძლოდნენ და უნდა წახულიყონ მოხვრების ნავალ გზით, ერთიპეორის შემდეგ ლარი-

ვით გამწვანებულნი. ყოველგვარი მიხვევ-მოხვევა აკრძალულია. გზაში რომ ჯოჯი შეხვდნოდეთ, გვერდს ვერ აუვლიდენ — პირდაპირ უნდა გასდებოდნენ ჯოჯს; სახლიც რამოდენიმეჯერ დახვდებოდეთ წინ (რადგან მერე ამ ადგილებზე მოსახლეობაც განხდენ) ~~ერსოდნ უნდა~~ თია სახლის ფანჯარაში, კარებში უნდა გასულიყონ, ~~ღმრთეობის წინ~~ ასცდნოდნენ იმ გზას, რა გზაზედაც ოდესდაც მოხვერებმა წმიდა მაქსიმე მიასვენეს. გზაში ესენი ყვიროდენ: „წმიდა მაქსიმე, წვიმა (ან დარი) გვიბოძე, თოოპპიო, თოპიოო...“ საფლავთან მისვლისას, კლესიას სამჯერ ირგვლივ შემოუვლიდენ იმავე შეძახილით და მეტანით. მესამეჯერ რომ შესძახებდენ: „წმიდა მაქსიმე დარი გვიბოძე — თოოპპიოო...“ მაშინ უსათუოდ მიწა გაირყეოდა და თან წვიმაც მოვიდოდაო. დღევანდებს მოიხსნიდენ და იქვე დასტოვებდენ.

მეორე ვერსიით — დღევანდებული ხალხი რომ მიუახლოვდებოდა წმიდა მაქსიმეს კლესიას, დადგებოდა შორიახლო და ერთი უფრო პატივსაცემი კაცი, ღვთისსიერი, რომელიც უქმს არ სტებდა, იგზავნებოდა მოციქულად წმ. მაქსიმესთან კლესიაში, დანარჩენი კი შორიახლო მოწიწებით უცდიდა გაგზავნილ მოციქულს. ცოტა ხნის შემდეგ ეს მოციქულიც გამოვიდოდა კლესიიდან, დაუდგებოდა ხალხს წინ და შესძახებდა: წმიდა მაქსიმე გვიწყრება, გვემღურის; უქმი არ რცით, ღმერთი არ გწამთ, სარწმუნოებას ჰკარგავთ და სხვ. ხალხი აქვე ფიცს აძლევდა, რომ ამის შემდეგ უქმს არ გავსტებთ, სულ მის ბრძანებაზე ვივლითო და სხვ. მოციქულიც ხელახლა შუდის კლესიაში და კიდევ ცოტა ხნის შემდეგ კვლავ გამოდის ხალხის წინაშე და ეუბნება: შეიწყნარა ჩვენი ხვეწნა წმიდა მაქსიმემ-ო. ხალხი დამლას ვერ მოასწრებს, რომ წვიმა უკვე მოვიდოდაო. ორბელის თემის სოფ. ჩერალიდან გვალვის დროს მიდიოდენ ძულურის ტბაზე, რომელიც უფსკერო არისო, იქ უნდა წავეყანათ კატა და ჩავედოთ ამ ტბაში. კატას ჩააგდებდენ თუ არა, გამობრუნებას ვერ მოასწრებდენ, მაშინვე გაწვიმდებოდაო.

4. შილოვანი

ციცხლის ღოცვა (ქალი რომ დამე ციცხლს შეხვევს და დილას ჩაუქრობელი დაუხვდეს)

ციციანასა, მანასა, მთა ჩხირი გათქნებასა,
 მე მულოდე, მუეს ელოდე, მთვარეს
 ელაღლაღებოდე, დილას ადრე ავდგებოდე.

ვაკეცურად დაუხვდებოდე ბაბუს სძინავს,
ბაბუს ღვიძავს, ბაბუს წვერი მიწაშია.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ძილის ლოცვა (ღამე რომ კარგად მოგეხვენოს)
ღუწობი, ღამეძინება, ღამწვერება პირჯვარი,
ასი ხატითა, ჯვართითა, თორმეტი ანგელოზითა
მწყალობს ჯვარი-ჯვარცმული, შე რას მაწვევს მაცდური,
მწყალობს წმიდა გიორგი — ჯვარი პატიოსანი.

წითელი ქარის ლოცვა

შვილოცავ ქარებისას — ქარი ხარ, ქარ
თეთრი ხარ, ძვალში ხარ — რბილში გამოდი,
სახელითა ღვთითა, ძითა, მამითა, სულითა
წმიდიდა — ძვალში ხარ — რბილში გამოდი,
რბილში ხარ კანში გამოდი, კანში ხარ — კარში გამოდი.

მონადეზის [მიწიდან ანაყოლის, უცმურის] ლოცვა

მონადეზო შვილიანო, მონადეზო ძირიანო,
დედა მონა ტირიანო, ანგურეა დოუკლავსეუ
სად არი ჩვენი შვილი, გვიან მოვა შვიტყამენ,
ადრე მიხვალ შვინახვენ; აქანე ძალლი
ვეუს, აქანე ღორი ჭყვივის; გადი, გაშორდი,
მონადეზო; დაგჩებავთ, დაგკეპავთ; რა გინდა
ამანი, მონადეზო; დაგჩებავთ, დაგკეპავთ —
მიგცემთ ღობე-ურესა.

დასუნულის ლოცვა

ბეწვა-ბეწვა საბეწვაო — გარგამოდი საბეწვაო,
ვირთხის იყო, თავვის იყო, ბუჭუნჭველქას იყო,
მაინც დასუნული ხარ; ძვალში ხარ,
რბილში ხარ — გამოდი; დაგკრავ გულსა, გამოგადენ ქონივით,
რაც [ხ] ის დასუნული იყო გადი-გაშორდი,
დაგჩებავ-დაგკეპავ — გაგაქროლებ ისე.

ნათვალავის ლოცვა

სახელითა, ღვთითა, ძითა, მამითა, სულითა,
შვილოცავ თვალღმისასა, ყოველივე ქვეუნისასა,
შინაურისასა, გარეგანისასა, შავთვალღმისასა, ავთვალღმი-
სასა;
ვინც იყოს შენი მოღაბნიელი და მოხარბიელი,
თვალთა ნაცარი, გულსა ღაღარი, ვინც შენი

გამთვალავი იყოს და გამღალავი, გამოსკდა წითელი კლდი,
გამოქვეა წითელი გველი, გადაუკრავთ სიძსა ქვასა,
ის რო სკდება, ის რო გჯება, ისე გული ვოუგჯება,
ვინც ავი თვალის და ავი გულის იქნეს, შენ ჯვარი დაგ
შისი გათვალოს, შისი გაღალოს.

5. წლიური სამიზნობა

1. იანვარი. მამაკაცისათვის: შეშის მოტანაა სავალდებულო, წის-
ქვილში წახვლა, თუ დიდი თოვლია, მაშინ წყლის მოტანაც მამაკაცს
ვალდება...

ქალის საქმიანობა: კრვა-რეცხვა, ქსელვა, მატყლის დართვა.

2. თებერვალი. თუ ამინდი ხელს უწყობს, მამაკაცი ამ თვეში ვე-
ნახის სხვლას იწყებს, აგრეთვე ვენახის „შენებას“ — ხარდნის დასო-
ბას, გამოცვლას.

ქალმა კი ჯარჯი უნდა შეაგროვოს.

3. მარტი. ნაცხრამარტვეს, თუ ამინდი ცოტა ხელს უწყობს, ხენა-
თესვა იწყება. ქალიცა და მამაკაციც მონაწილეობას იღებენ.

4. აპრილი. ეს პირველი სამუშაო თვე ეს არის; აპრილის ნათეს-
ნამუშური [ნათეს-ნამუშქარი] თუ გინდა ბედელში გქონდეს.

ქალი აპრილში ბოსტანსაც აკეთებს.

5. მაისი. შუა მაისამდე ხენა-თესვა გრძელდება, შემდეგ კი იწყება
სიმინდის ხელაღობა. სიმინდის ხელაღობაში (პირველი თოხნა) ქა-
ლი მონაწილეობს, როგორც კაცი (იღებს).

6. ივანობითვე — კვახირკია თვეა, რადგან ახალი არ არის და
ძველის კი მხოლოდ კულია დარჩენილი — არაფერი იშოვება. სიმინ-
დის და ვენახის თოხნაა (საქმე ბყრია — საჭმელი ცოტა).

7. კვირიკობითვე — საშუალო თვეა; შესაძენი პატარ-პატარა, შე-
მოდის მოსავალი: ჭყინტი ღობიო, პური, ხილი.

8. მარიობითვე. კარგი თვეა — პურის თესვაა.

9. ენკენითვე. მაძღარია: ყურძნით, ტაროთი, პურით — სიმინდის
აღება იწყება.

10. წიფობითვე. შუაწიფობისთვისდანი სიმინდის და ყურძნის აღე-
ბა, დაღაგება თავდება — ქალი და კაცი ვველა მუშაობს.

11. გიორგობითვე. სამთრის პირია; მამაკაცი „სამოფრად“ მი-
დის — იქ რჩება შუა ქრისტეშობამდე.

12. ქრისობითვე. სამთარია — დამწვარია.

ორბელის თემის სოფ. სუნხანურში — მტრონე სანიკიძე, გლეხის ქალი, კოლმეურნე, წერა-კითხვის უცოდინარი — 58 წლისა.
 ცაგერში: ელკია დავითის ასული ბენდუქიძე, წერა-კითხვის უცოდინარი, გლეხის ქალი, 49 წლისა.

რატული ხალხური ღერობები

1. ბარბალოზა (4 ლა.)

ღიბწველების თავი არის ბარბალოზა დღე. ბარბალოზას წინა დღეს დაუძახებენ „კლოვიარეს“, რომელიც იქნებოდა მომხველელი ახალწველიწადს — „საკლოვიაროდ“. კლოვიარეს ირჩევენ კარგი ხნით ადრე: თუ ის კარგი ფეხის გამოდგებოდა, დარჩებოდა ის სულ მკლოვიარეთ. ბარბალოზა დღეს, ოჯახის უფროსი ქალი ადგება ყველაზე ადრე, დაანთებს ცეცხლს და შემდეგ გავა გარეთ და საბძლიდან კალთით შინ შემოიტანს ბზეს, რომელსაც სახლში შემოსვლისთანავე ხელით მიაბნ-მოაბნებს „სოხანეში“ და თან იძახის: „ჩიე-ჩიე, ჩიე, ვარია და ყვინჩილე, ვარია და ყვინჩილე!“ — მხოლოდ ამის შემდეგ შეუძლიათ ადგომა დანარჩენ ოჯახის წევრებს; შემდეგ ყველანი დაიბანენ, სახლს დაგვიან — თან მიყრილ ბზესაც მიაგვიან და მერე კი სადილის სამზადისს შეუდგებიან. უნდა გამოეცხოთ უსათუოდ „სართვიანი“ (ე. ი. ლობიანები) პურები და ერთი „განატები“ — ისეც ლობიანი და ჯვარსახიანი. ამავე დღიას უსათუოდ უნდა მოვიდეს კლოვიარე; თუ შემთხვევით კლოვიარეს მოსვლამდე სხვა ვინმე მოვიდა, მაშინ, უკვე წესის თანახმად, კლოვიარეც ის უნდა იყოს და ამიტომაც ყველა ცდილობს ბარბალოზა დღეს უდრო დროზე, ე. ი. სადილობამდე არ მივიდნენ მერე ოჯახში. ეს კლოვიარე სასურველი იყო, რომ სადილად დარჩენილიყო ოჯახში. სადილის დროს უფროსი ქალი, შეიძლება კაციც, აიღებდა „განატებს“, ზედ ზედაშს, ერთ ჭიქა ღვინოს, დადგამდა და ცეცხლთან ახლოს წადმა შეატრიალებდა განატებს და შეილოცავდა: „ღმერთო, გაგვიმრავლე ჩვენი საქონელი, მოგვეცი კარგი წელიწადი“ — ღვინოს თვითონ მლოცველი დალევს; ამის შემდეგ შეუდგებოდნენ სადილობას და ამავე დროს გაანაწილებდნენ განატებსაც; განატების ჭამა შეუძლო აგრეთვე კლოვიარესაც. ეს დღე დიდ უქმედ ითვლებოდა — განსაკუთრებით ქალებისათვის, რომელნიც ამ დღეს ნემსს ხელში არ აიღებენ. ამ დღეს ოჯახიდან არაფერი გაიციმა.

მთხრობელი: კ ე ს ა რ ი ა ვ ო რ დ ე ზ ი ა ნ ი, 75 წ.

ს. ხვანჭკარა.

ლიბწველების დასაწყისად თავად ბარბალოზა ითვლებოდა. ბარბალოზის წინა დღეს დაუძახებდნენ კლოვიარეს, რომელიც მომწველელი ახალწელიწადს. კლოვიარეს ირჩევდნენ დიდი ხნით ადრე: თუ ის კარგი ფეხის გამოდგებოდა, ე. ი. ოჯახში აღამიანის, საქონლის მშვიდობა იქნებოდა ამ ხნის განმავლობაში, მაშინ ის, ძველი მკლოვიარე მუდამ სასურველი იყო, თუ არა და უნათუოდ უნდა გამოეცვალათ. ბარბალოზა დღეს — ძალიან ადრე, ისე რომ არაუადრეს ოჯახის უფროსი ქალი ადგებოდა, დაამთებდა ცეცხლს. შემდეგ გავიდოდა გარეთ და საბძლიდან კალთით უნდა შემოეტანა სახლში ბზე. შინ შემოსვლისთანავე კალთიდან ამოიღებდა ხელით ბზეს და მოაყრიდა „სოხანკში“ და თან იძახოდა: „ჩიე-ჩიე, ჩიე, ვარია და ჯინჩილე, ვარია და ჯინჩილე.“ ამის შემდეგ ჯეღა უნდა წამომდგარიყო ლოვიანიდან, დაიბანდნენ, სახლს მიახუფთავებდნენ და „სოხანკ“-ში მიყრიდნენ ბზესაც მიჰგვიდნენ. შემდეგ ამისა სადილის თადარიგს გასწევდნენ. უნდა გამოეცხათ „სართვიან“-ი (ლობიანი) პურები და ერთი „განატქები“ — ისეც ლობიანი, მხოლოდ ჯვარსახიანი. ამავე დღეს უნდა მოსულიყო კლოვიარე. თუ შემთხვევით კლოვიარეს სხვამ ვინმემ დაასწრო მოსვლა, მაშინ მკლოვიარეთ ეს შემთხვევით მოსული უნდა ყოფილიყო და ამიტომ ყოველთვის ცდილობდნენ ოჯახში ადრე არ მოსულიყვნენ და მკლოვიარესათვის მეტი დრო მიეცათ. მომწველელ მკლოვიარეს მიიპატივებდნენ სადილად. სადილის დროს, უფროსი ქალი ან კაცი აიღებდა განატქებს ხელში. მეორე ხელში ჭიქით ღვინო უნდა პქონოდა და ცეცხლთან ახლოს — კურიასთან — განატქებს წაღმა შეატრიალებდა და ამგვარად შეილოცავდა: „ღმერთო, გავვიმრავლე ჩემი საქონელი, მოგვეცი კარგი წელიწადი.“ ღვინოს თვითონ მლოცველი დალევდა, განატქებს კი სუფრაზე დასდებდა სართვიან პურებთან ერთად. შემდეგ დაჯდებოდნენ და სადილს მიირთმევდნენ, თან განატქებსაც ჯეღა ოჯახის წევრს უნაწილებდნენ და აგრეთვე აქვე მყოფ „კლოვიარე“-საც. ბარბალოზა დღე დიდი უქმი იყო, მაგრამ ჯეღაზე მეტად კი ქალები უქმობდნენ: ნემსის ხელში აღება ქალს ამ დღეს არ შეეძლო.

2. ხანტილოზა

ამ დღისათვის წინაღლით ეზადებიან: უნდა გაერჩიათ კაკალ-კაკალ „იფელი“-ს პური და საღამოს კი საცხებელში გაცხებულენ.

გათავებდნენ თუ არა ცეხვას, გაცეხვილ პურს გობში შეიძლება, მხოლოდ ისე რომ არ გაერკვათ, ამ დღეს არ შეიძლება, მხოლოდ საჭანტილე შხად უნდა ჰქონოდათ გობში, რომ მეორე დღეს მხოლოდ ჭანტილობას, გაერკვათ კიდევ და მოეხარშათ. ჭანტილობა დღეს კი, უფროსი ქალი ყველაზე ადრე აღგებოდა, შემოიტანდა გობს საჭანტილვით და შუა ცეცხლთან ამ გობიდან სამჯერ უნდა მიერკვა ისე, რომ ქატო ცეცხლში ჩაყრილიყო და კარგად მოჰკიდებოდა. ამის შემდეგ საჭანტილეს ვერცხვადუნ და ჩაადგამდენ ქვაბში და ცეცხლზე ჩამოჰკიდებდნენ. ქვაბი უფრო ხშირად თუჯისაა. როდესაც შეატყობდნენ, რომ პური კარგი მოხარშულია, მაშინ მოიტანდნენ ყოველგვარ თესლეულობას სამ-სამ კაკალს — სიმინდი, ლობიო, ცერცვი, ოსპი — და ყველა ამას ჩაყრიდნენ მოხარშულ ჭანტილაში. სანამ ჭანტილა სავსებით მოიშხადებოდა — შეიკმახებოდა, აქედან აიღებდნენ ერთ კოვზ ჭანტილას და მისცემდნენ ბავშვს, რომელიც წაიღებდა და ყველა ხილის ხეს, რაც კი მის ეხო-გარემოში იქნებოდა, წაუნვამდა. ამის შემდეგ ჭანტილას შეაზავებდნენ ნივჯით, ხახვით და მარილით. გამოხდიან ხეთს ნივჯიდან. ვახშობამდე ამის ჭამა არ შეიძლება. ვახშობისათვის უნდა გამოეცხოთ სამი „განატეხი“. განატეხები ნივჯსიანია. ჩამოქნიან ოთხ ჩხირ სანთელს, ჩაარჭობენ თითო-თითოდ განატეხში, მეოთხეს კი უფროსი ქალი ან კაცი ხელში დაიკავებს. განატეხები ანთებული სანთლით, ღვინო ჭიქით და ჭანტილა — ეს ყველა ჩაწყობილია გობში. მლოცველი ქალი ან კაცი ამ გობს ცეცხლთან ახლოს წაღმა შეატრიალებს სამჯერ და ამგვარად შეულოცავს: „ღმერთო, რამდენი კაკალი ეს არის, იმდენი სიკეთე მოგვეცი, იმდენი კოდი მოგვეცი, იმდენი თეთრი და ქონება და იმდენი კოდი ხვარბალი მოგვეცი“. ღოცვის შემდეგ ამ ოთხ ჩხირ ანთებულ სანთელს სახლის ოთხზე „ყურე“-ში მიაკრავს და სანამ არ დაიწვებიან, არ ჩაქრობენ. შემდეგ დაჯდებიან ვახშმად. ჭანტილას ჯამბში გადმოასხამენ, თუ ზეთი გამოხდილია, ჯამბში დაასხამენ და ისე შექცევნიან როგორც ჭანტილას, ისე განატეხებსაც. განატეხი სტუმრისაც კვშია.

3. შობა

ჭანტილობის მეორე დღეს არის შობა. ამ დღეს მამლის ყვილთან ერთად, უფროსი ქალი უნდა ამდგარიყო და ქათმები დაეჭირა: ერთი ყვინჩილა — საანგლოხო და მეორე — სულერთია ყვინჩილა იქნებოდა თუ ვარია, საოჯახო. ამ ორ ქათამს უფროსი ქალი შემოიყვანდა სახლში. საანგლოხო ყვინჩილას სახლში შემოსვლისას შემოაულებ-

და თავზე კაცებს და ბავშვებს — ბიჭებს და შერე კი ხარებს ცოცხალ
ფინჩილას რომ თავზე შემოავლებდა, როგორც კაცს, ისე ხარს, ამგე-
რად ეტყოდენ: „ანგელოზების ბარაზე მომირთმევია ეს ფინჩილა, თქვე-
ნი სამშვიდობოდ“ (თან ასახლებს კაცს ან ხარს); საოჯახო ქართულ
კი შემოავლებდენ ცეცხლთან ახლოს მიდგმულ „ხასაფურე“-ს და
„ცეცხლს — ასეთი შელოცვით: „ოჯახის სამშვიდობოდ მომირთმევია ეს
ქათამი“. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლებოდა ამ ქათმების დაკვლა.
ამასთან ერთად უნდა გამოეცხობთ ერთი განატეხი: ქონიანი ან ნიგ-
ეზიანი, ან არა და მარილიანი მაინც. ეს ქათმები უსათუოდ უნდა
შეეწვათ და მხოლოდ ამის შემდეგ შეილოცებოდენ, შემწვარი ქათმებით,
განატეხით და ზედაშით იმგვარადვე შეილოცებოდენ, როგორც ცოც-
ხალ ქათმებს რომ თავზე შემოავლებდენ კაცებს და ხარებს — ილოცე-
ბოდენ ისე. საანგელოზო ფინჩილას შეჭამდენ მხოლოდ კაცები და პა-
ტარა ბიჭები და საოჯახო ქათმის შეჭმა კი შეუძლიან ყველას — ქა-
ლებს, კაცებს; მხოლოდ საოჯახო ქათმის შიგნეულს ვერაფერ ვერ შე-
ჭამს, გარდა იმ ქალისა, რომელმაც ცოცხლად შემოავლო კაცებს თავზე;
განატეხსაც მხოლოდ ეს ქალი შეჭამდა და სხვას კი არ შეუძლო იმის
შეჭმა. ზემოხსენებული პროცესი უნდა მომხდარიყო ძალიან ადრე —
გათენებამდე. შემდეგ კი შეუდგებოდენ ხადილის საშხადისს: ხადილზე,
არც განატეხის გამოცხობა და არც ლოცვა წესად არ იყო.

4. შობის დედა

შობის მეორე დღე დიდი უქმია — არაფრის საქმიანობა ამ დღეს არ
შეიძლებოდა. განსაკუთრებით ეს დღე მიჩნეულია მშობიარე ქალი-
სათვის, რომ მას არაფერი გაუჭირდეს. ლოცვა და განატეხების გა-
მოცხობა წესად არ კქონიათ.

5. შობის ბავია

შობის მესამე დღეს უქმობენ, მხოლოდ „შობის დედა“-ს დღე მე-
ტად მიანჩნიათ. შობის ბავია დღე ღვთისმშობლის საპატრივკულო
დღეა. ლოცვა და განატეხების გამოცხობა არ იცოდენ.

6. კალანდობა

„კრიშობისთვე“ რომ დადგებოდა, საკალანდო დორს, ხულ ერთია,
ნეხვი იქნებოდა თუ ტახი, შეიფხანდენ სასუქად — საკალანდოდ. ამ
დღეს — კალანდობას — ერთი ოჯახის წევრი წავიდოდა ტყეში ხარე-

ბით და მოიტანდა საუბე მარხილს შუშით, შეშახე კი უნდა დაეფიქროს და წაეშობოდეს ბაძგარი. შუშით საუბე მარხილს დადგამდნენ და მისი წადმისკენ — აღმოსავლეთისაკენ, რომ პირი პქონდეს — და ამგვარად უნდა მდგარიყო ნათლილებამდე. კალანდა დღეს, საღამოს ოჯახის უფროსი კაცი გამოიფიქრებდა საკალანდო ღორს სასუქიდან; უპირველესად ყოვლისა, ამ ღორისათვის უნდა მოეზრუჯათ ყელში იმ ადგილას, სადაც დანას გაუსობდენ და შემდეგ კი დაკლავდენ. თბეს და შიგნულს როგორც კი მთლიანად გაასუფთავებდენ, გადაძალავდენ, ისე, რომ არავის შეეხებდა ნათლილებამდე. დანარჩენს, ნაწილს ხორცს მოხარშავდენ. გამოაცხობდენ ერთ საშუალო განატეხს, შიგნაურედვე საკალანდო ღორის ქონს — ეს განატეხი იქნება „ღორის სალოცვილი“. ამ განატეხს საფოთრით (ქათმის ფრთებია შეკონილი) დააჭრებდენ და თან შესძახებენ: „ნეი, ნეი, ტახი, ტახი; ნეი, ნეი, ტახი, ტახი“. „ღორის სალოცვილი“ განატეხს დაადებდენ თავზე უძვალო ხორცს, პატარა ნაკვერჩხალს და საწითელს და ვახშობამდე ბიჭს ან უფროს კაცს უნდა წაეღო საღორის კარებთან. უსათუოდ ერთი ჭიქა ღვინო უნდა პქონოდათ. საღორის კართან შეილოცებდა: „წმ. ბასილამ ამრავლოს, შენ ამრავლე ჩვენი ღორები“ და თან განატეხს და ხორცს მოსტებდენ; რამდენჯერაც მოსტებენ განატეხს, იმდენჯერვე უნდა ეთქვა: შენ ამრავლე ჩვენი ღორები. ხორცი უსათუოდ იქვე უნდა შეეჭამათ, განატეხის ნაწილი კი უნდა შინ მოეტანათ. ერთი ჭიქა ღვინო დაილეოდა საღორის კართან თუ ბიჭები — რამდენიმე იყო მაშინ — ყველა(ს), თუ არა და ერთი დალევდა. შინ რომ შემობრუნდებოდენ, კარებში შეიძახებდენ: „ლოცვა ღორისა“ — შინიდან გასძახებდენ: „ამრავლოს წმ. ბასილამ“ — და შევიდოდენ შინ; მხოლოდ ერთი ბიჭი სოხანეში ვაგორდებოდა და იტყოდა: ტახი, ტახი, ტახი. ვახშად საკალანდო ღორის ხორცს ჭამენ — მხოლოდ სხვას, არა ოჯახის წევრს არ აჭმევენ. უმრავლეს ოჯახებში, იმ დანას, რომლითაც საკალანდო ღორი დაიკლა, იხმარდენ მხოლოდ ამ ღორის ხორცს რომ ჭამენ მაშინ, მერე კი ამ დანას შეინახავდენ მეორე წლის კალანდამდე და მხოლოდ მაშინ იხმარდენ ისევ საკალანდო ღორის დაკვლაში და მის ხორცის ჭამაზე და კიდევ შეინახავდენ. ვახშმის ჭამის შემდეგ შეუდგებოდენ სახეალო, სამკლოვიაროს სამზადისს. უნდა გაეკეთებინათ ღვინის გვერგვი — გამოაცხობდენ ერთ დიდ განატეხს — ლობიან-ქონიანს. ამ განატეხს დასდებენ გვერგვზე ზედ ჯამით თაფლი, ვაშლი და თეთრი ფული; ამ ღამეზევე გამოაცხობენ ოჯახის სულის რაოდენობის მიხედვით სართვიანებს — ლობიანებს და ხმელა პურს. თუ იქნებოდა

ოჯახში 12 სული, უნდა გამოეცხოთ 12 ლობიანი და 12 ხმელა პური. ეს პურები შეინახებოდა მეორე დღისათვის. ვახშობობას რომ გაათავებენ და კაცები მილაგდებიან, ქალები მოხარშავენ ღორის ქსოვიან (ნაწილს), მოხარშულს წვრილ-წვრილად დასჭრიან, შეკახებენ მსხვერპლით, პიპილით, მიხაკ-დარიჩით და მარილით; შეკახმულ შიგნულს ჩაურევინ პურში და გამოაცხოებენ ერთ მოხრდილ განატქებს — ჯვარსახიან [ს]. ამას ეტყვიან: „სირის კული“-ს განატქები. ამ პროცესს კაცებს არ აქვებენ. „სირის კული“ რომ გამოიცხოება, ცეცხლში ჩააკევენ სანთელს, ზუდაშს ხელში აიდებს ქალი და კერასთან განატქებს წაღმა შეატრიბლებს და ამგვარად შეიღოჭება: „ღმერთო, მრავალი მოგვასწარი ეს დღე ოჯახის წევრებით“, და „სირის კული“-ს განატქები დაინაწილებოდა ოჯახის ქალთა რიცხვზე და ამავე დამეს შეიჭებოდა. კალანდა დამეს ყველა ოჯახის ქალები და გოგონებიც ჭრელ-ჭრელ კაბებს ჩაიცვამდენ, თვალ-წარბს შეიღებოდენ — ზოგი გაბმულად და ზოგი კარიანს (წარბები მთლიანად რომ შეიღებება, — ე. ი. წარბებშუა ადგილიც რომ შეიღება — ეს იქნება გაბმულად შეღებება, და როდესაც კი მხოლოდ წარბები შეიღებება — მაშინ იქნება კარიანი). ჭრელ კაბებში გამოწყობამ და წარბების შეღებვამ კალანდა დამეს ჭრელ-ჭრელი გოჭების გაზრდა იცისო.

7. ახალწელიწადი

სანამ ოჯახის წევრები წამოდგებოდნენ ამ დილას, მინამ უნდა ამდგარიყო ოჯახის შინაური „კლოვიარე“. კლოვიარედ ქალი იქნებოდა თუ კაცი სულ ერთი იყო, ოღონ კარგად დაცდილი უნდა ყოფილიყო: უკეთესი, უკეთილესი. მკლოვიარე აიდებდა ხელში სამკლოვიარო გვერგვს, რომელზედაც ერთი განატქები იყო დადებული, განატქებზე თაფლი ან შაქარი, ვაშლი, თეთრი ფული და ანთებული სანთელი და მეორე ხელში კი დოქით ღვინო. ყველა ამაებით მკლოვიარე გაჟა კარში, შემდგ ისევ შემობრუნდება და კარებში გარედან შემოსძახებს: „კარი რკინისა!“ — შიგნიდან დაიძახებენ: „არა მეუფისა“ — ამგვარად ორჯერ დაიძახებენ, მესამედ კი მკლოვიარე რომ იტყვის — „კარი რკინისა“, შიგნიდან შეკითხებიან: რა მოგატქს? — პასუხად მიიღებენ: „კაცის მშვიდობა, ოქრო და ვერცხლი, თვალმარგალიტი, ღვთისა და ბატონის წყალობა, საქონლის სიმრავლე“. შემოდის სახლში და თან აგრძელებს ლოცვას: „შემოვდგი ფენი, გწყალობდეთ ღმერთი, ბევრი ახალწელიწადი გავითენდეთ მშვიდობით.“ სამკლოვიარო გვერგვს, დოქს ღვინით მიიტანს ყველა ოჯახის წევრთან — მიუშკლევებს, თან დალოცავს — მრავ-

ვალი ახალწელიწადი გაუითენდაო — ეტყვის; ოჯახის წევრები ტკბილედ უღობას ცოტ-ცოტას მიირთმევენ. ღვინიან დოქს ხელს უსაფრთხოდ განატეხსაც ხელში აიღებენ, მხოლოდ არ გასტეხენ — ასე ჩემოველიძე მკლოვიარე ყველას და მერე წავა ბოსელში და საქონელს მოუკლევს. სამკლოვიარო განატეხი შეინახებოდა ნათლილებამდე. ახალწელიწად დღეს ოჯახიდან არავინ არ მიდიოდა, არც ვინმე მოდიოდა. საღამოს კი, ვახშმად უნდა გამოეცხოთ ერთი მოზრდილი განატეხი — ლობიანი, უნდა გაკვეთებიათ იმდენი წვადი, მხოლოდ გულღვიძლის, რამდენიც სული იყო ოჯახში, განატეხი, წვადები, წინაღებს გამოცხვარი, სულადობის მიხედვით, ლობიანი და ხმელა პურები შეილოცებოდა ვახშმის დროს, აქავე, ამ ერთი განატეხით ევნახის ბარობაზე შეილოცებოდა, მეორე — საპურე ყანის ბარობაზე და მესამე — ცარიც ყანის — კარგი ნიშნადი მოსულიყოსო. ამის შემდეგ მხოლოდ დაჯდებოდენ ვახშმად და ულოცავენ ერთიმეორეს ახალწელიწადს.

8. შახილავნა

ახალწლის მეორე დღეს ეძახიან ფეხიდაწნას. ყოველ ოჯახს ამ დღისათვის ყავს „კლოვიარე“ — გარეშე. იმას წინდაწინ ეტყოდენ: შენ ხვალ უნდა მოხვიდო; შეიძლება მას არ სურს კლოვიარობა, მაშინ კიდევ სხვას ეტყვიან, მხოლოდ იმას, ვისაც კარგი თვალით უყურებენ, ე. ი. ოჯახის ერთგულად მიაჩნიათ. დილას, სანამ კლოვიარე არ მოვა ოჯახში — ჭამად არ დაჯდებიან. გარეშე მკლოვიარე მოვიდოდა თუ არა, მას წინ მიუ(ტე)გებდენ გვერგვს და დოქით ღვინოს. იმსაც უნდა მოეტანა ერთი განატეხი — ყველიანი ან ქონიანი, რომელსაც გულზე ზემოდან წასმული ექნებოდა თაფლი ან შაქარი და ერთი ბოთლი ღვინო. შემოსდგამდა თუ არა მკლოვიარე სახლში ფეხს — დაიძახებდა: „აქ მშვიდობა, გწყალობდეთ ღმერთი, ბვერი ახალწელიწადი მოგსწრებოდეთ მშვიდობით“. თავის მოტანილს — განატეხს და ღვინოს — გადასცემდა იმას, ვისაც გვერგვი ვევა ხელში, მერე დანარჩენ ოჯახის წევრებს ჩამოივლიდა და მოუშკლავდა. სანამ სუფრაზე მიუსხდებოდენ, მანამ ოჯახის ღვინით ყველას ხელები უნდა დაეძანათ და მერე კი დაჯდებოდენ სადილად. ძველად საკალანდო ღორის ხორცს არავის არ აჭმევდენ, მკლოვიარესათვის სხვა ხორცი ჰქონდათ, ეხლა კი ყველას აჭმევენ. ძალიან საჭიროდ მიაჩნდათ მკლოვიარის დათრობა: თუ ის „მოთავებული“ წავიდა შინ, მაშინ ეს იმის ნიშანი იყო, რომ ამ წელს საქონელი მუდამ მაძღარი იქნებაო. მოთავებული, ე. ი. ძალიან მთვრალი უნდა ყოფილიყო მკლოვიარე, რომ ამ დღის წესი არ დაეურღვია,

რადგან მისი სიმთვრალე საქონლის მამძრობასთან იყო დაკავშირებული. წახვლისას მკლოვიარეს ატანდნენ ბამბას ან ყაჭს, ანდა უბრალოდ ძაფს, თუ ყაჭი არ იქნებოდა; ძაფის გადაცემისას უწყვეტად რამდენი ბეწვი ეს არის, იმდენი თეთრი და ქონება შეეძლებოდა ამის გარდა, თუ ოდნავ შემღებული იყო ოჯახი, ვუღივც უნდა ქაჯე-ბინათ მკლოვიარესათვის. ამჟვე დღეს გადავიდოდნენ ხოლმე ერთი ოჯახიდან მეორე ოჯახში და ულოცავდნენ ერთმეორეს ახალწელიწადს, მხოლოდ ამ დამეს ოჯახის გარეშე დარჩენა არ შეიძლებოდა — უნათყოფ საქონელი დაიკარგებოთ.

9. ნათლილუბის მარხვა და უქმი

ნათლილუბის წინა დღეს დიდი უქმი იყო, თან დიდმარხვა იყო. ამ დღეს ყველა ცდილობდა ხსნილი ან „შერეული“ არ შეეჭამა. ლოცვა ან განატეხის გამოცხობა არ იცოდნენ.

10. ნათლილუბა

ამ დღეს ჩიტის აზურამდე უნდა ამდგარიყო ოჯახის უფროსი კაცი, გამოეღო ამ დღისათვის შენახული საკალანდო ღორის თავი, გაეწმინდა, გაერეჯა და ჩაედგა ქვაბში შოსახარშავად. დედაკაცი გამოაცხობდა ერთ ქონიან განატეხს. როგორც ყველა ეს შხად იქნებოდა, უფროსი კაცი ჩააწყობდა ღორის თავს, განატეხს, კანაფს და ხარის გვერდის ძეაღს გობში, თან წაიღებდა ცარიელ დოქს და წავიდოდა მარანში, დაგოზილ ღვინიან ჭურს თავს ახდიდა; ამ გობს ჭურის თავზე წაღმა შეატრიალებდა და შეილოცავდა: „ღმერთო, მივეცი სიწმინდე, ბარაქა ჩვენ ჭურს“. იქვე მოთლიდა ორჯერ ღორის თავს და განატეხს. შემსჭამდა, ღვინოსაც დალევდა ჭურის თავზე, კანაფს რამდენჯერმე წაუნვაღმა ხარის გვერდს და იტყოდა: ასე გასწმინდე ჩვენი ჭურ-მარანი ყოველგვარ უწმინდურობისაგან; მერე დოქს ღვინით გაავსებდა და შინ შემოიტანდა. ქალის მისვლა ჭურის თავზე არ შეიძლებოდა. ეს პროცესი უნდა დასრულებულიყო მზის ამოსვლამდე. შემდეგ წირვასე წავიდოდნენ. იქედან უნდა მოეტანათ ნაკურთხი წყალი; ამ წყლით სახლს მოასხურებდნენ, დანარჩენში კი მოხელდნენ ნაცარ-ტუტას — გაცრილს და კოკორიებად დააწყობდნენ გასახმობად. ამ კოკორიებს საჭიროების დროს წყალში დააღობდნენ და მკლოვინეს მოასხურებდნენ, თუ გაუჭირდებოდა მეძავე ქალს დააღვინებდნენ კიდევ. ნათლილუბის

ყოკორიებს, ჩაღბობილს წყალში, ხმარობენ კიდევ მონადეების საწინა-
აღმდეგოდ: შიასხურებენ და კიდევაც დააღვეინებენ ავადმყოფს. ამ
დღეს ოჯახს შეიძლება ისეთი ვინმე ესტუმროს, რომელიც წყნად უწუ-
წნული იყო, იმას განსაკუთრებით დაპატივებდენ და უსმინდნენ! უსმინა
მოთავებული, ე. ი. ძალიან მთვრალი გშეშვათ.

11. მისარობა

ეს დღე ითვლებოდა მეტწილად ქალების უქმედ: არც კურვა, არც
რთვა ამ დღეს არ შეიძლებოდა. დილას არავითარი ლოცვა არ იცოდენ.
მხოლოდ საღამოს იწყებოდა ამ დღის შესაფერი რიტუალი. დაკლავდენ
ყვინჩილას — უხათუოდ წითელს. ეს იქნებოდა „სავაჟო ყვინჩილა“.
გადმოშვების სიტყვით, ეს სავაჟო ყვინჩილას დაკვლა ამ საღამოს ძვე-
ლიდან მომდინარეობს: სახადის, ყოველგვარ ხენისაგან თავის და-
სარიდებლად შეუწირავთ ყვინჩილას დაკვლა. მისარობა საღამოს.
წითელი ყვინჩილა რომ ოჯახში არ ყოფილიყო ამ დღისათვის, უხა-
თუოდ უნდა ეყიდნათ. საღამოს ჯამს, ოჯახის უფროსი ქალი ამ წითელ
ყვინჩილას — ცოცხალს — შემოაქვდა თავზე ყველას: ოჯახის წევრს
ვაჟს — უფროსს და უმცროსს. თავზე შემოვლების დროს ასე შეულო-
ცავდა: „მოგვირთმეცია ეს ყვინჩილა და განატეხი; თავი თავის მაგიე-
რი, ტანი ტანის მაგიერი, ფეხი ფეხის მაგიერი, უმიზეზოდ გადაძირ-
ჩინე“. შემდეგ ამისა, გამოაცხობდა სამ პატარა განატეხს, ქონიანს ან
ყველიანს. ყვინჩილაც დაიკვლებოდა და უხათუოდ უნდა შეეწვათ, მხო-
ლოდ თავ-ფეხი კი უნდა მოეხარშათ. ჩამოქნიდენ სანთელს — სამს,
ანთებულ სანთელს დაასობდენ განატეხზე, ზედვე დასდებდენ ყვინ-
ჩილას თავ-ფეხს, ჭიქით ღვინოს და იგივე უფროსი ქალი, რომელმაც
ცოცხალი ყვინჩილა შემოაქვლო თავზე ვაჟებს და კაცებს, უხლაც
შემოაქვდნენ ამათვე და თან ასე შეულოცავს: „გთხოვთ ანგელოზებს
სამშვიდობოდ, ყველაფერი სახადის ბარობაზე მოგვირთმეცია — გა-
ნატეხი და ზედაში; დავგიფარე ჯამისაგან და ყველა სახადისაგან —
გებეწეწებით ანგელოზებს“. ამ პატარა განატეხებს, ყვინჩილას თავფეხს
და შიგნულს მაშინვე შეშვამდა ის, ვინც თავზე შემოაქვდა, და-
ნარჩენს იმის შეჭმა არ შეეძლო; ტანის ხორცის შეჭმა კი ყველას
შეეძლო.

მისარობა ყრველთვის უნდა ყოფილიყო შაბათს. ამ დღიდან დაწ-
ყებული მეორე შაბათამდე იყო ბოსლობის ჯირე. ამავე დამეს გამოაც-
ხობდენ ორ. ძალიან პატარა კოკორებს. ერთ მთელ კვერცხს და ორ კო-

კორის უფროსი ქალი თვალეზზე წაღმა წამოისობს და იტყვის: „შეიძლება შორე სიწითლე, კლირწი, ხლირჩი, დაგვიფარე ფურჩხისაგან, შეიწინე ჩვენი თვალეზისაგან.“ ამის შემდეგ ორ კოკორიას შორს გადასვრის და აღამიანს რომ არ შეეჭამა ისე და თან გააყოლებს: „გააყოლებს თვალეზისაგან სსეულება ამასაო.“

12. ბოსლობა

ბოსლობა — შაბათი დღე. ეს დღე ქალებისათვის იყო მეტი უქმი — არც კურვა, არც ქსოვა არ შეიძლებოდა. მამაკაცი კი, თუ დიდი თოვლი არ იყო, შეშას მოიტანდა და სხვა საოჯახო საქმეს გააკეთებდა. ამ დღეს უფროსი ქალები საღამომდი თმობდენ — ჭადს არ გამოაცხობდენ — საქონლის სახადის საწინააღმდეგოდ და ხარებს კისრები არ გაუფუჭდებათო. საღამოს კი, ძველად, დაკლავდენ გოჭს — საბოსლობოს. გამოაცხობდენ სართვიან პურებს — ლობიანებს, ერთ ლობიან განატეხს — ჯვარსახიანს; განატეხზე ჩაასობდენ ანთებულ სანთელს, ზედვე გოჭის ბეჭი, ჭიქით ღვინო — ეს ყველაფერი გობზე უნდა დაედვათ და უფროსი ოჯახის კაცი წაიღებდა ამ გობს ბოსელში და თავზე შემოავლებდა ყველა საქონელს: ხარს, ძროხას, ხბოს და ამგვარად შეუღოცავდა: „საქონლის ანგელოზო, ააშორე ჩვენ საქონელს ყველაფერი გაჭივრება, სახადი და ნადირი — ამ ბარაზე მოგვიერთმეცია სანთელი და განატეხი“. ბოსელშივე გატეხს განატეხს — ცოტას შემჭამს, ღვინოს დაღვს — დანარჩენს კი შინ შემოიტანს და ვახშმად დაჯდებიან.

13. ძალი პარასკევი (ძალის პარასკევი)

მარიამების შორე დღეს — პარასკევს — ეძახიან ძალის პარასკევს. განსაკუთრებული უქმია ქალებისათვის — ნემსის ხელში აღება არ შეიძლებოდა ამ დღეს. საღამოს გამოაცხობდენ სართვიან — ლობიან — პურებს, ერთ განატეხს — ხელდასმულს, რომელიც ქონიანი ანდა ლობიანი უნდა ყოფილიყო. ეს განატეხი, ჭიქით ღვინო და ანთებული სანთელი უნდა წაედო უფროს კაცს საღორის კართან ვახშმობის დროს. იქ, საღორის კართან, განატეხს წაღმა შეატრიალებდა და შეუღოცავდა: „წმ. ბასილის ძალო და მადლო, გამოითავნე გოჭ-ქათამი, ააშორე ჭირი და სახადი, მის ბარობაზე არ მოვიშალო განატეხი და ზედამი“. ამ განატეხს შეიტანდა სახლში და დაჯდებოდენ ვახშმად. ვარეშე აღამიანს ამ განატეხს არ აჭმევდენ.

ამ დღეს, შაბათს, ყველა ოჯახში ხდებოდა საკურთხეობის წესდები. იყო, ახალი მიცვალებული ყავდათ თუ ძველი, ამ დღეს ყველა სუფრას „წოდგამდა“. დაიკვლებოდა ქათამი, სასურველი იყო დედალი, მოხარშავდნენ შაშხს, უსათუოდ ერთი კვერციხი უნდა ყოფილიყო, მხოლოდ თუ მიცვალებული ახალი მკვდარია, მაშინ კვერციხი ორი უნდა ყოფილიყო; გამოაცხობდნენ სართვიან — ლობიან პურებს, შვიდს — სულის პურს, შუაში სამ თითდასმულს. სანთელი ანთებული, ყველი, ერთი ბოთლი ღვინო, სულის პურები, სართვიანები, დედალი, შაშხი — ეს ყველაფერი სუფრაზე აღაჯია (თუ მიცვალებული ძველი მკვდარია, მაშინ ეს ყველაფერი მიაქვთ საფლაფზე). სუფრაზე დალაგებული საწოლავე კარგა ხანს დგას, ირგვლივ სინაშეა, შორიახლოს დგანან ოჯახის წევრები, რამდენიმე ხნის შემდეგ სუფრასთან პირველად მივა მცხოველი — დიასახლისი, ის ღვინოს თავს წაუქცევს, ყველაფერს ხელს მოჰკიდებს — შეატრიალებს, „ღმერთო, სარგებელი ქენი“ — იტყვის და განზე გავა; შემდეგ სუფრასთან მივლენ უფროს-უმცროსობით და ამგვარადვე მოიქცევიან. ყველა რომ თავს წაუქცევს, მერმე დიასახლისი სუფრას შეატრიალებს, საწოლავეს იქეთ-აქეთ განალაგებს და მხოლოდ შემდეგ მიუჯდებიან სუფრას და სადილად დაჯდებიან. საფლაფზე რომ უკურთხებენ ახალ მიცვალებულს, იმ საწოლავეს იქ მყოფ ჭირისუფალს გაუნაწილებენ და ცოტა კი შინ უნდა მიეტანათ.

15. ალხვი ღაზრწახა

ამ დღეს განსაკუთრებული წესები არ იციან, მხოლოდ სადილად და ვახშმად მოხარშავენ ხორცს და გამოაცხობენ პურებს.

16. თეთრი ორშაბათი

თეთრ ორშაბათ დღეს, ძალიან ადრე, უფროსი ქალი ადგებოდა, გამოაცხობდა ერთ დიდ ყველიან განატებს, ჩამოქნიდა სანთელს და განატებსზე ჩაახობდა, ღრმა თევ[შ]ს წყლით გაავსებდა და ყველა ამაკებით ბოსელში შვეილოდა. განატებსზე ანთებული სანთლით და წყლით სავსე თევშს ძროხების თავზე შემოაველებდა და ამგვარად

შეულოცავდა: „წმ. იოანის ძალო და მადლო! მიეცი კაი ძუძუ-მკერდი, კაი გამთაუნება, ააშორე ჭირი და გაჭირვება, მიეცი კარგი ნოდავი“! წყალს, რომელიც თუფში ესხა, მიასხამდა ძროხას ტუაშრ (მკერდის მკერდში). ანთებულ სანთელს იქვე, ჭურზე დატოვებდა, განაგებდა შინ შემოიტანდნ და ყველა ქალებს დაურიგებდნ. შემდეგ კი, ამ დღეებში სადილ-ვახშმად უფრო ხშირად ყველს შტამდნ.

17. კილმარობა

კილმარობა, ერთის აზრით, ყველიერის შაბათს არის, მეორის აზრით კი, სამ კვირკობისთვის. ეს დღე უქმი არ არის, მხოლოდ ვენახის „ბარობაზე“ შეწირული ჰქონიათ — ოჯახის უფროსი კაცის ვენახში შესვლა, რომელიც ღერწის ძირში შეინახავდა რკინას, ამას ეძახდნ „ვენახის დარკინვა“. ვენახის დარკინვა საჭიროდ, მიანდით იმისათვის, რომ მტკვანი საღი ყოფილიყო. განატყვის გამოცხობა და შელოცვა არ იცოდნ ამ დღეს.

18. ვენახის დარკინვა

ეს დღე კვირაა და ამიტომ უქმობდნ. სადილ-ვახშმად განსაკუთრებულად უნდა ყოფილიყო ყველი, კვერცხი ბლომად; ყველიანების გამოცხობაც იცოდნ ამ დღისათვის. დილიდანვე იწყებოდა ჯამ-ჭურჭლის „დაკასკასება“ — დაკრიალება (გობ-ჯამი, ქვაბ-ჭურჭელს დაკასკასებდით), რომ შერეული არ ყოფილიყო, ე. ი. ხორცის არა დარჩენილიყო რა. ვახშმობის შემდეგ უფროსი ქალი შეაგროვებდა ხუფრის ნამცეცებს და ჩაყრიდა კვერცხის დანჭეჭში [ნაჭუჭში], რომელსაც, დამინების დროს, თვითონვე თავქვეშ ამოიღებდა.

19. შავი ორშაბათი

შავ ორშაბათ დილას, უფროსი ქალი, როგორც კი აღგებოდა, მაშინვე აიღებდა მის თავქვეშ შენახულ კვერცხის, დანჭეჭში ხუფრის ნამცეცებს და ყველა ბავშვებს — გოგო-ბიჭებს და ყველა უკვირ-გვინოს ფეხქვეშ გამოუხეამდა — „დაგრილი“ ჭარ გაუნდებო (ფუხის გულის ტკივილია). ამ დღეს ქალები ხელს არ მოჰკიდებდნ საკერავს, საქსოვს; კაცები თუ ამ დღეს მთაში წავიდოდნ, ნაჯახისათვის ან წალღისათვის პირი უნდა შეეხვიათ ჩერთ, მთაზე ახელისას კი

რკინას პირს გაუნსიძენ; შინ კი ნაჯახის ხმარება არ შეიძლებოდა, ამ დღისათვის რკინეული სულ დამალული იყო და ამის სამსახურს წინადლით გასწვდენ ხოლმე. ამდღეს რკინეულის ხმარება შეწყვიტული იყო საქონლის ნადირისაგან დასაცავად. ამავდღეს იცოდენ სახლ-კარის დასუფთავება. საღამოს კი მოხელდენ პურს, გამოაცხობდენ „ბეწვის განატეხს“ — მარილიანს, საშუალო ზომისას, ხელდასმულს; ვახშობის დროისთვის კაცები გარეთ უნდა გასულიყვნენ და უფროსი აქალი კი აიღებდა ბეწვის განატეხს და კედის ძაფს; მივიდოდა ბუჯერთან, განატეხს ბუჯერში ჩასდებდა და ძაფს კი ერთი ხელით მეორე ხელის თითზე დაახვევდა და ასე შეულოცავდა: „ღმერთო, შენ ააშორე ჩემი ნამზადი უწმინდურობისაგან, ბეწვეულობისაგან, ნურაფერ კაცს ნუ შეახვედრებ ჩემ ნამზადში უწმინდურობას და ბეწვს“. ამ ძაფს ჯველა ოჯახის ქალი, ე. პ. ის, ვისაც საჭმლის დამზადება და გამოცხობა შეეძლო, ვველა დაიხვევდა თითზე და ამგვარადვე შეულოცავდა; ლოცვის შემდეგ კი ამ ძაფს ცეცხლში-ჩააგდებდენ და თან იტყოდენ: „ასე დაწვი თუ რამე უწმინდურობა, ან ბეწვი იქნეს ჩემ ნამზადში“-ო; განატეხს კი ჯველა დამსწრე და შემლოცველი ქალი შეკამდა.

ბეწვის განატეხის გარდა, კიდევ უნდა გამოეცხობოთ „ჭიკვივას“ განატეხი, ესეც მარილიანი უნდა ყოფილიყო. ქალები რომ ბუჯერთან ბეწვის ლოცვას გაათავებდენ, კაცები სახლში შემოვიდოდენ და თითოეული მათგანი მოსტეხდა ჭიკვივას განატეხის პატარა ნაწილს, ჩააწებდა ღვინოში, შეულოცავდა: „ჭიკვივას და მის ვაჟინას შოუნდოს“. „მის ვაჟინას შოუნდოს“ — თქმის დროს ის გარეთ ვადმს და ლუკმას შორს აგდებს. თითოეულმა სამ-სამჯერ უნდა მოსტეხოს განატეხს და სამჯერვე „ვაჟინას შოუნდოს“ თქმის დროს გარეთ განსროლოს. შავ ორშაბათიდან იწყებოდა თმობა; ცოტა მოუფროსო თუ ვინმე იქნებოდა, სულ თმობდა, უმცროსებსაც ათმვეინებდენ — კარგი გულიყური ექნებოთ.

20. თმობობა

შავი ორშაბათიდან დაწყებული შაბათამდე უძახდენ ნების კვირეს ან თვდობობის კვირეს. ამ ერთი კვირის განმავლობაში სულ თმობდენ — შაბათს საზიარებლად ეშხადებოდენ. თუ ოჯახში ერთი ან

ორი წლის მიცვალებული იყო, მაშინ მოხარშავდნენ „ხეარბალ“-ს, შეიზავებდნენ თაფლით ან (ხ) [შ] აქრით — შეიძლება ორივე ერთად ექნათ; ამ ხეარბალს წაიღებდნენ და მიცვალბულის საფლაგზე დახეხებდნენ ხებდნენ, შემდეგ კი კოვზით დაურიგებდნენ მოზიარეებს. სულს მხოლოდ მიცვალბული თუ ვინმეს ყავდა, მაგ., ერთი თვის ან ორი კვირის, იმის ჭირის უფალს უნდა მოეშადებინა სულის პური — შვიდი, ერთი განატეხი მარილიანი ანტიგვიანი, ორი ლავაში, ერთი ბოთლი ღვინო და ყველა ამას საფლაგზე რომ დააკურთხებდა, შემდეგ დაურიგებდნენ ცოტაცოტას ყველა მოზიარეებს. საღამოს, სახლში რომ მოვიდოდნენ, ეახშმის საშხადისს შეუღვებოდნენ. უნდა გამოეცხოთ სამი დიდი განატეხი — ნიგვიანი: ერთი — „მამულის განატეხი“ — ყურძნის მტკვნის მსგავსი, შუაში ჯვარსახიანი, მეორე — „კალო და კვერის“ განატეხი, ამ განატეხს ზვიდან პურის უღელს — რამდენი უღელი ხარი პუჟდათ, იმდენი პურის უღელი უნდა გაკეთებინათ და ამდენივე ტაბიკი; ეს ყველა კალო-კვერის განატეხზე დაიდებოდა. მესამე განატეხი — „საცეხველი“-ს იქნებოდა, ზედ გაკეთებდნენ პურის ცომიდან ხელკავებს, რამდენი ქალი იქნებოდა ოჯახში, იმდენი ხელ-კავი უნდა ყოფილიყო; ამ სამივე განატეხებს, ლიტრით ღვინო, ნაკვერჩხალზე ჩაქმეული ხანთელი, ჭიქა ღვინით, ერთი დიდი კოროლი — ამას ყველას უფროსი კაცი წაიღებდა ჯერ მამულში (ვენახში), იქ ლერწის ძირში შეულოცავდა: „ღმერთო, მიეცი კარგი ტკვანი, კარგი ნოღავი, კაი მოსვლა, ააშორე კოხი და ყოლიფერი ცუდი საქმე“. კოროლს ჩამოაცობენ ხარდანზე და ჭიქით ღვინოს მიახსამენ ლერწის ძირში; მამულიდან უფროსი კაცი მოდის კალოზე, აქ, შუაგულ კალოზე, აავსებს ღვინით ჭიქას და ყველა შემოჩამოთელილ განატეხებით შეილოცებს: „ღმერთო, მიეცი კაი ძალა, კაი ღონე ჩვენ ხარებს; ბვერი პური გაგვალწიე ამ კალოზე“ — ღვინოს ჭიქიდან დაასხამს შუა კალოში; შემდეგ მივა საცეხველთან, იქაც შეულოცავს: „ღმერთო, რაც მივიტანოთ ამ საცეხველთან — წყალივით გაგვაცხვიო“. იქაც ჭიქიდან ღვინოს ჩაასხამდა საცეხველში; შემდეგ ამ სამი განატეხს და ნარჩენ ღვინოს ლიტრაში შეინახებდნენ ბედელში; მეორე დღეს ამ განატეხებს მამაკაცები შეჭამდნენ — მხოლოდ ნავიორგვინი კაცები, უვიორგვინო კაცები კი ვერ შეჭამდნენ. მამულის განატეხს ქალი არ შეჭამდა, რადგან ქალს რომ „გახეთქილი“ აქვს, ასე გახეთქილი გამოვა მტკვანიო; კალო-კვერის განატეხი არ ეჭმეოდა ქალს იმიტომ, რომ კვერით „ნაწყლი“ ექნებაო ქალს; აგრეთვე საცეხველის განატეხს ვერ შეჭამდნენ ქალები, რადგან საცეხველისებური „ნაწყლი“ ექნებათ ქალებსაო. ერთი სიტყვით, სამი

განატეხი და ლიტრაში დარჩენილი ღვინო დაიღვება მხოლოდ მამაკაცების ცეცხლის მიერ, ისეც ნავიროგვინე [ი] მამაკაცებისა.

21. 9 მარტი

ეს დღე უქმი არ იყო. მხოლოდ წესად ჰქონდათ ამ დღეს, საღამოს, კაცები უნდა გასულიყვნენ მამულში და ცხრა „საწიკარი“ ლერწი უნდა გადაეწეინათ. ლერწის გადაწევენას რომ გაათავებდნ და შინ დაბრუნდებოდნ, სახლში უნდა დახვდნოდნ ცხრა კულა ღვინო და ერთი განატეხი ნივგზიანი, ნაკვერჩხალში ჩაკმეული სანთელი; ამ ერთი განატეხით შეილოცებდნ: „ღმერთო, გაახარე ჩვენი ნაწეენი ლერწი, არ მოგიშალოთ განატეხი და ცხრა კულა ღვინო.“ ამის შემდეგ დაჯდებიან ვახშმად, ამ განატეხს ეს კაცები შეჭამდნ და უნდა დაეღიათ ცხრა კულა ღვინო. ეს დღე მამულის ბარობაზეაო.

22. ხარება. (25 მარტი)

ეს დღე უქმეა. ზოგიერთ ოჯახებში იცოდნ ამ დღისათვის განატეხის გამოცხობა. „ვინც ხარებას არ იხაროს, მან აღდგომას არ იხაროს“-ო.

23. ბზობა

ეს დღე დიდ უქმედ მიიჩნდათ. კვლესიაში რომ წავიდოდნ, იქედან უნდა მოეტანათ ბზა; შინ ამ ბზას თავზე შემოივლებდნ და მერე ცეცხლში ჩაყრიდნ — თუ ბზა ცეცხლის ალში წადმა დატრიადლება ორჯერ ან სამჯერ, მაშინ კარგი წელიწადი იქნებაო, და თუ უკუდმა დატრიადლა, მაშინ კი ცუდი წელი იქნებოდაო.

24. დიდი ოთხშაბათი

ოთხშაბათ დღეს მხოლოდ სადილობამდე შეიძლებოდა მუშაობა, ისეც უფრო მამულში, ე. ი. ვენახში, ნასადილვეს კი მუშაობა არ შეიძლებოდა, რადგან ნამუშევარი შუაზე გაიყოფაო. სხვა წესი ამ დღეს არ იცოდნ.

დილას, ძალიან ადრე ადგებოდა უფროსი ქალი, უბრაოდ მოტანილი რამდენიმე ტოტ ასკილს და შწარე ბლის ტოტებსაც; ჯერ შუა კაღოზე ჩაარჭობდა ასკილს და ზედვე ჯვარედინად შწარე ბლის ტოტს გაუკეთებდა; ამგვარადვე მოიქცეოდა მამულში, ბოსტანში, მხოლოდ ასკილის ტოტები ჯვარედინად უნდა გაკეთებია კარებში; იქვე, მხოლოდ გარეთ, უნდა მდგარიყო ნაუბარი წყალი — უბრად მოტანილი. ოჯახის წევრები დილას რომ ადგებოდენ, გარეთ გამოსვლისას უსათუოდ უბრად ასკილის ქვეშ უნდა გამძვრალიყონ; იქვე, ნაუბარ წყალთან იქნებოდა უფროსი ქალი, რომელმაც უბრად წყალიც მოიტანა და ასკილის ტოტებიც. ეს ქალი ოჯახის წევრებს ნაუბარ წყალს გადაასხურებდა და მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლებოდა ლაპარაკი. ამ დღესვე უფროსი ქალი შეუდგებოდა ნათვალვეი წამლის დამზადებას: მოამზადებდა „მეხთ გული“-ს (ტყვიას ჰგავს-ო), სხვადასხვა ბალახულს, რომელიც ორი კვირით ადრე მოტანილი აქვს და შენახული; ეს ბალახული ცხრან გვარის არის: „ორჯამო“, „ქრისტევექვია“, „პირბეწვა“ და სხვა. ამით გარდა კიდევ ტყვია, ანუ „მეხის გული“ — ამას ყველას ერთად შეახაყებს და უბრად შეულოცავს. შელოცვას რომ გაათავებს, გამოკურავს ნაჭერში — მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამ დღეს ვინმეს — საქონელს ან ადამიანს — დასჭირდა, თუ არა და ეს ნათვალვეი წამალი შეჭურავი, მაგრამ შელოცვილი შენახული აქვს. ეს ლოცვა ასეთია: „შვეილოცავ თვალისასა, წითელი თვალისასა, შავი თვალისასა, თეთრი თვალისასა; გასკდა წითელი კლდე, გამოვიდა წითელი კაცი, მას გამოყვა წითელი ცხენი, წითელი ლაგამ-უნავერი; გადავაკრავ ქვას წითელ გველსაო, ისე სკდება, ისე გჯება (რასაც შეაბამ) იმის ავი თვალით შემხვდავი; მიმიცემია რიონი სასმელად, რივი ქვა სატყვერად, თვალში ნაცარი, გულში ლახვარი, სამი კოდი ნაცარი თვალს აყრია, სამი მუჭი მახათი გულს ასვია; მიმიცემია ღვლე-ღულე სავალათო, რივი ქვა სატყვერათო, თვალში ნაცარი, გულში ლახვარი, დასწყველოს სამოცმა თავარანგელოზმა მისი ავი თვალით შემხვდავი“. თუ ნათვალვეი დასჭირდა ადამიანს, ან საქონელს, მაშინ ამ შენახულ წამალს ქალი ჭინჭში გამოკურავს და შეაბამს ნათვალვეით ავადმყოფს, მხოლოდ ეს უნდა მოხდეს ორშაბათ ან ხუთშაბათ დღეს; შებმის დროსაც ლოცვა იგივეა, რაც შეშხადების დროს. ამ დღეს, სიმინდი რომ დათვს არ შეეჭამა, კაცი წაიღებდა მთაში მაკრატელს და უბრად ქვის ქვეშ შემოდებდა, ეს მაკრატელი ქვის ქვეშ უნდა ყოფილიყო სიმინდის

მოჭრამდე — ასე შეეკვრის პირი დათესო. დიდ ხუთშაბათ დღეს, თუ
ქალი (მუზობლის ან სტუმარი ქალი) მოვიდოდა, ან ეზოში დაიძახებდა
ეს ცუდად მიაჩნდათ — დათვი შევვიჭამს ყანასათ და ამიტომ ამ დღეს
ქალი სხვის ეზოში არ დაიძახებდაო; და თუ კაცი შემოვიდნოდა
ეზოში, ან დაიძახა — ეს კარგია, დათვი ვერაფერს ვერ დაჭვავსო.

26. წითელი პარასკვი

წითელ პარასკევს არ უქმობდენ არც ქალები, არც კაცები, მხო-
ლოდ კაცებს ამ დღეს ხარის დასობა არ შეეძლოთ. ამჟებ დღეს
უსათუოდ ღვინოს გადაიღებდენ ხოლმე სხვა ჭურბში.

27. აღდგომის შაბათი

ამ დღეს არ უქმობდენ — ძალიან ბევრი საკერავი იკერებოდა. ამ
დღეს მხოლოდ მუშაობა შხის გადახრამდე გრძელდებოდა. თუ ვინმეს
ახალი შეკდარი ყოლებოდა, იმის ჭირისუფალს უნდა დაეშადადებინა
ჩამოსარივი: ცხვარი, გოჭი, ინდოური, ქათამი, შვიდი სულის პური —
ყველიანი, ერთი კოდი პურის ლავაში და ერთი დორა ღვინო; ამას
ყველას მოაშადაებდა მეორე დღის ცისკარისათვის, რომ საფლავზე
კურთხა მღვდელს და შემდეგ დაერივა იქ მყოფთათვის; ვისაც კი
ახალი მიცვალებული არ ჰყავდა, ის ორი დღის მარაგს აშადაებდა:
საადღგომოს და საგორგოთოს. დაკლავენ შაბათს დიდ-ნასუქ სა-
ადღგომო დორს, გამოაცხობდენ პურებს, შეაშადაებდენ ინდოურს შა-
ბათ ღამეს სახვალისთ, გამოაცხობდენ „საოჯახო“ განატებს — ყვე-
ლიანს ან ქონიანს.

28. აღდგომა

დილას ყველა ადრინად ეშადაებიან ცისკარზე წასასვლელად; ახა-
ლი მიცვალებულის პატრონი თავის „ჩამოსარივით“ მიდის თავისი
მიცვალებულის საფლავზე და იქვე, სუფრაზე აწყობს სანოვავებს; გა-
თავდება თუ არა ცისკარი, მღვდელი ჩამოივლის ყველა სუფრას, აკურ-
თხებს და შემდეგ ჭირისუფალი თავის სანოვავიდან ურიგებს ცოტ-
ცოტას ყველაფერს იქ მყოფთ. ოჯახში კი, სანამ სადილად დაჯდებოდენ,
უფროსი ქალი ა [ი] ღებდა საოჯახო განატებს [შესაწირავი ნამცხვარი]
(ანთებული სანთელი კედელზე უნდა ყოფილიყო მიკრული), ჭიქით ღვი-
ნოს და განატებს ხელში დაიკავენდა, წაღმა შეატრიალებდა და ამკვა-

რად შეილოცებოდა: „აღდგომის ძალო და მადლო, კაი წელიწადი დაგვიყენე, ბევრი აღდგომა მოახწარი ყველა ჩვენიანსაო“¹. წითელი კვერცხი სუფრაზე ელავა — ოთხი ან ხუთი თითოზე. ამავე დღეს მკვრივ ოჯახიდან გავიდოდნენ მინდორზე, ოჯახიდან გაიტანდნენ ხორცს, პურს, კვერცხებს, ღვინოს. აქვე მოვიდოდნენ სხვა ოჯახებიდან თავთავის მარაგით და მინდორზე ერთად ქეიფობდნენ და თამაშობდნენ. ვისაც საკურთხი ქონდა ეკლესიაზე, დაკურთხვის შემდეგ მღვდელს მისცემდნენ მის წილს: ერთ ნათალ ხორცს, ორ სულის პურს, ერთ ლავაშს და ნახევარ ბოთლ ღვინოს, დანარჩენ სასაოჯახეს კი შინ მოიტანდნენ. ამ დღეს სულ წითელ-წითელი კვერცხები ჰქონდათ, როგორც საკურთხად, ისე ოჯახში.

29. გორგოთობა

აღდგომის მეორე დღეს გორგოთობაა. ამ დღეს ყოველ ოჯახში ცხვებოდა ერთი განატეხი — ყველიანი ან ქონიანი. განატეხს, ერთ ბოთლ ღვინოს და სანთელს წაიდებდა ოჯახიდან უფროსი კაცი საგორგოთოზე. საგორგოთო არის ს. ჟოშხაში — მომადლო ადგილი, სადაც რამდენიმე ცაცხვის ხეებია; ერთ ცაცხვის ხეზე ამოჭრილია ხელოვნურად სახატე და შიგ ჩასმულია ხატი, რომელსაც საგორგოთო ხატს ეძახიან. აი, ამ ხატთან მოდიოდნენ ადგილობრივი მცხოვრებნი განატეხით, ერთ [ი] ბოთლ [ი] ღვინით და სანთლით. ამ დღესვე, თუ ვინმეს შეწირული ჰქონდა ავადმყოფობის საწინააღმდეგოთ, მოდიოდნენ და მოჰყავდათ ცოცხალი ცხვარი, რომელსაც ცოცხლად შეწირვის შემდეგ საგორგოთოს ეზოში გაუშვებდნენ. განსაკუთრებით მოდიოდნენ ამ სოფლიდან გათხოვილი ქალიშვილები და მოჰქონდათ განატეხი, ღვინო თითო ბოთლი და სანთელი, რომლითაც ცაცხვის ძირში შეილოცებოდნენ: „საგორგოთოს ძალო და მადლო, კარგად მამყოფე, ნურაფერს მატკენ — შენ ბარაზე სანთელი და განატეხი მომირთმევია“. ამ სოფლის ქალიშვილები თავის მოტანილ განატეხს თვითონ არ შეშვამდნენ — იქვე ხალხს დაურიგებდნენ. ამავე სოფლის ოჯახებიდან რომ კაცები მიდიოდნენ საგორგოთოზე, განატეხის შელოცვის შემდეგ, თვითონვე შეშვამდა ამ განატეხს. შინ წამოვიდოდა, თან წამოიყვანდა თავის სახლის შვილს ან ქალიშვილს, რომელნიც სხვა სოფლებიდან იქნებოდნენ მოსულნი. გორგოთობა დღეს, ამ სოფელში იკრიბებოდნენ აქედან

¹ ეს განატეხი დანაწილდებოდა და ყველა ოჯახის წევრს უნდა შეეჭამა ხატილობა-ღა.

წასული გათხოვილი ქალები და მათი შვილები, რომელთაც უმთავრესად შეწირული ჰქონდათ საგორგოთო განატეხი.

30. აშკინს ლოცვა

გორგოთობის მესამე დღეს — ოთხშაბათს — „პური ლოცვა“-ს დღეა. უქმი არ არის — მუშაობა შეუძლო როგორც კაცს, ისე ქალს, მხოლოდ ხალამოს გამოაცხობდნენ თავ-თავიანთ ოჯახებში თითო განატეხს — ქონიანს ან ყველიანს. ამ განატეხს და ერთ ბოთლ ღვინოს ოჯახიდან უფროსი ქალი, შეიძლება ორიც წასულიყო, წაიდებდა თავიანთ პურის ყანაში და იქ, პურში ჩაჯდებოდა, განატეხს წაღმა შეატრიალებდა და ამგვარად შეილოცებოდა: „ღმერთო, კაი თავი მიეცი, კაი მოსვლა მიეცი, სიხარულით მოგვახმარე ჩვენი ხარისა და კაცის ნამუშევარი, გოუმარჯვე და კარგად მოგვასწარი ამის მოწყვა“ ამ ლოცვის შემდეგ, ყველა ამ სოფლის ქალები, რომლებ(ი)ც [ც]. თავ-თავის ოჯახებიდან იყვნენ „პური ლოცვაზე“ წამოსული, ერთად შეიკრიბებოდნენ და ერთად დაჯდებოდნენ. აქ ისენი ერთიმეორეს შესთავაზებდნენ ღვინოს, მიუჯითხავდნენ ერთიმეორეს და ადღვრებულბდნენ. კაცი ამათთან ვერ მოვიდოდა და ამ განატეხსაც ვერ შეშჳამდა.

31. დიდი სამღვთოობა

„პური ლოცვი“-ს მეორე დღეს — ხუთშაბათს — დიდი სამღვთოობაა. ამ დღისათვის ხვანჭკარაში ყოველი ოჯახი ერთი-ორი კვირით ადრე ემზადება. ჰქონდა თუ არ ჰქონდა, ამ დღისათვის პური, საკლავი და ღვინო უსათუოდ უნდა მოემარაგებინა. საკლავი იქნებოდა ან ცხვარი, ან თბა, ან ხბო; ზოგიერთი ძროხასაც დაკლავდა. ორი დღით ადრე გამოაცხობდნენ პურს. ხუთშაბათ დილას, ადრე უფროსი ქალი გამოაცხობდა ორ მოდიდო განატეხს, ქონიანს ან ყველიანს; ერთი განატეხი იქნებოდა „საოჯახო“, მეორე კი სამღვთო. საოჯახო განატეხით დილაზე უფროსი კაცი მოილოცებდა: „ღმერთო, კაი წელიწადი დაგვიყუენე, კაი მოსავალი მოგვეცი: პურით, ღვინით“. ამ განატეხს ყველა ოჯახის წევრი შეშჳამდა; მეორე განატეხი — სამღვთო; ამავე დილას, აღრიანად, მეორე კაცი, რომელიც ერთი თვით შეშჳადებული, ე. ი. სუფთა, დაწმენდილი უნდა ყოფილიყო: ქალთან ერთი თვით ადრე უნდა შეეწვეიტა კავშირი, ოჯახიც „წმინდა“ უნდა ყოფი-

ლიყო, ეს დაწმენდილი კაცი დილაადრიანად წაიღებდა ერთ განატეხს — სამღვთოს, ერთ ბოთლ ღვინოს და სანთელს და მიიტანდა სამღვთოზე. ხვანჭკარის თავზე კლდეა, რომელზეც სამღვთო კლდის ქვეშეა დახიან; ამ კლდეში გამოკვეთილიაო ნამგალი და ჯვარი; გადმოცემით, ეს ნამგალი იმდენად წმინდა იყო, რომ თვალს ვერ უსწორებდნო. თუ მიმსვლელს ჯვარი ხელზე გაჯვარადინებული დახვებოდა, ეს კარგი წლის მომასწავებელი იყო და თუკი დამხობილი იქნებოდაო, მაშინ ძალიან ცუდი წელიწადი დადგებოდაო. ამ სამღვთო კლდეს ქალი ვერ გაკვარებოდაო. კლდეზე შესული მლოცველი თავის შესაწირავს — განატეხს — წაღმა შეატრიალებს და შეილოცავს: ღმერთო, ძალო და მადლო! კაი წელიწადი დაგვიყენე, გთხოვთ გამჩენო“. შელოცვის შემდეგ ის ქვეოდ მოდის; კლდის ძირში დგას პატარა კვლესია, სადაც იკრიბებოდა თავის შესაწირით — საკლაავით, პურიით და ღვინით, მთელი ხვანჭკარა და სამღვთოს ბარობაზე შეწირული ვისაც ჰქონდა, ის. საკლაავი — ხბო, ცხვარი, თხა, ანადა ძროხა — ეს სულ იქ უნდა დაეკლათ; ზოგს კი ემართა ცოცხალის შეწირვა და იქვე გაშვება. ზოგიერთი, უფრო ხშირად, რაიმე დიდი ავადმყოფობის დროს შესთხოვდა: ღმერთო, მომარჩინე და სამღვთოობას უსხვას შემოგწირავო. ეს უსხვა ხუთშაბათ დღეს, დილაადრიანად უნდა მოეყვანა სამღვთო კლდის ძირში — კვლესიასთან, სადაც პატარა ტყე იყო და იქვე უნდა გაეშვათ; იმას კაცი ხელს ვერ ახლებდა და იყო თავმინებებული. დასაკლავ შესაწირს — ძროხას, ცხვარს, ხბოს, ანადა თხას — დაკლავდნ სამღვთო კვლესიის ეზოში, იქვე მოხარშავდნ და ყველა მკვლურში ულუფ-ულუფა დაურიგებდნ; იქვე ჯდებოდნ და საღამომდი იყო ქვიფი, რომელშიდაც მონაწილეობას ღებულობდნ ხვანჭკარლების მოყვრები და სახლიშვილები.

32. ახალკვირი

აღდგომის მომდევნო კვირას ეძახიან ახალკვირს. დიდ უძმედ მიიჩნევათ. სადილობისათვის უნდა გამოეცხოთ ერთი განატეხი — ქონიანი ან ყველიანი, ნაკვერჩხალში სანთელს ჩააკმედნ და უფროსი კაცი ან ქალი აიღებდა ამ განატეხს, წაღმა შეატრიალებდა და ამგვარად შეილოცებოდა: „ღმერთო! კაი მონავკარი მოგვეცი, კაი წელიწადი მოგვეცი“. ამ განატეხს სადილის დროს ყველა ოჯახის წევრი შეშტამდა.

დიდი სამღვთოობის სწორს, ხუთშაბათს, პატარა სამღვთოობის იყო. ამ დღისათვის წინა დღით ემზადებოდნენ ხვანჭკარლები. საკლავოდ უფრო მიღებული იყო ცხვარი პური, ღვინით და საკლავით. ხვანჭკარლები ოთხშაბათ საღამოს წავიდოდნენ და ღამეს სამღვთო კლდის ძირში, ველსიის ეზოში გაათვედნენ. თან ოჯახიდან ყველას წადებული ჰქონდა თითო განატეხი. ხედავით, სანთლით და განატეხით ხუთშაბათს, დილაადრიანად ერთი კაცი, ისეც წმინდად თავშენახული, ზვიღდა სამღვთოს კლდეზე და, იქ შეილოცებოდა; შულოცვის შემდეგ ისეც ბრუნდებოდა ძირს, საღაც მთელი სოფელი — ხვანჭკარა ველსიის ეზოში თემად დაჯდებოდა. ამ დღეს წვეულება არ იყო: არც სახლიშვილი, არც მონათესავეს არ პატივობდნენ. თუ ვინმეს უსხვა ყავდა შესაწირი და, დიდ სამღვთოობას ვერ მოახერხა, პატარა სამღვთოობას შეიძლებოდა მოეცინა და შეეწირა. სამღვთო კლდის პირდაპირ, რიონგაღმა სოფელია — ბარეული. ამ სოფლის თავზე კიდევ სამღვთოა; აი, ამ ბარეულის სამღვთოში იცოდა ხვანჭკარის სამღვთომ — ნამკალმა და ჯვარმა — გასვლა, ხშირად, ღამ-ღამე სინათლე სჩანდაო, ამბობენ; ეს ხვანჭკარის სამღვთო ესტუმრა ბარეულის სამღვთოსო.

34. ელიობა

ს. ყოშხაში ელიობა განსაკუთრებული დღე იყო. მაღალ გორაკზე ცაცხვებია, რომლებიც შეუვალი იყვნენ: პატარა ფინხის აღება იქედან არ შეიძლებოდა, წინააღმდეგ შემთხვევაში რაიმე უბედურება თავს დაატყდებოდაო. ელიობა დღისათვის ეს სოფელი ორი კვირით ადრე ემზადებოდა: რაც არ უნდა ღარიბი ოჯახი ყოფილიყო, ერთი ბათმანი პური მაინც უნდა ეშოვა (1/2 ფუთი), ღონიერი ოჯახი კი ორ კოდსაც (4 ფუთი) მოიპარავებდა. საკლავად ხბო ან ცხვარი, ღორი, ინდოური უსათუოდ უნდა ყოფილიყო. რამდენიმე ოჯახი ძროხასაც დაკლავდა და შერე მოსავლით გაისტუმრებდნენ ძროხის პატრონს. ელიობა დღისათვის თითოეული ოჯახი მოიწვევდა მოყვრებს — ქალიშვილებს, ძახლებს. ყოველგვარი სამზადისი კვირადღეს დამთავრდებოდა. პურს გამოაცხობდნენ, ღორს დაკლავდნენ, ინდოურს ჩაახაცხვებდნენ და თუკი ცხვარი ყავდათ დასაკლავი, ის უსათუოდ ორშაბათს — ელიობა დილას უნდა დაკლათ. ამ დილას ოჯახში, ადრევე უფროსი ქალი გამოაცხობდა ორ განატეხს: საელიოს და საო-

ჯახოს — ყველიანს ან ქონიანს. საელიო განატეხს, სანთელს და ერთ ბოთლ ღვინოს უფროსი კაცი წაიდებდა საელიოზე; აქვე იყრიდეს თავს სხვა „მოგანატეხები“, ე. ი. თვითოეულ ოჯახიდან განატეხების მომტანნი; ცაცხვის ძირში თვითოეული მათგანი განატეხის დაშლას და ანთებულ სანთელს წაღმა შეატრიალებდა და შეილოცებოდა: „წმ. ელიობის ძალო და მადლო! შვიდობის წელიწადი მოგვეცი, კაი მოსავალი მოგვიტანე, კარგად გვაყოფე, მშვიდობით მოგვახმარე წინოუნდელი [წლკვანდელი] ხარისა და კაცის ნამუშავარი“. სანთელს ცაცხვს მიაკრავდენ და შემდეგ ყველა „მოგანატეხები“ ერთად დაუდებოდენ ცაცხვის ძირში, თავ-თავის განატეხს თვითონვე შეშტამდენ. მხოლოდ ღვინოს კი ერთმანეთს დააღვინებდენ და შემდეგ კი შინ წავიდოდენ. საოჯახო განატეხი კი სადილობის დაწვებამდე შეილოცებოდა იგივე ღოცვით, რაც საელიოზე და შემდეგ სადილად დაუდებოდენ. დღეს თითოეულ ოჯახში დიდი ქეიფით მოყვრები, სახლიშვილები, მძახლები იკრიბებიან (მოწვევით) ოჯახებში. ერთ [ი] ოჯახიდან მეორე ოჯახებში გადაიყვანენ სტუმრებს. მძახლები, წესისამებრ, ხალამოს შინ უნდა წასულიყვნენ, მხოლოდ სიძე-ქალიშვილები კი ხშირად ოთხშაბათამდეც რჩებოდენ ხოლმე.

35. ბიორგოზა (23 აპრილი)

ეს დღე უქმეა. სოფელში დღეობა არ იცოდენ. დილას, ადრე ოჯახში გამოაცხობდენ ერთ განატეხს — ქონიანს ან ყველიანს, ჩამოქნიდენ ორ ჩხირ სანთელს; ამ განატეხით და ზედაშად ერთ ბოთლ ღვინით და სანთლით წაუიდოდა ოჯახის კაცი მთაზე, ჯვარ-ვაკეზე; აქ, ერთ ადგილას დგას ერთი ხე-წიფელა, შიგ ჩასმულია რკინის ჯვარი, იქვე ახლოს იდგა წმ. გიორგის სახელობის პატარა კვლესია, ფაქუმის წმ. გიორგით წოდებული; განატეხს, ერთ ჩხირ სანთელს და ღვინოს მიიტანდენ კვლესიაში, [და] ამგვარად შეილოცავდენ: „დიდებული წმ. გიორგი! მშვიდობიანი წელიწადი მოგვეცი, კაი მოსავალი მოგვეცი“. ანთებულ სანთელს კვლესიაშივე დატოვებდენ, მხოლოდ მეორე სანთელს კი დაუმთებდენ ჯვარს, რომელიც ხეში იყო ჩასმული. განატეხი და ღვინო კვლესიის ეზოში შეიჭმებოდა და დაიღვროდა კიდევ. ეს წესი ყველა ოჯახს კვალებოდა; მხოლოდ ამათ გარდა, აქ მოდიოდენ კიდევ წმ. გიორგის მიერ „ფთილდასხმულნი“, ე. ი. ვისაც შეწირული ჰქონდა ავადყოფობის ბარობაზე წმ. გიორგის მისართმევი შესაწირი. „ფთილის დასხმა“ შემდეგნაირად ხდება: აიღებენ

ერთ საინს — წყლიანს, თითისტარზე შემოახვევენ ბაშბის ფთილას, იმას ქვემოდ დაუჯრიხავენ ბოლოებს — ეს ერთი ფთილა მქნება „საგორგო“ და ასევე მცირე ფთილას შემოახვევენ — ეს იქნება „საგორგო-თო“, მესამე ფთილა — „საელიო“ და სხვ. ეს სამი ფთილა თითის ტარზე შემოხვეულია და ქაღს საინის ზემოთ უჭირავს; თუ წმ. გიორგის შესთხოვს: „წმ. გიორგი, შენი მუხლის ჭირიმე, თუ ჩემს აუადმყოფს რაიმეს შესთხოვ(ს) — ან სანთელს, ან შესაწირს — გაგვაგებინე“ — მაშინ დაგრებილ ბოლოს გაანძრვს და თუ დაგრებილი ძაფი თავში გაიხსნება და გადმოვარდება, ეს იმის ნიშანია, რომ წმ. გიორგიმ „გამოუჭრა“ ფთილაო. ამგვარად მოიქცევიან დანარჩენებზედაც, თუ რომელიმე ამ სამთაგანში საგორგოთო, საელიო და საგიორგო ფთილა არ ჩამოვარდა. თუ ხატიდან არ არის აუადმყოფი, მაშინ რაც უნდა იყოს, არ გამოუჭრის ფთილას. აი, ასეთი „ფთილდასხმულნი“ მოდიან ფაქუშის წმ. გიორგის კლესიაში, როგორც გიორგობა დღეს, ისე ჩვეულებრივ დღეს, როდესაც კი მიმართავენ „ფთილა“-ს და ხატი გამოუჭრის.

36. კოხინჯრობა

ეს დღე კოხის „ბარობაზე“ დიდ უქმედ ითვლება. დილას გამოაცხობდენ ერთ განატეხს — ქონიანს ან ყველიანს, შეიძლება კვერცხიანიც ყოფილიყო. აანთებდენ სანთელს, ხელში დაიკავებდენ განატეხს და ზედაშს — სანთელს — კედელზე მიაკრავდენ და ამგვარად შეილოცებოდენ: „კოხინჯრობის ძალო და მად [ლ]ო! ააშორე ჩვენს მამულს კოხი, მიეცი კაი მოსვლა ხარისა და კაცის ნამუშევარს“. სანთელი კედელზე უნდა ჩამქრალიყო. ამ განატეხს ოჯახის ყველა წვერი შესჭამდა. ამ დღეს თემობა სცოდნიათ ს. ლაბიჭინას, სადაც მთავარანგელოზის სახელობის ეკლესიაა; თუ ვინმეს შეწირული ჰქონდა ან „ფთილდასხმულნი“ იყვნენ ლაბიჭინას მთავარანგელოზის მიერ, ამ დღეს მიდიოდენ თავის შესაწირით ამ ეკლესიაზე; თან მიჰქონდათ სანთელი, განატეხი და ზოგს კი — ფულიც.

37. კოხინარობა

ეს დღე უქმა — კიდევ კოხის საწინააღმდეგო დღედ ითვლება; კაციც და ქალიც უქმობენ.

ეს დღე უქმეა, მხოლოდ განატების გამოცხობა და ცოდენ.

39. ხვამლოზა

ეს დღე სახადის „ბარობაზე“-ა უქმი. დილას უნდა გამოეცხოთ ერთი განატები — ქონიანი; ზედაში, ნაკვერჩხალში ჩაკმული სანთელი და განატები მიქქონდათ სახეამლიო ნიგოზს [ხვამლოზისათვის განკუთვნილი კაკლის ხე] ქვეშ და იქ შეილოცავდნენ: „ღმერთო, მოგვეცი შშვიდობიანი წელიწადი, ავეაშორე სახადი, სნება, ხველა.“ ამ განატებს შემოიტანდნენ შინ და ჯველა ოჯახის წვერი შეშკამდა. ხვამლოზის სახელობის ნიგოზი თითქმის ჯველა ოჯახს ედგა. ამ ნიგვზის ნაყოფს ხვამლოზამდე არ შეშკამდნენ — მხოლოდ ლოცვის შემდეგ შეიძლებოდა ამ ნიგვზის მოხმარება. ამ დღეს იციან და სავალდებულო იყო კიდევაც სუფრის წადგმა (მომზადება); მოხმარდნენ ღორის ხორცს, პურტყვისხორცს (საქონლის ხორცს), უნდა დაკვლიათ ქათამი, კვერცხი სავალდებულო იყო, შეიძღვ სულის პური. ამ დღეს სუფრაზე ცოტ-ცოტა ჯველანაირი საჭმელი უნდა ყოფილიყო.

40. ახტრკალოზის დაურწყვა

ეს დღე უქმი არ არის. მხოლოდ საღამოს დაიურწყებდნენ და ვახშმად განსაკუთრებული უნდა ყოფილიყო: ჩაადგამდნენ შაშხს, ჯველ [ა] იხმარდნენ და შემდეგ კი გახსნილებამდე არ შეიძლებოდა ჭამა სახსნილისი.

41. ოვანოზა (ღომის ლოცვა)

ეს დღე უქმი არ არის. დილას გამოაცხობდნენ ჩიტის გამოხატულების განატებს, შიგ არაფერს ჩაურთავდნენ. „ღომის სალოც“ განატებს უფროსი ქალი ამგვარად შეულოცავდა: „შენ ააშორე ჩვენ ღომს ჩიტისაგან შეჭმა, მიეცი კაი თაველი და კაი გამოხვლა“. ამ განატებს არავინ შეშკამდა — მხოლოდ მლოცველი ქალი წაიღებდა და დღეში გადაავლებდა, თან ასე შესძახებდა: „რავარც მე ეს არ შეჭკამო, ისე ჩემი ღომი ჩიტს ნუ შეჭკამოს“-ო.

ეს დღე უქმიანია. მხოლოდ ღოცვა და განატების გამოცხობა არ იცოდნენ. სადილისათვის სახსნილს გაიკეთებდნენ და არა მხოლოდ მათ, არამედ სართვიანებს — ქონიანი-ლობიანი, შაშხს მოხარშავდნენ. ამ დღეს იტყოდნენ: სადილობამდე პეტ [რ] ე, ნასადილვეს — კვირიკეო.

43. პირველი ჭაბუკობა

კვირიკობისთვის პირველ ორშაბათს იქნებოდა პირველი ჭაბუკობა. უქმი არ იყო ამ დღეს, მხოლოდ წესი იყო — უნდა დაეკლათ მამალი და გამოეცხოთ სართვიანები და ერთი განატები. განატებს შუულოცავდა ჭაბუკობის ბარბაზე და სანთელს ცეცხლში ჩააკმევდა უფროსი კაცი კალოზე, თან უნდა წაეღო მამლის შიგნეული და თავ-ფეხი. ეს დღე ხვავისა და კალოს ბარაზე არის მიჩნეული.

44. მეორე ჭაბუკობა

პირველ ჭაბუკობის სწორს — ორშაბათს — მეორე ჭაბუკობაა. უქმი არ იყო. უნდა გამოეცხოთ სართვიანები — ცერცვიანები და ახალი ქათამი დაეკლათ. ღოცვა არ იცოდნენ.

45. მესამე ჭაბუკობა

მეორე ჭაბუკობის სწორს — ორშაბათს — იქნებოდა მესამე ჭაბუკობა. არ უქმობდნენ; თუ შემთხვევით პირველ ჭაბუკობაზე მამალი ვერ დაიკლა, მაშინ საუბლდებულო იყო მესამე ჭაბუკობაზე დაეკლა და განატებიც მაშინ გამოეცხო. აგრეთვე კალოზე მესამე ჭაბუკობა დღეს ელოცა.

46. წიგნიანობა (20 კვირა.)

ეს დღე დიდ უქმედ ითვლებოდა. ამ დღისათვის წინდაწინ უნდა ყვიდნათ ხარი — საწიფეთელიო. ეს ხარი მთელი სოფლის სახელით უნდა ყვიდნათ, ისე, რომ შემოდგომის მოსავლიდან მისი საფასური გადაეხადათ. წიფეთელიობა დღეს, დილას ადრე, ოჯახიდან თითო კაცი ვაჟი იღო და დაესწრებოდა ჯვარცმის კლესიის ეზოში ხარის

დაკლას. რქებზე აუნთებდენ სანთლებს, შუბლს მოურჯავენ; წაღმარ
შეატრიალებენ და ასე შეულოცავენ: „წიფეთელიის ძალო, დუღუღუღუღ
ლო, კაი წელიწადი, მშვიდობიანი ყოფნა მოგვეცი“. ხატის დაკრძალვას
ხორცს მკომურზე გაანაწილებენ და თავ-თავის სახლში წაიღებდენ.
კლესიის ეზოში დაჯდომა და ჭამა-სმა არ იცოდენ ამ დღეს. ტყავი
უნდა გაეყიდნათ და ხარის ფასად წაადგებოდათ. ოჯახში გამოაცხო-
დენ ერთ განატეხს, სანთელს დაანთებდენ და ზედაშით ხელში უფროსი
კაცი ან ქალი შეილოცებდა: „წმ. წიფეთელიის ძალო და მადლო, შენ
გვიშველე, აგვაშორე ცუდი და გაჭირება, კარგი წელიწადი დაგვი-
ყენე.“ ხარის ხორცს სადილად მოხარშავდენ და განატეხთან ერთად
შეჭამდენ.

47. მარიობის დაურწყება

მარიობის დაურწყება დღეს უკმობდენ. უნდა მოეხარშათ შაშ-
ხი, ქათამი, გამოეცხოთ ცერცვიანი სართვიანები და ერთი განატეხი —
ჟელიანი ან ქონიანი. ამ განატეხით მშვიდობის ბარობაზე კაი წე-
ლიწად(ი)ს შეილოცავდენ. ამ დღიდან დაიმარხვებდენ და სახსნილოს
არ შემჭამდენ მარიამობამდე.

48. ფერიცვალობა (ნ აპონიტი)

ფერიცვალობა დღეს არ უკმობდენ, არც ლოცვა იცოდენ ამ დღეს.
ამ დღეს ქალები და ბავშვები მიდიოდენ მაცხლის მოსატანად. მაყ-
ვალს გასწურავდენ ხაცურში, შეაზავებდენ მარილით, ნივრით, კვლია-
ვით (მცენარე ძირა) და ხახვით — ამ საწებელს პურს მიაჭმევდენ.
ეს ფერიცვალობა დღეს ქალების საჭმელი იყო. ამ წლის მომაკვდაუს
ფერიცვალობა დღეს შეატყობდენ: უხათუოდ დღეს ფერი ეცვლებოდა.

49. მარიობა

ეს დღე დიდი უქმეა. დილას ადრე გამოიცხობოდა ერთი განა-
ტეხი — ჟელიანი ან ქონიანი, ცეცხლში ჩააჭმევდენ სანთელს; განა-
ტეხით და ზედაშით ხელში ოჯახის უფროსი ქალი შეილოცებოდა:
„მარიობის ძალო და მადლო, მოგვეცი მშვიდობა, მოგვახწარი გაიხი
მარიობა“, განატეხს ოჯახის ჟელა წვერი შემჭამდა. სადილისათვის
უნდა მომზადებული ყოფილიყო საკურთხი: ძეგლი თუ ახალი მკვდარი

კვლევით, მაინც ყველას ამ დღეს სუფრა უნდა წაეღვათ. გამო-
ხობდენ შვიდ სულის პურს — ყველიანს ან ქონიანს, მოხარული
შაშხს, ქათამს, უსათუოდ უნდა ყოფილიყო ერთი ან ორი კვერცხი,
სამი ღაფაში და სუფრაზე ერთი ჩირი — ანთებული სანთელი, თუ
ახალი მიცვალებული ჰყავდათ, ცხვარი უნდა დაეკლათ, პურიც მკეტი
უნდა ჰქონოდათ და მღვდელსაც უნდა კურთხა.

50. იკნაჲ ნათლიანის კართა

ეს დღე დიდი უქმე იყო და მარხვა, მხოლოდ ლოცვა და განატე-
ხის გამოცხობა არ იცოდენ.

51. ლთიმოზღოვა

ეს დღე დიდ უქმედ იყო მინსული. დილას ადრე, სანამ საკურთხს
მოამზადებენ, მანამ გამოაცხობენ ერთ საოჯახო განატეხს და ერთს
საკურთხად. განატეხით და ზედაშით შეალოცებდენ დილასვე: „დღეის
ღვთისშობლის ძალო და მადლო, სასაკურთხეს ნურაფერს გაგვიხდი,
შვიდობის წელიწადი დაგვიყენო.“ ამ განატეხს დილასვე შესჭამდენ
და შერე შეუდგებოდენ საკურთხის დამზადებას. თუ ოჯახში ახალი
მიცვალებული იყო, ცხვარი უნდა დაეკლათ, თუ არა და ცოტ-ცოტა
მაინც ყველაფერი: შვიდი სულის პური, ერთი განატეხი, ერთი ან ორი
კვერცხი, შაშხი, ქათამი, ღაფაში სამი ან ხუთი, ყოველგვარი ხილი:
ყურძენი, ფელამუში, ტარო და სხვ. დაკურთხვის შემდეგ, სუფრას
ამლიან, ხელახლა დააღაგებენ და სადილად დაჯდებიან.

52. ჰვართამაღოვა

ეს დღე დიდი უქმია. დილას გამოაცხობდენ ერთ განატეხს, ზედა-
შით და ანთებულ სანთლით შეალოცებდენ: „ჯვართამაღლობის ძალო
და მადლო, კაი წელიწადი მოგვეცი, შვიდობით გვაშეიფე“-ო.

53. სულის შაბათი

ღვინობისთვის დამღვს, შაბათს იცოდენ სულის შაბათი. უნდა
გამოეცხოთ ორი განატეხი, ერთი საოჯახო, ერთი სულისათვის (სუ-
ლის პური ისე არ გამოიცხობოდა, რომ მასთან ერთად განატეხიც
არ ყოფილიყო); შვიდი სულის პური, შაშხი, ყველი, კვერცხი, ქათამი,

ხილულობა, ერთი ბოთლი ღვინო, ღაგაში ორი. სუფრის წაღება
 სადილისათვის იცინ. საზოგადოდ ეს დღე უქმედ არ იყო მინსკის
 მხოლოდ სადილობამდე გამოცხობს არ შეუძლია რაიმე ინსტრუქციის
 საკურთხს რომ მორჩებიან, მერე შეუდგებიან საქმიანობას.

54. მთავარანგელოზობა

დიდი უქმე დღეა. გამოაცხობდნ სართვიანებს, ერთ განატებს,
 შაშხს მოხარშავდენ. ზედაშით და სანთლით ამგვარად შეულოცებ-
 დენ: „მთავარანგელოზის ძალო და მადლო, აგვაშორე ყორიფური გა-
 ჭიერებისაგან, მიუცი ჩვენი კაცის და ხარის ნამუშავარს დოვლათი
 და იღბალი“. ეს შელოცვა ბუჯერთან უნდა მომხდარიყო, თან ბუჯერ-
 შივე დაამთებდნ სანთელს, რომელიც თავისით უნდა ჩამქრალიყო.

55. გიორგობა (გმომღაობის)

დიდ უქმედ არ მიანდათ, მხოლოდ ხვნა და თესვა ამ დღეს არ
 იცოდენ. ქალები კერავდენ, რეცხავდენ კიდეც, მხოლოდ ქსოვა კი არ
 შეიძლებოდაო. გაზაფხულის გიორგობა უფრო დიდ უქმედ მიანდათ
 შემოდგომისაზე.

მთხრობენი: კესარია და ანაგორდუზიანები, 56 და
 70 წლის. სოფ. ეოშხა და ხვანჭკარა.

ბ
 აბრამი 13
 აუკანი (აკვანი) 19, 51
 აუდრიანობა 53
 ავი თვალი 29, 56, 72
 ამაღლება 80
 ამაღლობა 39, 40
 ანაწყელი 48
 ანგელოზი 60, 65
 ანგურა 13
 ასკილი 72
 აღდგომა 31, 32, 33, 34, 48, 71, 73, 74
 აღდგომის შაბათი 30, 31
 აღუბის დაურწყება 68
 ახალკვირე 34, 35, 36, 37, 48, 76
 ახალკვირის შაბათი 34
 ახალწელიწადი 13, 14, 15, 62, 63, 64

ბ
 ბადე 13
 ბავშვები 15, 52
 ბათმანი 34, 44, 49, 77
 ბაღი 72
 ბამბა 15, 35, 64
 ბამბის ფთილა 79
 ბარაქა 52, 53
 ბარბადობა 7, 8, 57, 58
 ბარეულის სამღვთო 77
 ბარი 26
 ბასილა 61
 ბასილ კლანდა 12
 ბატი 21, 39
 ბაძგარი 11, 61
 ბაწარი 22

ბებიჩაძი 44, 51, 52
 ბელელი 11, 56, 70
 ბეწვი 64
 ბეწვი განატეხი 69
 ბეჭი 37
 ბზა 71
 ბზე 29, 57
 ბზობა 71
 ბზის თავზე შემოვლება 29
 „ბოგაშობა“ 48
 ბოთლი 63
 ბოსელი 20, 66, 67
 ბოსლი-კოტრა 20
 ბოსლო-კოტრა 19
 ბოსლობა 19, 65, 66
 ბოსტანი 56, 72
 ბოშანი ქალი 51
 ბურული 7, 11, 12
 ბუმბუკელი 55
 ბუჯერი 25, 69, 84

2

ბ

ბაფუნიკვა 47
 გამოვლადვი 56
 გამომცხადებელი 48
 გამლადვი 56
 განატეხი 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64,
 65, 66, 67, 68, 69, 70, 74, 76, 77,
 79, 82, 83, 84
 განატეხი ჯვარსახიანი 62
 გვალვა 53
 გვალვა-ფდრიანობა 53
 გვირჯილი 38, 41, 52

გვარჯილის ნაჭერი 23
 გველუშაბი 25
 გველი 29, 56
 გვერგვი 61, 62, 63
 გზობა 29
 გზობის შაბათი 28
 გიორგობა 10, 33, 46, 78, 84
 გიორგობისთვე 56
 გობი 8, 9, 12, 16, 20, 26, 27, 31, 38, 59, 64,
 66
 გობ-ჯამი 68
 გორგოთობა 32, 33, 74
 გორი 10, 48
 გოჭი 10, 12, 13, 14, 50, 66, 73
 გოჭ-ქათამი 7, 66
 გული 29, 56
 გულცარიელი ტაბლა 7

დ

დათვი 73
 დაკურთხება 70
 დანა 26
 დახუნელის ლოცვა 55
 დაურწყება 21, 22, 24, 68
 დაუკმება 28, 30
 დაუკმებელი 30
 დაჭრელება 61
 დედა- დეთისა 44, 45
 დედალი 52, 67
 დედალ-ვერული 24
 დიასახლისი 21, 23, 24, 26, 36, 39, 40, 41,
 42, 43, 67
 დიახწელები 7, 8, 48, 57, 58
 დიდი ხუთშაბათი 29, 30, 71, 72, 73
 დირე 51
 დობილი 14, 28, 32, 34, 37, 44, 52
 დორა 42, 44, 49, 73
 დოჯი 10, 27, 52, 62, 63, 64
 დღეობა 22, 32, 34, 38, 78

ე

ეზო 34, 39, 42, 43, 73, 82
 ეკნისთვე 45, 56

ეკლებია 19, 29, 31, 32, 35, 36, 42, 43, 71,
 76, 77, 82
 ელიობა 77, 78

ვ

ვაზი 15
 ვაჟინა 69
 ვარია 57, 58, 59
 ვარსკვლავები 24
 ვაშლი 11, 13, 61
 ვახშამი 8, 20, 22, 24, 66, 67, 70, 71
 ვახშამობა 8, 12, 15, 25, 26, 62, 68, 69
 ვენახი 11, 13, 14, 22, 27, 68, 70, 71
 ვენახის დარკინვა 68
 ვენახის სხვლა 56
 ვენახის შენება 56
 ვერი 57
 ვერობა 55

ზ

ზანდური 13, 27
 ზანდურის თავსკნელი 13
 ზელამე 66, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84
 ზეთი 59
 ზიარება 26
 ზიარების აღება 26
 ზურგზე მოკორება 13

თ

თავი 16, 30, 55
 თავარანგელოზი 72
 თავი 10, 39
 თავი სახლი 33, 52
 თავის აშეება 51
 თავთავი 74
 თავსკნელი 13, 14
 თავ-ფეხი 65
 თაფლი 9, 61, 62, 63, 70
 თავშემონაველები 46
 თელრობა 26, 27, 69
 თელრობის კვირე 69
 თეთრი ორშაბათი 22, 67

თეთრი ფული 61, 62
 თუზღ დაჯღომა 77
 თქმობა 32, 77, 79
 თესვა 16, 28, 84
 თესლი 16
 თესლეულობა 59
 თევში 35, 67, 68
 თითისტარი 35, 79
 თვალის ღოცვა 18
 თვალმარგალიტი 62
 „თვეთ ბატონი“ 27
 თივა 51
 თილის დახსმა 35
 თმობა 25, 30, 66, 69
 თმობის კვირა 26
 თოკი 23
 თოხი 26
 თუნგი 32, 42, 52
 თხილის წყენი 11

0

ოესო მაცხოვარი 37, 38
 ოესო ქრისტე 16
 ოეანე ნათლისმცემელი 45
 ოენობა 30, 80
 ონდოური 52, 73, 77
 ოსკვილა მთავარანგელოზი 23
 ოტკლის პური 58

3

კაბა 62
 კათხა 36
 კალათი 11
 კალანდა 10, 12, 15, 61, 62
 კალანდობა 60
 კალანდა ღამე 12
 კალო 11, 12, 13, 30, 39, 52, 61, 70
 კალოობა 53
 კალოობის ტაბლა 52
 კანაფი 15, 64
 კატა 54
 კარგი ფეხი 7
 კარგი ხელის პატრონი 14

კაცი 72
 კბილის საწმენდი 24
 კვლის ძაფი 69
 კვერი 70
 კვერის განატეხი 70
 კერა 7, 9, 12
 კერვა 7, 8, 10, 21, 25, 27, 65, 66, 84
 კერვა-რეტეხვა 56
 კერია 9, 12, 13, 14, 16, 19, 20, 26, 34, 40, 53
 კერძი 28
 კეცი 7, 16, 25
 კვალის გატანა 52
 კვახი 26
 კვახირეკია თვე 56
 კვახის კაკლის ხაჭამადი 26
 კვერი 9, 14, 16, 41
 კვერი უვარდასახული 9
 კვერცხი 18, 20, 24, 28, 31, 65, 67, 68, 80, 83
 კვირა 21, 24, 26, 30, 37, 42, 68, 70
 კვირიკე 42, 81
 კვირიკობა 81
 კვირიკობის თვე 56
 კვირტობა 37
 კიბე 22
 კლოვიარე 57, 58, 62, 63
 კოდი 73, 77
 კოფორი 64, 65, 66
 კომლი 32, 42
 კორილი 15, 27, 70
 კობი 14, 15, 16, 22, 37, 38, 39, 70, 79
 კობინარობა 79
 კობინჯრობა 39, 79
 კუღია 27, 28, 71
 კურთხევა 67
 კურკუმული 18
 კურცობ ხეობა 18
 კუჭ-ფილტვი 9

ლაბიჭინა (სოფ.) 79
 ლავაშები 19, 26
 ლევაში 23, 31, 32, 34, 37, 38, 43, 50, 70, 73, 74, 83, 84

ღახანი 16, 26, 49
 ღახუარი 72
 ღეიბი 51
 ღერწი 11, 13, 61, 68, 70, 71
 ღეწვა 37
 ღიტრა 70
 ღობიანი 51
 ღობიანები 14, 40, 66
 ღობიანი 11, 12, 26, 50, 57, 58, 59, 61, 62, 63
 ღობიანი განატეხი 66
 ღობიანი პურები 66
 ღობიანი ტაბლა 33, 39
 ღობით 7, 8, 16, 39
 ღობით პარკი 26
 ღობითართული ტაბლა 26
 ღოვინობა 44, 51, 52
 ღოცვა 45
 ღოცვა მამულისა 15, 39, 41
 ღოცვა ღორისა 61
 ღხინი 15, 36, 39

მ

მაინძელი 44
 მაკრატელი 71
 მაძალი 9, 42, 81
 მაძული 13, 15, 37, 38, 59, 71
 მაძულის ღოცვა 15
 მაძულის შესაწირავი 22
 მარანი 16, 64
 მარგვლა 33
 მარიამობა 44, 51
 მარილი 44, 51, 59
 მარილიანი ტაბლა 22, 25, 27, 30, 39, 42, 53
 მარილიანი განაცერი 60
 მართობა 43, 82
 მართობის დაურწევა 43, 82.
 მართობის მარხვა 43
 მარტის ხალოცავი 27
 მარხვა 16, 21, 24, 27, 30, 31 43, 45, 64, 83
 მარხილი 11, 53, 61
 მარცვალი 44
 მატელი 52
 მატელის დართვა 56

მაქსიმეს კელესია 53
 მაცხოვარი 35
 მაჭიკი 11
 მახა 27, 42
 მახათი 72
 მახიტრევის ჭაბუკობა 42
 მახრა 30
 მაქსობელი 50
 მაკომური 37, 38, 42, 43, 76, 82
 მელა 25
 მელის არჩივი 25
 მელთონე 44, 51, 52, 64
 მესართობა 18, 65
 მენახვერე 22, 23, 49
 მენახვერე ღვინო 22, 23, 30
 მერიკილე 49
 მერე ჭაბუკობა 81
 მესამე ჭაბუკობა 81
 მესავი ქალი 64
 მესი გულის ბალახული 72
 მხარეული 37, 38, 50
 მზე 54, 79
 მთავარანგელოზი 23, 35, 42
 მთავარანგელოზობა 47, 81
 მთვარე 54
 მთისობელი 26
 მწის შამელი 52
 მიცვალებული 42, 43, 83
 მიხაკ-ღარიბინი 62
 მველკეიარე 7, 12, 13, 15
 მლოცველი ქალი 80
 მოხვერი 37, 53, 54
 მოკეთე 28, 32, 33, 34, 49
 მოკორება 13
 მომეხანი 50
 მომეოლი 50
 მონადეხი 65
 მონადეხის ღოცვა 55
 მონაკითხი 32, 36, 37, 52
 მოტირალი 49, 50
 მოხელადე 14
 მოფერე 34, 36, 49, 76, 78
 მტეხანი 27
 მღვდელი 21, 22, 23, 31, 32, 36, 73, 74, 83
 მღვთისმობლობა 50

მსახელი 78
ჭირუ ბალი 72
ჭურჭლი 16

6

ნავიგირვეინები 27
ნადირი 9
ნათესავი 50
ნათესავ-მეზობელი 50
ნათესი 44
ნათეს-ნამუშევარი 27
ნათეს-ნამუშევარის ხალოცი 26
ნათვალის წამალი 29, 72
ნათლია 14, 32, 34, 47
ნათლი-ფუღა 34, 37, 44, 52
ნათლი-მამა 34, 44
ნათლილეხა 11, 15, 16, 17, 61, 64
ნათლილეხის მარხვა 16, 64.
ნათლილეხის უქმე 16
ნაკვერჩხალი 7, 25, 52
ნაკურთხი 16
ნაკურთხი თესლი 16
ნაკურთხი წვალი 16, 64
ნალია 11, 18
ნალოცი ბღახი 29
ნამგალი 26, 76, 77
ნაშხითვი გოჭი 10
ნართი 29
„ნაუბარი ხავე“ 30
ნაუბარი მადვი 29
ნაუბარი წვალი 29, 77
ნაცარი 72
ნაცარტუტა 64
ნაცარწმუნდილი 16
ნახარში ქაფი 8
ნაჯახი 26
ნეზვი 10, 34, 50, 60
ნეზვის ღარი 10
ნევეზიანი 27, 40, 42, 46, 47, 59, 60
ნევეზის ზეთი 26.
ნეფოზი 7, 8, 9, 22, 26, 40, 59
ნიკოლოზობა 8
ნიორი 62

„ოგრა“ 17
ორი წიფობისთვე 46
ორშაბათი 72, 77, 81
ორშუა 34
„ორჯამი“ 72
ოსპი 59
ოქრო და ვერცხლი 62
ოჯახი 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26,
28, 29
ოჯახის „აშუება“ 50
ოჯახის მოფეხე 12

3

პანტა 25
პარასკევი 19
პატარა სამელთოთობა 77
პეტრებალიობა 41, 80, 81
პიპილი 62
პირბეწვა 72
პირველი წიფობისთვე 46
პირველი ტაბუკობა 81
პირუტყვი 9
პური 18, 19, 21, 22, 26, 27, 30, 31, 32, 34,
36, 37, 39, 41, 42, 43, 51, 53, 56, 73,
74, 75, 77, 82, 83
პურის თესვა 56
პურის კაკალი 8, 9
პურის ღოცვა 75
პურის კანი 33, 75
„პურტყის“ ხორცი 50

4

ვინჯიას და ვაფიას ხალოცი 25
ვინჯიას ტაბლა 25
ვოშა (ხოფელი) 74, 77

6

რბილი 55
რბილი 72
რიტკალი 65

რეი ქვა 72
რეინული 26

ს

სანგელიზო 59
სანგელიზო ვინილია 9
საიდგომო 73
საიდგომო გოჭი 31
სახალწლო მკლოვიარე 7
სახალწლო პური 34
საბარაქო ტაბლა 53
საბარბალო ტაბლა 7
საბუჯო ტაბლა 25
საბობა 8
საბბელი 57, 58
საგიორგო ფთილა 79
საგიორგოთი განატეხი 75
საგიორგოთი ხატი 74
საგორგოთი 74
სადურწყო ქათამი 43
სადიახწლო 10
სადილი 7, 10, 21
სადილ-უახშიმი 24, 27
სადილობა 23, 24, 38
სადელი განატეხი 78, 83
სადელი ფთილა 79
სადელი ხარი 42
სადარცხელი 14, 26
სადეო ვინილია 65
სადავარანგელიზო 4
საბილი 31, 38
საკალინდი 10, 14
საკალინდი ღორი 10, 14, 17
საკალინდი ღორის თავი 64
საკალინდი ღორის ხორცი 61, 63
საკაცურობა 23
საკვირტაბო ხბო 37, 38
საკლაი 32, 33
საკმველი 7, 9, 25, 51
საკმველის დამკვა 7, 9
საკურთხი 21, 26, 74, 83, 84
სამარგელო პური 33
სამარხი 81
სამართო შესწარი 44

სამართო წვეულება 44
სამართო ხარები 44
სამკლოვარის სამხადისი 61
სამღეთი 75, 76
სამღეთი კლდე 76, 77
სამშეიდობი ტაბლა 22
სამხრობა 30
სანდუკი 14, 26
სანთელი 9, 12, 13, 17, 20, 23, 26, 31, 34,
35, 37, 40, 41, 43, 74, 82, 84
სანილის თავზე შებოვლება 51
საოჯახო 39, 77
საოჯახო განატეხი 73, 83
საოჯახო კრება 46
საოჯახო ლოცვა 12
საოჯახო სალოცი 11, 20
საოჯახო ტაბლა 11, 39, 40
სამურე ვანის ბარობა 63
სართვი 7, 9
სართვიანი 61, 66, 81, 84
სართვიანი პურები 57, 58, 66, 67
სარის დახობა 73
სასაფურე 13, 60
სასმობი 36
სასუკი 34, 61
სატირალი ლავაში 48
საუჯი 49
საუერხე 49
საულავი 21, 26, 31, 67, 70
საფოთრი 61
საფუარი 11, 12, 13
საქნარი 27
საქონელი 9, 11, 12, 26, 64, 66, 69
საქონლის ანგელიზი 66
საქონლის მამდრობა 64
საქონლის ტაბლა 39
საქსოვი 68
სადამის ლოცვა 25
სადეთისშობლო 45
სადორე 10, 12, 61, 66
სადებუელი 58, 70
სადებუელის განატეხი 70
სადებუელის ტაბლა 26
საწიკარი ღერწი 71
საწებელი 34

საწიფეტულო ხარი 81
 საწყო 10
 საქაშადი 49
 საქანტილე 59
 საქანტილეს წადგმა 8
 სახაბაზო 11
 სახადი 65, 86
 სახარება 39
 სახატე 71
 სახვალთი 61
 სახვამლით ნივთი 40, 41, 86
 სახლი 21, 22, 25, 29, 32, 54, 69, 70, 71
 სახლითაჲი ხალოცი 22
 სახლიშვილი 32, 34, 44, 49, 74, 76, 77, 78
 სახსისი 26
 სახომლოხო ტაბლა 40
 სახსნილი 21, 48, 80, 81, 82
 სახუნდური 39
 ხენი 65
 ხეკვი 16
 სიმინდი 8, 10, 16, 42, 59
 სიმინდის ხელობა 56
 სიმინდის თიხნა 56
 სიმღერა 23
 სიპის ქვა 56
 სირის კაცი 62
 სიძე 78
 სნება-ბატონები 9, 41
 სოხანე 12, 57, 58, 61
 სულის გადამბრძნება 17, 18
 სულის განატეხი 83
 სულის გახსნა 50
 სულის დაკლება 7
 სულის დღეები 17, 21, 45
 სულის პური 17, 18, 21, 26, 41, 43, 45, 47,
 50, 67, 70, 83
 სულის შაბათი 21, 24, 47, 48, 50, 67, 83
 სულიწმინდის მოყვრა 89
 სულგუნი 22, 38
 სუმიანი თუხი 34
 სუმიანი ღორი 10
 სუფრა 7, 13, 14, 21, 25, 31, 32, 36, 37, 38,
 42, 43, 67, 83, 84
 სუფრის აღება 50, 51
 სუფრის წადგმა 10, 21, 24, 43, 45, 48, 67,

ტაბიე 70
 ტაბლა 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 17, 20, 29, 39, 42,
 25, 27-30, 41, 42, 45, 46, 47, 51, 59
 ტაბლა 45, 48, 52
 ტაბლის გამოცხობა 8
 ტარი 26, 43, 83
 ტაძრობა 48
 ტაძრობის ხალოცი 48
 ტახი 10, 34, 60, 61
 ტირილი 48, 49
 ტყვანი 70
 ტბოლეული 11, 63
 ტოლიბაში 23, 36, 38
 ტუფი 51, 82
 ტყვია 72

უბრაქობა 27
 უბრად შელოცვა 72
 უბრი წყალი 72
 უვორგვინი 14, 27, 68, 70
 უმური 55
 უსხვა შესაწირი 77
 უსკუთრი წელიწადი 37
 უფრობი კაცი 31, 38, 39, 78, 81, 82
 უფრობი ქალი 7, 31, 33, 35, 40, 41, 42, 76,
 77, 82
 უქმე 7, 8, 9, 10, 16, 19, 21, 22, 24, 26, 27,
 28, 29, 33, 37, 39, 41, 42, 43, 45, 46,
 54, 60, 64, 68, 71, 76, 78, 79, 80, 81,
 82, 83, 84

ვახჯირა 54
 ვაქუშის წმინდა გიორგი 78, 79
 ველამუში 83
 ვერიცვალობა 43, 82
 ვერხული 32
 ვაბეი 8
 ვახაგულა 11, 16
 ვახლაგუწული 65

ფეხი 38
 ფეხიდაქნა 11, 14, 15, 63
 ფეხიდაქნის წოული 14
 ფილა 73
 ფილადასტმული 78, 79
 ფილისდასტმა 78
 ფუთი 77

ა

ათამი 7, 12, 13, 21, 23, 24, 34, 38, 41, 43,
 50, 59, 60, 66, 67
 ათამის ლოცვა 19
 აბლების უქმე 8
 აბლი 51, 52
 აბლიშვილი 77, 78
 აბდიოფილი 26
 აბტი 59
 ავაბი 64
 ავაბ-ჭურჭელი 68
 ავახანაყი 13
 აჭრი 8
 აჩნება 64
 აჩიანი 61, 63, 65
 აჩიანი განატეხი 60, 64, 74, 75, 78, 79,
 80, 82
 აჩისტეშობა 56
 აჩისტეშობის დაურწყება 48
 აჩისტეშეჭედა 72
 აჩელვა 56
 აჩელი 28
 აჩოვა 7, 8, 10, 21, 27, 28, 66, 84

ბ

ბეთისშობელი 45, 60, 83
 ბეთისშობლობა 45
 ბეძელი 50
 ბეჯლი 22, 23
 ბეჯეჭი 53, 54
 ბეჯი 9, 13, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25,
 26, 27, 28, 31, 32, 36, 38, 40, 41, 42,
 51, 52, 63, 66, 67, 69, 70, 73, 75, 77,
 78
 ბეჯიანი ჭიქა 7

ბეჯიანი ხელის დაბანა 13, 14
 ბეჯიანი პურზე წახსმა 10
 ბეჯითი 7, 22, 23, 25, 67, 68, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100
 ბეჯე-ეორე 55
 ბეჯი 8, 21, 24
 ბეჯის თვალი 12
 ბეჯის კაკალი 12
 ბეჯის ლოცვა 41, 80.
 ბეჯის ხალოცი 41
 ბეჯის ხალოცი განატეხი 14, 15, 80
 ბეჯის ყანა 41
 ბეჯი 10, 11, 12, 30, 34, 39, 52, 55, 60, 61,
 62, 77, 80
 ბეჯის ლოცვა 19
 ბეჯის ხალოცავი 11, 12, 19
 ბეჯის ხალოცველი 61
 ბეჯის ხალოცი ტაბლა 12
 ბეჯის ქიხი 16, 61

გ

განა 11, 30, 33, 41, 63, 73
 გაბი 64
 გაგულაიანი პური 45
 გაგული 22, 24, 68, 83
 გაგულიანები 68
 გაგულიანი 10, 22, 23, 31, 38, 39, 45, 46, 47,
 50, 63, 65, 73, 78
 გაგულიანი განატეხი 67, 74, 79, 82
 გაგულიანი პური 19, 37, 38
 გაგულიანი ტაბლა 19, 23, 33
 გაგულიერი 23
 გაგულიერის დაურწყება 24, 68
 გაგულიერის ხაშხაბათი 23
 გაგულიერის შაბათი 68
 გაგინილა 9, 45, 57, 58, 59, 60, 65
 გაგინიანი 13, 43, 83
 გაგინის მტევანი 26, 27

დ

დაბათი 16, 67, 69
 დაბი ორშაბათი 24, 25, 26, 68, 69
 დამფური 11, 12, 50
 დაქარი 62, 63, 70

შაშხი 10, 22, 38, 43, 51, 67, 80, 81, 82,
83, 84
შაშხის ბჭი 52
შელოცვა 7, 9, 68
შეპლოცველი 69
შეშე 38
„შერეული“ 64
შესაწირავი 32, 35, 36, 38, 44
შეშა 10, 11, 56, 61
შეწრუბუნება 51
შოგნული 38, 61, 62
შოგნულობა 60
შობა 8, 9, 10, 59
შობის პეხა 60
შობის დედა 10, 60
შუა პარხვა 27

ბ

ბაღა 51
ბამოსარვი 30, 31, 32, 73
ბასაკევი ხანთელი 52
ბერია 19, 29, 35
ბჭა 25
ბიტი 9, 12
ბიტის ბურა 9, 10, 13, 16, 64
ბიტობა 44
ბინილაკი 11, 12, 13
ბხირ-ხანთელი 50, 59

გ

გაცხვი 74, 77, 78
გაგვი 23
გელი 26
გეროიანი ტაბლეხი 16, 20
გერცი 8, 19, 59
გერციანი 20, 50, 51, 81, 82
გერციის პარკი 26
გეხლი 13, 14, 22, 67, 71
გეხლის ღოცვა 54
გეხვა 59
გისკარი 32, 47
გული 26
გუბარი 31, 32, 35, 39, 50, 51, 52, 73, 74, 75,

76, 77, 83
ცხენი 11

ცხრაკოტიტა პური 52
d

ძაფი 25, 29, 35, 64, 69, 79
ძაღლი 13, 21, 55
ძაღლის პარასკევი 21, 66

ძაღლის ოთხშაბათი 31
ძმობილი 28, 29, 32, 34, 44
ძროხა 23, 29, 66, 67, 68, 75, 76, 77
ძროხის ხალოცავი ტაბლა 23

ფ

ფახედაშეხვა 47
ფაღლი 68
ფანდილობა 8
ფეხლის თავი 8
ფეხლეხვა 33
ფითელი გველი 72
ფითელი კაცი 72
ფითელი პარასკევი 30, 73
ფითელი ცხენი 72
ფირვა 16, 17, 26, 35, 36, 64
ფისქვილი 56
ფიფობი თევ 56
ფიფეთელიობა 42
ფშ. ბახილა 19, 66
ფშ. გიორგი 55, 79.
ფშ. გიორგის კვლეხია 79
ფშ. იროდი 68
ფშ. შაქსიშე 54
ფშ. შუშა თედორე 27
ფიფელი 78
ფეხელი 40
ფეხალი 11, 16, 25
ფელის თავი 50

ზ

ზაბუკობა 33
ზაღი 66

კამად დაჯდომა 63
კანტორა 9, 58, 59
კერი 68
კინკები 47
კინკორი 9
კირისუფალი 32
კიქა 20, 34, 38
კრელ-კრელი კაბები 62
კურკული 7, 34
კური 16, 17, 64, 73
კურ-მარანი 64
კურის თავი 17, 64
კურის ლოცვა 17
კუინტი ღობით 50

ბ

ბაღათი 28, 29
ბარდანი 14, 27, 56
ბარება 28
ბარი 9, 11, 19, 20, 21, 25, 31, 32, 42, 43, 52,
60, 64, 66, 70, 75, 78
ბარბის ტყევი 43
ბარბის დაუღლება 8, 34
ბარბის სალოცავი კვერი 9, 14
ბარბის სალოცავი 9, 14, 20
ბარბის უღლება 10
ბარბი ღლე 52
ბარჯი 21, 22, 23, 26, 30, 32, 38, 39, 49
ბატი 35, 55, 74, 78
ბახვი 8, 59, 82
ბბო 37, 38, 39, 66, 75, 77

ხელგახსნილი 50
ხელის აშუება 13, 14.
ხელის გახსნა 50.
ხელისოფლი 38
ხელის გახახსნელი 31, 32
ხეაეი 13, 52, 53
ხეამლობა 40, 80
ხეანჭკარა 75, 76, 77
ხეანჭკარის სამღეთო 77
ხეარბული 59
ხეელის ტაბლა 9
ხენა 84
ხმელი ტაბლა 7
ხმელი პური 52, 61, 62, 63
ხორცი 9, 14, 22, 24, 61, 62, 65, 67
ხორცეულის დაურწყება 21, 22
ხსნილი 43, 64
ხუთშაბათი 72, 73, 75, 76, 77

ჯ

ჯამი 13, 43, 59
ჯვარდასამული 7, 9
ჯვართამაღლება 45
ჯვარ-ვაკე 78
ჯვარი 11, 55, 76, 77.
ჯვარსახიანი 11, 14, 40, 57, 58
ჯვარიანი ტაბლა 51
ჯვარცმის კელესია 81
ჯვარი რეინის 78
ჯოჯი 54

რედაქტორის სიტყვა
 ლენხუშვირი ხალხური მღერეობა

1. პარაბოლია.	8
2. საბოხა.	8
3. ნიკოლოზობა.	8
4. ჭანტილობა.	9
5. შობა.	10
6. შობის დღეა.	10
7. კალანდა.	12
8. ახალწელიწადი.	14
9. ფეხის დაქნა.	15
ფეხიდაქნა (სოფ. ორბელი)	16
10. ნათლიღების მარხვა და უქში.	16
11. ნათლიღება.	17
12. სულის დღეები.	17
13. სულის ვადაბრძანება.	18
14. მვისართობა (თეაღის ლოცვა).	18
15. კურცობ ხუობა.	19
16. კაი პარასკევი (ღორის ლოცვა)	19
17. პოსლობა.	21
18. ძაღლის ოთხშაბათი.	21
19. ძაღლის პარასკევი.	21
20. სულთა შაბათი.	21
21. დაურწყება.	22
22. თეთრი ორშაბათი.	23
23. ჯეღიური ხაშშაბათი (საკაცურობა)	24
24. სულთა შაბათი.	24
25. ჯეღიურის დაურწყება.	24
26. შავი ორშაბათი.	26
27. თედორობა.	27
28. შუა მარხვა.	27
29. ცხრა მარტი.	28
30. ხარება.	28
31. გზობის შაბათი.	29
32. გზობა.	29
33. ღიდი ხუთშაბათი.	30
34. წითელი პარასკევი.	30
35. აღდგომის შაბათი.	31
36. აღდგომა.	32
37. გორგოთობა.	33
38. ჭაბუკობა.	33
39. გორგომა.	34
40. ახალკვირის შაბათი.	35
41. ახალკვირე.	

42. კვიტობა.	39
43. შვიდი მაისი ან კობინჯრობა	39
44. ტალიფიშოფება (სულიწმიდი მოფენა) ან რვა მაისი	39
45. ამაღლობა.	39
46. ხვამლობა.	39
47. ივანობა (ღმინი ლოცვა).	41
48. პეტრეზადლობა.	41
49. მახი კრეფის ჭაბუკობა.	42
50. წიფუთელიობა.	42
51. მარიობის დაურწყება.	43
52. ფერიცვალობა.	43
53. მარიობა.	43
54. წიტობა.	44
55. ივანე ნათლიცემის თავის კვეთა.	45
56. ღვთიშობლობა.	45
57. ჯვართაშადლობა.	45
58. პირველ წიფობითუე.	46
59. მოწამეთობა ანუ ორი წიფობითუე.	46
60. შუშოდგომის გიორგობა.	46
61. შთავარანგვლოზობა.	46
62. სულთა შაბათი.	47
63. ქრისტეშობის დაურწყება.	48
64. ტამრობა. (ცაგერი)	48
65. ზოგაშობა. (ჩხუტელი)	48
[სხვადასხვა ცნობები]	
1. ტირილი.	48
2. ლოგინობა და მულოვინე.	51
3. ხალხური სხვადასხვა შენიშვნები. ცნობები.	53
4. მულოცვები.	54
5. წლიური საქმიანობა	56
6. ცნობების მოწოდებელნი	57

რამკული ხალხური ღწეობები

1. ბარბადლობა.	57
2. ჭანტილობა.	58
3. შობა.	59
4. შობის დედა.	60
5. შობის ბებია.	60
6. კლანდობა.	60
7. ახალწელიწადი.	62
8. ფეხიდაქწა.	63
9. ნათლიღების მარზვა და უქმი.	64
10. ნათლიღება.	64
11. მუიხარობა.	65
12. ბოსლობა.	66

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

13. ძაღლიპარასკევი (ძაღლის პარასკევი).	66
14. სულის შაბათი.	67
15. აღები დაურწყება.	67
16. თეთრი ორშაბათი.	67
17. კელმარობა.	68
18. ცეკლიურის დაურწყება.	68
19. შავი ორშაბათი.	68
20. თედორობა.	69
21. 9 მარტი.	71
22. ხარება. (25 მარტი)	71
23. ბზობა.	71
24. დიდი ოთხ შაბათი.	71
25. დიდი ხუთშაბათი.	72
26. წითელი პარასკევი.	73
27. აღდგომის შაბათი.	73
28. აღდგომა.	73
29. გორგოთობა.	74
30. პურის ღოცვა.	75
31. დიდი სამღვთიობა.	75
32. ახალკვირე.	76
33. პატარა სამღვთიობა.	77
34. ვლიობა.	77
35. გიორგობა (23 აპრილი).	78
36. კახინჯრობა.	79
37. კახინარობა.	79
38. ამბღლობა.	80
39. ხვამღობა.	80
40. პეტრებაღობის დაურწყება.	80
41. ივანობა (ღმის ღოცვა).	80
42. პეტრებაღობა.	81
43. პირველი ჭაბუკობა.	81
44. მეორე ჭაბუკობა.	81
45. მესამე ჭაბუკობა.	81
46. წიფეთვლიობა. (20 კვირ.)	81
47. მართობის დაურწყება.	82
48. ფრიცვალობა (6 აგვისტო)	82
49. მართობა.	82
50. ივანე ნათლიცემის კვეთა.	83
51. ლთიშობლობა.	83
52. ჯვართამბღლება.	83
53. სულის შაბათი.	83
54. მთავარანგელოზობა.	84
55. გიორგობა (შემოდგომის) საძიებელი.	84 85

ПАПАЛА ГАРДАПХАДЗЕ-КИКОДЗЕ
ГРУЗИНСКИЕ НАРОДНЫЕ ПРАЗДНИКИ

(на грузинском языке)

ТБИЛИСИ
«МЕЦНИЕРЕБА»
1995

დაიბეჭდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
სამეცნიერო საგამომცემლო საბჭოს დადგენილებით

სბ 5014

გამომცემლობის რედაქტორი ლ. ჯვებენავა

ტექნოლოგიური ვ. ბოკერია

კორექტორი ლ. ჯიქია

გადაეცა წარმოებას 22.09.91; ხელმოწერილია დაბეჭდვად 14.07.93;
ქაღალდის ზომა 60×84¹/₁₆; ქაღალდი ოფსეტური; ბეჭდვა ოფსეტური;
გარნიტურა აკადემიური; პირობითი საბეჭდო თაბახი 6;
საიდრიცხო-საგამომცემლო თაბახი 5.25
ტირაჟი 260; შკეკეთა №2518
უახი სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საწარმოო-საგამომცემლო გაერთიანება
"მეცნიერება", 380060, თბილისი, დ. გამრეკელის ქ. 19, ტელ. 37-22-97.

1-50

95-42

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა